

Integrovaná strategie rozvoje území MAS Broumovsko+ Plus pro Broumovsko

srpen 2014

1	Úvod	4
2	Vymezení území Broumovska	4
2.1	UMÍSTĚNÍ BROUMOVSKA V KRÁLOVÉHRADECKÉM KRAJI	4
2.2	ZÁKLADNÍ INFORMACE O MAS	7
3	Analytická část	7
3.1	OSÍDLENÍ, OBYVATELSTVO	7
3.1.1	<i>Historie území a jeho osídlení</i>	7
3.2	TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA	11
3.2.1	<i>Kanalizace a vodovody</i>	11
3.2.2	<i>Čistírny odpadních vod</i>	12
3.2.3	<i>Zásobování energiemi</i>	13
3.3	DOPRAVA	15
3.4	OBČANSKÁ VYBAVENOST OBCÍ A ZÁKLADNÍ SLUŽBY OBYVATELŮM	17
3.5	ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ	18
3.5.1	<i>Přírodní podmínky</i>	18
	<i>Klimatické poměry v MAS Broumovsko+</i>	20
3.5.2	<i>Ochrana vod</i>	23
3.5.3	<i>Ochrana půdy</i>	24
3.5.4	<i>Ochrana ovzduší</i>	25
3.5.5	<i>CHKO Broumovsko</i>	25
3.5.6	<i>Odpadové hospodářství</i>	26
3.5.7	<i>Environmentální vzdělávání a osvěta</i>	28
3.6	ŽIVOT V OBCÍCH - SPOLKY , KULTURNÍ A SPORTOVNÍ VYBAVENOST A AKTIVITY	28
3.7	PODNIKÁNÍ, VÝROBA, ZAMĚSTNANOST	33
3.8	ŠKOLSTVÍ	44
3.9	CESTOVNÍ RUCH	47
3.9.1	<i>Přírodní a kulturní atraktivity využitelné pro cestovní ruch</i>	47
3.9.2	<i>Ubytovací a stravovací kapacity pro cestovní ruch</i>	50
3.9.3	<i>Informační zdroje zaměřené na CR nebo v CR využitelné</i>	51
3.9.4	<i>Propojení rozvoje CR a ochrany přírody</i>	52
4	Shrnutí analýzy problémů	53
4.1	ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A OCHRANA KRAJINY	53
4.1.1	<i>Obecná charakteristika území</i>	53
4.1.2	<i>Vodstvo</i>	53
4.1.3	<i>Půdní podmínky, lesní porosty</i>	53
4.1.4	<i>Fauna a flóra</i>	54
4.1.5	<i>Odpady</i>	54
4.1.6	<i>Čištění odpadních vod</i>	54
4.1.7	<i>Čistota ovzduší</i>	54
4.1.8	<i>Volnočasové aktivity a cestovní ruch</i>	54
4.2	CESTOVNÍ RUCH A KULTURNÍ DĚDICTVÍ	55
4.2.1	<i>Přírodní atraktivity</i>	55
4.2.2	<i>Kulturní atraktivity</i>	55

4.2.3	<i>Další turistické atraktivity, organizace cestovního ruchu</i>	56
4.2.4	<i>Sportovní aktivity a jejich infrastruktura</i>	56
4.2.5	<i>Doprava v cestovním ruchu</i>	57
4.2.6	<i>Ostatní (tj. nezaměřené na cestovní ruch) kulturní a jejich infrastruktura</i>	57
4.2.7	<i>Ubytovací a stravovací kapacity pro cestovní ruch</i>	57
4.2.8	<i>Informační zdroje zaměřené na CR nebo v CR využitelné</i>	57
4.3	DOPRAVA	58
4.4	OBYVATELSTVO	58
4.5	OBČANSKÁ VYBAVENOST A KVALITA ŽIVOTA	58
4.6	TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA	60
4.7	PODNIKATELSKÉ PROSTŘEDÍ A ZEMĚDĚLSTVÍ	60
5	Vyhodnocení rozvojového potenciálu území a zmapování relevantních strategií	61
5.1	ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ	61
5.2	PŘEHLED STRATEGIÍ NA ÚZEMÍ MAS BROUMOVSKO+	62
6	Analýza potřeb	63
6.1	ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A OCHRANA KRAJINY	63
6.1.1	<i>Obecná charakteristika území</i>	63
6.1.2	<i>Vodstvo</i>	63
6.1.3	<i>Půdní podmínky, lesní porosty</i>	63
6.1.4	<i>Fauna a flóra</i>	63
6.1.5	<i>Odpady</i>	64
6.1.6	<i>Čištění odpadních vod</i>	64
6.1.7	<i>Čistota ovzduší</i>	64
6.1.8	<i>Volnočasové aktivity a cestovní ruch</i>	64
6.2	CESTOVNÍ RUCH A KULTURNÍ DĚDICTVÍ	64
6.2.1	<i>Přírodní atraktivity</i>	64
6.2.2	<i>Kulturní atraktivity</i>	65
6.2.3	<i>Další turistické atraktivity, organizace cestovního ruchu</i>	65
6.2.4	<i>Sportovní aktivity a jejich infrastruktura</i>	65
6.2.5	<i>Doprava v cestovním ruchu</i>	65
6.2.6	<i>Ostatní (tj. nezaměřené na cestovní ruch) kulturní a jejich infrastruktura</i>	66
6.2.7	<i>Ubytovací a stravovací kapacity pro cestovní ruch</i>	66
6.2.8	<i>Informační zdroje zaměřené na CR nebo v CR využitelné</i>	66
6.3	DOPRAVA	66
6.4	TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA	66
6.5	PODNIKATELSKÉ PROSTŘEDÍ A ZEMĚDĚLSTVÍ	67
6.6	OBČANSKÁ VYBAVENOST A KVALITA ŽIVOTA	67
6.7	SWOT ANALÝZA CELKOVÁ A ZA JEDNOTLIVÉ OBLASTI	67
7	Strategická část	77
7.1	POPIS STRATEGICKÉ ČÁSTI	77
7.2	PŘEHLED STRATEGICKÝCH A SPECIFICKÝCH CÍLŮ	78

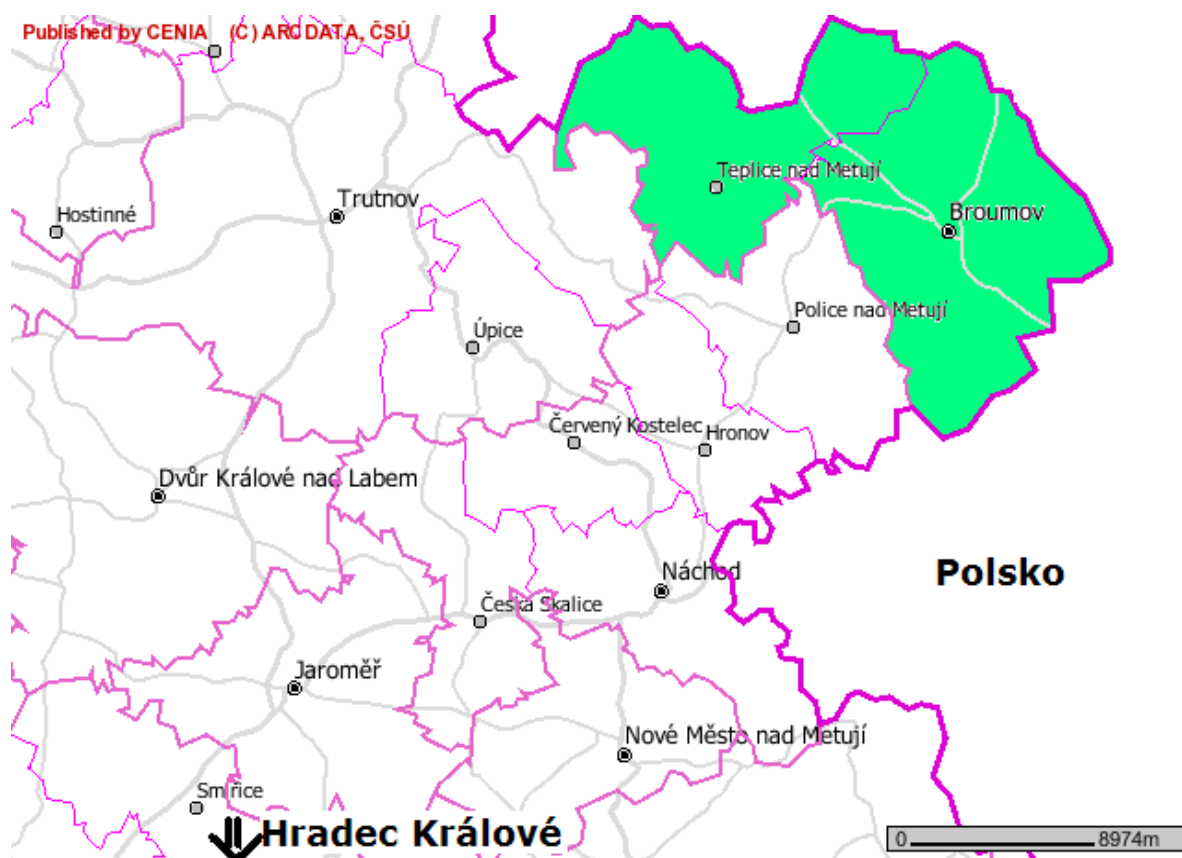
1 Úvod

Cílem analytické části je popis území MAS Broumovsko+ především na základě dat z Českého statistického úřadu poskytnutých na základě smlouvy mezi NS MAS A ČSÚ ČR, informací od statutárních orgánů jednotlivých obcí, ale i dalších zdrojů informací, které byly shromážděny v rámci zpracování strategie. Dále byly využity údaje z dostupných rozvojových dokumentů jako např. Integrovaný plán rozvoje města Broumova, Strategie rozvoje KHK, strategických dokumentů obcí a vlastní zjišťování.

2 Vymezení území Broumovska

Území Broumovska, které zahrnuje Broumovskou kotlinu a oblast Teplicko-adršpašska, leží na severovýchodě Čech, v Královéhradeckém kraji, okrese Náchod. Z jihu je od ostatního území Čech odděleno pohořím Broumovských stěn, jejichž průsmykem vede přístupová silnice II. třídy II/303 do Broumova. Železniční spojení s Náchodem, Týništěm nad Orlicí a dále zajišťuje železniční trať 026, Teplice n. M. spojuje s Trutnovem železniční trať 047. Ze tří stran sousedí Broumovsko s územím Polské republiky, s nímž je propojeno železničním hraničním přechodem pro nákladní dopravu, dvěma silničními hraničními přechody a několika přechody na turistických stezkách.

2.1 Umístění Broumovska v Královéhradeckém kraji

Broumovsko jako území působnosti MAS Broumovsko+ je jednotné geograficky, historicky i ze správního hlediska. Do r. 1960 toto území představovalo toho roku zrušený okres Broumov. V současné době je zájmové území administrativně vymezené správním obvodem obce s rozšířenou působností Broumov, který je po staletí přirozeným hospodářským a administrativním centrem oblasti. Kromě města Broumova zahrnuje Broumovsko města Meziměstí a Teplice nad Metují a dalších 11 obcí, z nichž pouze tři mají více než 500 obyvatel. Celková rozloha území činí 25 937 ha. Průměrná hustota zalidnění je necelých 67 obyvatel na km², což je hluboko pod průměrem České republiky (133 ob./km²) i Královohradeckého kraje.

Území MAS Broumovsko+ je totožné s územím členských obcí dobrovolného svazku obcí „Broumovsko“, který působí již od r. 1997 a zároveň patří do správního obvodu obce s rozšířenou působností Broumov (ORP – obec III. stupně).

Území ORP Broumov, DSO Broumovsko a MAS Broumovsko+ (hranice jednotlivých obcí)

Na území MAS Broumovsko+ se nachází 11 obcí a 3 města - kromě Broumova je to i Meziměstí a Teplice nad Metují (72% všech obyvatel regionu). Největším administrativním i hospodářským centrem celé oblasti je město Broumov. Dalšími významnými centry jsou města Teplice nad Metují a Meziměstí. Z tabulky 1 je evidentní, že téměř polovina (47%) počtu obyvatel se nachází ve městě Broumov. Nejpočetněji zastoupenou kategorií (7 obcí) jsou ty s počtem obyvatel 200 – 499, jejich populační váha je ale vzhledem k nízkému počtu obyvatel nízká (16%).

Největší územní rozlohu mají Teplice nad Metují, oproti tomu nejmenší rozlohu má obec s nejmenším počtem obyvatel (Hynčice). Nejmenší hustotu zalidnění (pod 25 obyv. na km²)

má obec Šonov, Božanov a Heřmánkovice. Nejvyšší hustotu obyvatel (350 ob./km² má největší město v MAS (Broumov).

Tabulka č. 1: Velikostní struktura obcí v regionu

Velikostní kategorie	počet obcí	Celkový počet obyvatel (31.12.2012)
0 - 199	1	189
200 - 499	7	2728
500 - 999	3	1692
1 000 - 1 999	1	1692
2 000 - 4 999	1	2573
5 000 - 9 999	1	7793

Zdroj: ČSÚ

Tabulka č. 2: Základní charakteristiky obcí v MAS

obec	počet obyvatel k 31.12.2012	rozloha (ha)	hustota osídlení (ob./km ²)	počet částí obce	části obce
Adršpach	517	1971	26,23	2	Horní Adršpach, Dolní Adršpach
Božanov	353	1920	18,38	2	
Broumov	7 793	2226	350,00	8	Velká Ves, Olivětín, Rožmitál, Benešov
Hejtmánkovice	654	1301	50,27	1	Hejtmánkovice
Heřmánkovice	478	1992	24,00	2	Heřmánkovice, Janovičky
Hynčice	189	290	65,17	1	Hynčice
Jetřichov	458	924	49,56	1	Jetřichov
Křinice	428	1645	26,00	1	Křinice
Martínkovice	521	1416	36,79	1	Martínkovice
Meziměstí	2 573	2571	100,01	6	Meziměstí, Ruprechtice, Vižňov,
Otovice	364	1059	34,37	1	Otovice
Šonov	304	2074	14,66	1	Šonov
Teplice nad Metují	1 692	5604	30,19	10	Teplice nad Metují
Vernéřovice	343	940	36,49	1	Vernéřovice
CELKEM	16667	34249		38	

Pozn.: Města jsou vyznačena tučně

Zdroj: ČSÚ

Broumovsko patří mezi periferní venkovské oblasti ČR. Je řídko obydlené (hustota obyvatelstva necelých 67 obyvatel/1 km²), vzdálené a izolované od větších spádových (bývalých okresních) měst a hlavních dopravních sítí a špatně dopravně dostupné. Území prošlo jednotným historickým vývojem, je ucelené geograficky i administrativně a výše uvedená charakteristika platí stejně pro všechny obce.

2.2 Základní informace o MAS

Po r. 1990 postupně vznikala a rozvíjí se spolupráce obcí a dalších významných partnerů v území a v současné době má Broumovsko společnou vizi a strategii rozvoje. MAS Broumovsko+ je ostatním aktérům v území rovnocenným partnerem, který v r. 2007 uspěl v programu Leader ČR a podpořil v jeho rámci sedm místních projektů a v období 2009 – 2014 byla MAS podpořena z Programu rozvoje venkova. V tomto období MAS administrovala 10 Výzev.

3 Analytická část

3.1 Osídlení, obyvatelstvo

3.1.1 Historie území a jeho osídlení

Trvalé osídlení a dnešní rozložení sídel v krajině se datuje na Broumovsku od poloviny 13. století, kdy se souhlasem posledních Přemyslovců zahájil kolonizaci Broumovska a Policka benediktinský klášter v Břevnově prostřednictvím kláštera v Broumově. V Broumovské kotlině a na Teplicko-adršpašsku byly vesnice zakládány na základě zákupního práva převážně za účasti německých kolonistů. Tradiční obživou obyvatel bylo zemědělství a lesnictví doplněné potřebnými řemesly.

Broumov je poprvé uváděn k roku 1256 jako trhová osada, městská práva získal v roce 1348. Zdrojem jeho hospodářské prosperity se stala soukenická výroba zaměřená převážně na export na vzdálenější trhy. Novověké osídlení na Broumovsku bylo značnou měrou formováno rozvojem textilní výroby. Tato nová hospodářská činnost umožnila většímu počtu dospělých osob zakládat vlastní rodiny (v porovnání s čistě zemědělskými oblastmi), což se v následujícím období projevilo ve značném nárůstu počtu obyvatel. Podle statistických údajů z počátku 70. let 19. stol. se Broumovsko dokonce řadilo mezi jednu z nejlidnatějších oblastí Čech se svými 140 – 159 obyvateli na km² (pro srovnání – dnešní hustota činí 67 obyvatel/km²). V obcích tehdy žilo průměrně kolem 1500 obyvatel.

Od poloviny 19. století dochází k největšímu hospodářskému a následnému stavebnímu rozmachu. Textilní výroba se soustředila do řady nově vznikajících továren, které zásadně změnila tvář měst i některých vesnic (každá obec měla alespoň jednu továrnu). Klíčovým faktorem pro rozvoj Broumovska bylo vybudování tzv. choceňské dráhy (1875), spojující Vídeň se Slezskem a Kladskem. Na ni pak navázalo železniční propojení Teplic nad Metují a Trutnova. Počátek 20. stol. s sebou přináší národnostní nepokoje mezi českými a německými obyvateli a také hospodářskou krizi. V r. 1938 po Mnichovské dohodě bylo Broumovsko odděleno od ČSR a jako německé přiřazeno k Říši.

Závažné negativní změny pro Broumovsko nastaly po 2. světové válce a zásadně ovlivnily další život obyvatel, hospodářství a stav sídel a krajiny: v l. 1945-47 vyhnání pravděpodobně až 22 000 obyvatel německé národnosti, dosídlování pohraničí českým obyvatelstvem z vnitrozemských okresů, od r. 1948 kolektivizace vesnice s dalšími vlnami příchodů dosídlenců z jiných sociokulturních prostředí, v r. 1960 zrušení okresu Broumov, od r. 1970 počátky budování tzv. socialistické vesnice, které vyvrcholilo v r. 1985 integrací obcí (program střediskových obcí). Rozvoj socialistické vesnice znamenal definitivní rozpad tradičních vazeb, slučování JZD v obří Státní statek Teplice (jeden z největších v republice, hospodařil na 16 230 ha), velkou a necitlivou výstavbu (nákupní střediska, velkochovy, nevhodné stavby pro bydlení). Masivní správní i hospodářská centralizace i snaha kulturně připodobnit venkov městu přinesla výsledky, které dodnes přetrvávají: úbytek obyvatel zejména migrací, odliv mladých vzdělaných lidí, degradaci kulturního života a občanského sebevědomí.

Historický vývoj počtu obyvatel je uvedený v následující tabulce.

Tabulka č. 3: Vývoj počtu obyvatel na Broumovsku v letech 1869 – 2011

Obce	1869	1910	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2007	2011
	Adršpach	1424	1605	1490	789	660	565	609	535	509	540
Božanov	1855	1340	1176	599	553	453	347	309	341	353	353
Broumov	5701	1846	10931	6713	7680	7814	7834	8076	8 358	8 064	7793
Hejtmánkovice	1133	1499	1357	1115	879	568	634	564	636	649	654
Heřmánkovice	2148	2073	1760	656	626	639	528	467	482	514	478
Hynčice	515	939	739	357	355	300	266	207	195	193	189
Jetřichov	1165	1503	1242	725	585	561	497	439	461	418	458
Křinice	1430	1342	1132	548	516	470	400	382	372	384	428
Martínkovice	1527	1797	1628	841	787	682	633	541	545	551	521
Meziměstí	3122	3887	3967	2544	2632	2680	2759	3009	2 843	2 762	2573
Otovice	1117	1088	956	512	557	462	435	363	392	386	364
Šonov	1959	1258	1085	494	429	355	305	308	305	300	304
Teplice nad Metují	4688	4303	3750	2171	2147	2379	2136	1906	1 821	1 775	1692
Vernéřovice	1268	1392	1081	551	532	454	445	377	370	375	343
Obce Broumovska	29 052	35 872	32 94	18 615	18 938	18 382	17 828	17 483	17 630	17 264	16 667

Zdroj dat : ČSÚ, SLDB 1869–1991, MOS k 31. 12. 2007 (upraveno)

Poznámky: v r. 1940 sčítání lidu neproběhlo, údaje za roky jsou k 31. 12., zdroj dat ČSÚ

Sledování základních ukazatelů ve stavu a vývoji počtu obyvatel je základním prvkem každého strategického dokumentu a umožňuje definovat základní charakteristiky v rozmístění obyvatel, vývoji jejich počtu, populačním chování, složení populace. Výraznější změny počtu obyvatel mívají zásadní dopad do života obcí i celé oblasti ve vztahu k místní ekonomice, občanské vybavenosti, fyzické infrastruktuře i životu v obcích. Získané hodnoty také umožňují srovnání s nadřazenými administrativními celky (kraj, stát) k zarámování celkové situace.

Vývoj počtu obyvatelstva po roce 1989

Tabulka č. 4: Vývoj počtu obyvatel v letech 1991, 2001 a 2011 v jednotlivých obcích s uvedeným procentuálním přírůstkem či úbytkem obyvatel

Název obce	Obyvatelstvo s trvalým pobytem			Změna počtu obyvatel v %		
	3.3.1991	1.3.2001	26.3.2011	1991–2001	2001–2011	1991-2011
Adršpach	535	509	511	-4,86	0,39	-4,49
Božanov	309	341	340	10,36	-0,29	10,03
Broumov	8 076	8 358	7 615	3,49	-8,89	-5,71
Hejtmánkovice	564	636	618	12,77	-2,83	9,57
Heřmánkovice	467	482	471	3,21	-2,28	0,86
Hynčice	207	195	189	-5,80	-3,08	-8,70
Jetřichov	439	461	431	5,01	-6,51	-1,82
Křinice	382	372	406	-2,62	9,14	6,28
Martínkovice	541	545	509	0,74	-6,61	-5,91
Meziměstí	3 009	2 843	2 517	-5,52	-11,47	-16,35
Otovice	363	392	360	7,99	-8,16	-0,83
Šonov	308	305	322	-0,97	5,57	4,55
Teplice nad Metují	1 906	1 821	1 698	-4,46	-6,75	-10,91
Vernéřovice	377	370	325	-1,86	-12,16	-13,79
Celkem MAS	17 483	17 630	16 312	0,84	-7,48	-6,70
Královéhradecký kraj						
Česká republika	10 302 215	10 230 060	10 490 609	-0,70	2,55	1,83

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Pozn.: Počet obyvatel se určuje podle místa trvalého pobytu, od roku 2001 včetně cizinců s dlouhodobým pobytem; data přepočtena na současnou územní strukturu. Tučně jsou označeny obce patřící do horské oblasti, zbytek jsou podhorské obce.

Ze srovnání vývoje počtu obyvatel za posledních 20 let je zřejmý negativní populační vývoj v MAS Broumovsko +. Zatímco v rámci celé ČR vzrostl počet obyvatel za stejné období o 1,8 %, v MAS Broumovsko + se naopak počet obyvatel snížil o 6,7 %. Rozdíly mezi jednotlivými obcemi jsou však velmi vysoké. Za posledních 20 let se snížil počet obyvatel u 9 obcí ze 14. Nejvyšší relativní i absolutní úbytek počtu obyvatel zaznamenává obec Meziměstí (snížení o 16,35 %/492 obyvatel). Naopak nejvyšší relativní nárůst zaznamenal Božanov (10,03 %) a nejvyšší absolutní nárůst zaznamenaly Hejtmánkovice (nárůst o 54 obyvatel).

Tabulka č. 5: Pohyb obyvatel v obcích MAS Broumovsko + od 1.1.2008 do 31.12.2012

Název obce	Narození	Zemřelí	Přistěhovalí	Vystěhovalí	Přírůstek přirozený	Přírůstek migrační	Přírůstek celkový
Adršpach	23	23	80	88	0	-8	-8
Božanov	18	10	76	73	8	3	11
Broumov	427	403	879	1 097	24	-218	-194
Hejtmánkovice	28	28	85	83	0	2	2
Heřmánkovice	22	23	72	103	-1	-31	-32

Hynčice	11	20	35	46	-9	-11	-20
Jetřichov	20	20	79	63	0	16	16
Křinice	24	20	74	52	4	22	26
Martřnkovice	27	33	64	97	-6	-33	-39
Meziměstř	129	154	281	416	-25	-135	-160
Otovice	12	27	42	50	-15	-8	-23
řonov	18	20	80	87	-2	-7	-9
Teplice nad Metuř	90	114	197	243	-24	-46	-70
Verněřovice	15	26	36	61	-11	-25	-36
CELKEM	864	921	2 080	2 559	-57	-479	-536
horské obce	144	177	391	440	-33	-49	-82
podhorské obce	720	744	1 689	2 119	-24	-430	-454

Výře uvedená tabulka zobrazuje souhrn pohybu obyvatel přirozenou (narození, zemřelř) i migrační (přistěhovalř, vystěhovalř) měnou v jednotlivých obcích v letech 2008 - 2012. Z tabulky lze vyčíst několik faktů. Obrat migrací je ve srovnání s přirozeným pohybem (narození, zemřelř) více než dvojnásobný. Zároveň platř, ře celkový úbytek počtu obyvatel ve sledovaném období má na svědomř převážně emigrace obyvatel (téměř 90 % vlivu).

Celkovému poměrně nízkému přirozenému úbytku obyvatel odpovídá i vyrovnaná bilance obcí, kde u 8 obcí ze 14 dochází k úbytku, u 3 obcí k mírnému přřrůstku a 3 obcí je dokonce přirozený přřrůstek ve sledovaném období nulový. Co se týká migrací, 4 obce zaznamenaly přřrůstek migrací, zbylých 10 obcí úbytek. V absolutním vyjádřenř zaznamenalo největř změny počtu obyvatel přirozenou měnou Meziměstř (úbytek 25 obyvatel), největř změny zásluhou migrací pak díky své velikosti zaznamenal Broumov, kde byla také nejvyšř celková změna počtu obyvatel (úbytek 194 obyvatel). Nejmenř změny ve sledovaném období zaznamenaly Hejtmánkovice, kde nedošlo k řádnému přirozenému přřrůstku obyvatel a pouze ke 2 migračním přřrůstkům.

Věková struktura obyvatelstva

Věková struktura obyvatelstva patří vedle samotného vývoje počtu obyvatel a populačních pohybů k základním sledovaným charakteristikám, jeř do určité míry umožňuje predikovat budoucí vývoj. Převládající trend stárnutí obyvatelstva je jedním z nejvýznamnějších procesů, které mohou do budoucna negativně ovlivnit celkový vývoj lidské společnosti s významnými dopady na mnoho oblastř kvality řivota (sociální věci, zdravotnictví, ekonomický vývoj apod.)

Tabulka ř. 6

Název obce	Počet obyvatel					
	celkem	v tom		ve věku		
		muři	řeny	0-14	15-64	65 a více
Adrřpach	517	261	256	53	395	69
Bořanov	353	188	165	56	256	41
Broumov	7 793	3 740	4 053	1 234	5 237	1 322
Hejtmánkovice	654	318	336	90	459	105
Heřmánkovice	478	242	236	76	325	77
Hynčice	189	92	97	34	128	27
Jetřichov	458	253	205	64	330	64
Křinice	428	226	202	81	278	69

Martínkovice	521	265	256	69	360	92
Meziměstí	2 573	1 265	1 308	361	1 737	475
Otovice	364	185	179	41	261	62
Šonov	304	147	157	62	203	39
Teplice nad Metují	1 692	867	825	236	1 130	326
Vernéřovice	343	187	156	63	229	51
CELKEM MAS	16 667	8 236	8 431	2 520 (15,1%)	11 328 (68%)	2 819 (16,9%)
Česká republika	10 436 560	5 109 766	5 326 794	1 488 928	7 267 169	1 644 836

Zdroj: ČSÚ

Výše uvedená tabulka udává absolutní počty obyvatel k 31.12.2011 podle pohlaví a hlavních věkových skupin.

Mezi 3 největší obce v MAS se dle počtu obyvatel řadí Broumov následován Meziměstím a Teplícemi nad Metují. Tyto obce mají také nejvyšší absolutní zastoupení ve sledovaných položkách tabulky č. 8. Celkově u obcí mírně převažuje počet žen nad počtem mužů, přičemž tento jev můžeme pozorovat u 5 obcí ze 14. U zbylých 9 obcí převažují muži nad ženami. Nejvyšší rozdíl v počtu žen a počtu mužů zaznamenává po přepočtení na procenta Jetřichov (55,2 % mužů a 44,8 % žen). Naopak nejmenší rozdíl lze ke konci roku 2012 pozorovat v Adršpachu (50,5 % mužů a 49,5 % žen).

Celkově lze za obce v MAS konstatovat, že podíl obyvatel ve věku 0-14 let a obyvatel ve věku 65 let a více je relativně vyrovnaný, mírně převažuje počet seniorů (65 let a více). Obyvatelé ve věku 15-64 let představují v relativním vyjádření téměř 68 %. Nejvyšší podíl dětské složky (0-14 let) má po přepočtení na procenta Šonov (20,4 %), nejnižší podíl Adršpach (10,3 %). Zároveň je v Adršpachu nejvyšší zastoupení obyvatel ve věku 15-64 let (76,4 %). Nejvíce seniorů zaznamenávají Teplice nad Metují (19,3 %), nejméně Božanov (11,6 %).

3.2 Technická infrastruktura

3.2.1 Kanalizace a vodovody

V oblasti zásobování pitnou vodou je situace dobrá a nevyžaduje zásadních zásahů.

Stavby kanalizačních vedení jsou realizovány pouze ve městech (nejčastěji jednotné kanalizace pro odvod jak splaškových tak dešťových vod) a některých obcích, nikoli ve volné krajině. Vybudování kanalizace pro celou obec je na Broumovsku v typických dlouhých lánových vesnicích, kdy obce jsou rozloženy podél komunikace a vodního toku v délce několika kilometrů, velmi nákladné. Do veřejné kanalizace jsou tak často svedeny splaškové vody z centrálních částí obcí, zatímco periferní části zůstávají často bez napojení. Proto především u menších obcí není odkanalizování v současné době v souladu s požadavky platné legislativy (zastaralé technologie, špatný technický stav, právně neexistující kanalizace apod.). Problémem rovněž je v řadě případů nevyhovující technický stav již vybudovaných kanalizací. V některých obcích jsou provozovány kanalizace, které odvádějí pouze částečně předčištěné nebo vůbec nečištěné odpadní vody do místních recipientů. Jedná se většinou o stavby realizované v 2. polovině minulého století, které však již v současné době často procházejí rekonstrukcí.

Údaje o podílu obyvatel napojených na vodovod a kanalizaci, jak je uvedly obce v provedeném dotazníkovém šetření, udává následující tabulka.

Tabulka č. 7: Přehled stavu vodovodů a kanalizací v obcích, napojení obyvatel

Obec	Vodovod	Kanalizace
Adršpach	Napojeno 70% trvale bydlících obyvatel	Lokální ČOV
Božanov	Napojeno 100% trvale bydlících obyvatel	Napojeno 10% trvale bydlících obyvatel, lokální ČOV
Broumov	Napojeno 100% trvale bydlících obyvatel	Napojeno 85% trvale bydlících obyvatel, ČOV
Hejtmánkovice	Napojeno 100% trvale bydlících obyvatel	Dokončena 2014 na ČOV Broumov
Heřmánkovice	Napojeno 100% trvale bydlících obyvatel	Individuální čištění, nemá ČOV
Hynčice	Napojeno 100% trvale bydlících obyvatel	Individuální čištění, nemá ČOV
Jetřichov	Napojeno 100% trvale bydlících obyvatel	Individuální čištění, nemá ČOV
Křinice	Napojeno 100% trvale bydlících obyvatel	Individuální čištění, nemá ČOV
Martínkovice	Napojeno 100% trvale bydlících obyvatel	Individuální čištění, nemá ČOV
Meziměstí	Napojeno 98% trvale bydlících obyvatel	Napojeno 70% trvale bydlících obyvatel, ČOV
Otovice	Napojeno 100% trvale bydlících obyvatel	Individuální čištění, nemá ČOV
Šonov	Napojeno 100% trvale bydlících obyvatel	Individuální čištění, nemá ČOV
Teplice nad Metují	Napojeno 80% trvale bydlících obyvatel	Napojeno 70% trvale bydlících obyvatel cov
Vernéřovice	Napojeno 100% trvale bydlících obyvatel	Individuální čištění, nemá ČOV

Zdroj: Dotazníkové šetření v obcích, Plán rozvoje vodovodů a kanalizací Královéhradeckého kraje

3.2.2 Čistírny odpadních vod

V oblasti funguje několik desítek domovních čistíren odpadních vod (ČOV) a několik centrálních. Většina velkých podniků má vlastní specifické ČOV dle druhu odpadních vod. Tyto ČOV zlepšily výrazně kvalitu povrchových toků. Trvalý problém představuje absence čištění odpadních vod v rozptýlené zástavbě obcí a příměstských částí, kde je budování ekonomicky náročných centrálních ČOV nerentabilní a na domovní čistírny občané nemají prostředky. Velké sídelní útvary jsou řešeny městskými čistírnami na Stěnavě - ČOV Broumov a ČOV Meziměstí, na Metuji ČOV Teplice nad Metují. Menší sídlištní ČOV je realizována v Horním Adršpachu. V současné době se budují kanalizace v obcích Adršpach, Božanov, Hejtmánkovice, Jetřichov, Křinice, Martínkovice (na základě vodního zákona č.254/2001 a nařízení vlády č.61/2003. Obce v Broumovské kotlině plánují většinou připojení na ČOV Broumov.

Městské čistírny odpadních vod většinou provozuje akciová společnost Vodovody a kanalizace Náchod (Broumov, Meziměstí, Teplice n. M., Teplice n. M. – Střemenské podhradí, Horní Adršpach).

Tabulka č. 8: Přehled čistíren odpadních vod

obec	ČOV	ČOV se plánuje	vodní tok
Adršpach	ano- Horní Adršpach	ČOV a kanalizace Dolní Adršpach probíhá realizace	Metuje Adršpašský potok
Božanov	ne	ano – více menších, probíhá realizace po etapách	Božanovský potok
Broumov	ano – intenzifikována (neřeší místní části Benešov,		Stěnavá Svinický, Kravský, Liščí

	Rožmitál a okrajové části města ul. Hvězdecká, Třída osvobození, ul. Alšova)		a Černý potok
Hejtmánkovice	Kanalizace – napojení na Broumov		Hejtmánkovický potok Stěna
Heřmánkovice	ne	napojení na Broumov (neřeší místní část Janovičky)	Heřmánkovický potok
Hynčice	ne	Ne, individuální čištění	Stěna
Jetřichov	ne	Kanalizace napojení na ČOV Meziměstí – probíhá realizace	Jetřichovský potok Stěna
Křinice	ne	Kanalizace napojení na Broumov probíhá realizace	Stěna, Křinický potok
Martínkovice	ne	Kanalizace napojení na Broumov probíhá realizace	Stěna, Martínkovický potok
Meziměstí	Ano (neřeší místní část Vižňov, Ruprechtice, Starostín)		Stěna, Ruprechtický potok, Dobrohošť, Starostínský potok
Otovice	ne	varianta není vybrána, individuální čištění	Stěna
Šonov	ne	individuální čištění	Šonovský potok
Teplice n. Met.	ano (2) neřeší Zdoňov, (dokončená kanalizace), Nový Dvůr, Javor a Dědov, Skály a Bohdašín		Metuje, Zdoňovský p., Teplický p.,
Verněřovice	ne	kanalizace na ČOV v Meziměstí	Verněřovický potok

Přetrvávající nedostatky a náměty ke zlepšení:

- Nevyřešené ukládání kalů z čistíren odpadních vod
- Nedostatečná osvěta – povinnost používat pro čištění odpadních vod nejlepší dostupné technologie do 22. 12. 2015.

3.2.3 Zásobování energiemi

Hodnocená lokalita není soběstačná v zásobování elektrickou energií z vlastních zdrojů. Z technického hlediska jsou stávající vedení vysokého napětí (VN) průřezově vyhovující i pro výhledové potřeby. Podstatně složitější situace je u rozvodné sítě nízkého napětí (NN). Průměrné stáří sítě NN v některých lokalitách přesahuje 40 let. Značná zastaralost distribuční sítě tak omezuje v některých částech hodnocené lokality další možný rozvoj, a to jak možné nové výstavby, tak i dalšího rozvoje podnikání a podnikatelských aktivit, včetně stávajících odběrů. U starších sítí, především u sítí nad 35 let, je nezbytně nutná rekonstrukce.

V roce 1997 byla zahájena na Broumovsku plošná plynofikace obcí a výrobních podniků s finanční podporou SFŽP. Broumovsko je napojeno na soustavu dálkového vysokotlakého (VTL) plynovodu Náchod – Broumov s ročním výkonem 595 mil. m³, který by měl zabezpečit stávající výhledové potřeby oblasti. Lze konstatovat, že další rozvoj plynofikace v rámci hodnocené oblasti bude zapotřebí orientovat především na lokality, které jsou investičně průchodné, t.z. jednak s dostatečným předpokládaným odběrem plynu v návaznosti na investiční náročnost realizace místní plynovodní sítě, dále pak dosahu páteřního VTL/STL (středotlakého) plynovodu.

V řešeném území je zásobování teplem a teplou užitkovou vodou řešeno převážně z lokálních zdrojů a z domovních kotelen, kde se energie získává spalováním plynu, tuhých paliv, výjimečně lehkých topných olejů nebo elektřinou.

Záměry obcí v oblasti technické infrastruktury

Z výše uvedených textů vyplývá, že vybavenost obcí technickou infrastrukturou je na území MAS Broumovsko+ je průměrná. Pro úplnost uvádíme její přehled v následující tabulce a dále uvádíme záměry místní samosprávy v této oblasti.

Tabulka č. 9: Vybavenost obcí základní technickou infrastrukturou

Obec	Vodovod	Kanalizace bez napojení na ČOV	Kanalizace s napojením na ČOV	Plynofikace	Veřejné osvětlení
Adršpach	ano	ano	ano*	ne	ano
Božanov	ano	ne	ano*	ne	ano
Broumov	ano	ano	ano	ano	ano
Hejtmánkovice	ano	ne	Ano*	ano	ano
Heřmánkovice	ano	ano	ne	ne	ano
Hynčice	ano	ano	ne	ano	ano
Jetřichov	ano	ne	ano*	ano	ano
Křinice	ano	ne	ano*	ne	ano
Martínkovice	ano	ne	ano*	ne	ano
Meziměstí	ano	ano	ano	ano	ano
Otovice	ano	ne	ne	ne	ano
Šonov	ano	ne	ne	ne	ano
Teplice nad Metují	ano	ano	ano	ano	
Vernéřovice	ano	ne	ne	ne	ano

Zdroj: Integrovaný plán rozvoje Broumavska 2007 – 2013, Dotazníkové šetření v obcích
Údaje jsou uvedeny k 31.12.2013. * kanalizace se v těchto obcích v r. 2014 buduje (bude dokončena nebo je ve výstavbě)

Tabulka č. 10: Záměry obcí v oblasti technické infrastruktury včetně místních komunikací

Obec	Záměr obce – technická infrastruktura	Předpokládaný rok realizace	Předpokládané náklady
Adršpach	Oprava parkoviště	2014 - 2020	5 000 000.- Kč
	Místní komunikace	2014 - 2020	50 000 000.- Kč
	Chodníky Horní a Dolní Adršpach	2014 - 2020	25 000 000.- Kč
	Kanalizace + ČOV	2014 - 2016	113 000 000.- Kč
	Inženýrské sítě pro RD Horní Adršpach	2014 - 2020	9 000 000.- Kč
Božanov	Oprava místních komunikací	2014	8 000 000.- Kč
	kanalizace	2014 - 2016	10 000 000.- Kč

Broumov	Cyklostezka Olivětín - Otovice	2014	10 000.- Kč
	Rekonstrukce místních komunikací a chodníků	2014 - 2020	20 000 000.- Kč
	Výcházková stezka U Větrolamu	2015 - 2016	1 000 000.- Kč
	Kanalizace Benešov	2015 - 2016	7 000 000.- Kč
Hejtmánkovice	Oprava místních komunikací	2014 - 2016	8 000 000.- Kč
	Veřejné osvětlení	2014 - 2016	1 000 000.- Kč
Heřmánkovice	Oprava místních komunikací	2014 - 2020	10 000 000.- Kč
	kanalizace	2014 - 2020	40 000 000.- Kč
Hynčice	-	-	-
Jetřichov	kanalizace	2014 - 2015	40 000 000.- Kč
Křinice	kanalizace	2014	43 000 000.- Kč
	Vybudování a oprava místních komunikací	2015	20 000 000.- Kč
Martínkovice	Oprava místních komunikací	2014 - 2020	800 000.- Kč
	kanalizace	2014 - 2016	40 000 000.- Kč
Meziměstí	Rekonstrukce chodníků	2014 - 2020	7 000 000.- Kč
	Oprava komunikace – průmyslová zóna	2014 - 2015	4 500 000.- Kč
	Komunikace Březová Dřevoterm	2015	5 000 000.- Kč
	Rekonstrukce středu města	2017	2 500 000.- Kč
Otovice	Cyklostezka Olivětín - Otovice	2014	14 000 000.- Kč
	Dešťová kanalizace	2014 - 2015	700 000.- Kč
Šonov	-	-	-
Teplice nad Metují	Opravy místních komunikací	2014 - 2020	10 000 000.- Kč
	Veřejné osvětlení park	2014 - 2016	1 500 000.- Kč
	Veřejné osvětlení město	2014 - 2026	3 500 000.- Kč
	Cyklostezka Bučnice	2015	5 000 000.- Kč
	Rozšíření parkovacích ploch	2014 - 2020	7 000 000.- Kč
Vernéřovice	Vybudování parkoviště pod kostelem	2016 - 2017	300 000.- Kč
	Změna povrchu hřiště	2015	200 000.- Kč

Možnosti pro zajištění technické infrastruktury jsou do značné míry odrazem velikosti obce, neboť malé obce mají omezené rozpočtové možnosti pro budování nákladné infrastruktury a dodavateli se vzhledem k malému počtu zákazníků rovněž nevyplatí technické sítě budovat. To platí hlavně pro kanalizaci a plynovody. Významným faktorem, který vybavenost sítěmi ovlivňuje je jednoznačně i charakter osídlení.

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že největšími investičními záměry pro obce je vybudování obecní splaškové kanalizace.

3.3 Doprava

Hustota a rozmístění komunikací na území Broumovska je významně ovlivněna fyto geografickými poměry území, především poměry orografickými. Značná členitost území Broumovska, umocněná existencí státní hranice, způsobuje, že zejména obyvatelstvo okrajových částí má horší dopravní dostupnost.

Jednoznačně největším problémem celého Broumovska je právě horší dopravní dostupnost celého území. Nižší dopravní zatížení silnic souvisí s řídkým osídlením území, což má vliv i na priority údržby technického stavu stávajících silnic. Nejdůležitější silnicí z tohoto pohledu je silnice II/303 mezi Náchodem a Broumovem. Propojuje města severní části okresu s okresním městem. Bohužel svou dopravní kapacitou, vybavením a vedením centry měst

neodpovídá dopravnímu zatížení a výhledovým potřebám rozvoje území. Na základní silniční síť tvořenou silnicemi I. a II. Tříd navazují silnice III. Tříd, které zpřístupňují jednotlivé obce v území. I u nich se předpokládá odstranění jednotlivých dopravních závad. Poměrně hustá síť silnic III. Tříd a navazujících místních komunikací zprostředkovává přímou dopravní obsluhu jednotlivých obcí a osad.

Odstavování a parkování vozidel obyvatel je a bude i nadále řešeno v rámci vlastních pozemků či objektů. Dříve realizovaná výstavba garáží mimo odpovídající docházkové vzdálenosti má za důsledek vyšší potřeby na parkovací plochy přímo u obytných objektů, které však nejsou k dispozici. Vzhledem k turistické atraktivitě území je nutné v nástupních prostorech zajistit dostatečné parkovací kapacity pro potřeby návštěvníků. To je podmínkou pro odstranění negativního parkování vozidel mimo vyhrazené prostory.

Železniční tratě jsou neelektrifikované, jednokolejné, s množstvím úrovnových přejezdů, a jsou ve špatném technickém stavu. Je žádoucí odstranění závad omezujících traťovou rychlost. V tomto území brání většímu využívání osobní železniční dopravy dlouhé jízdní doby, které jsou zapříčiněny některými podnožovými velikostmi směrových oblouků. Železniční osobní doprava v území je provozována v rámci IREDO Náchodsko. Autobusová doprava funguje spíše v rámci místního významu, kdy jsou zastávky ve všech obcích MAS, zastávky dálkových linek jsou pouze v Broumově. Veškeré linky jsou provozovány v rámci IREDO Náchodsko a tyto zajišťují soukromí dopravci.

Tabulka č. 11: Výčet silnic II. a III.třídy v MAS Broumovsko+:

Obec	Silnice II.třídy	Silnice III. třídy	Stav
Verněřovice		III/3023	špatný
Adršpach		III/30110	špatný
Božanov		Silnice III.třídy bez významnějšího napojení	špatný
Broumov	II/302 směr Náchod II/302 směr Meziměstí (PL)	III/30324 směr Šonov III/ 303 směr Broumov Benešov III/3025 směr Martínkovice III/3026 směr Křinice	špatný
Hejtmánkovice	II/302		špatný
Heřmánkovice		III/30327	špatný
Jetřichov	II/302	III/3024 III/30323 III/30326	špatný
Hynčice		III/30326	špatný
Křinice		III/3026	špatný
Martínkovice		III/3027 III/3025 Silnice III.třídy bez významnějšího napojení směr Božanov	špatný
Meziměstí	II/302	III/3021 III/3024 část Ruprechtice III/3022 část Vižňov III/3023 směr Verněřovice	špatný
Otovice	II/302		špatný
Šonov		III/30324 III/30325	špatný
Teplice nad Metují		III/30322 směr Lachov III/3023 směr Meziměstí III/30110 směr Česká Metuje a Adršpach	špatný

		III/30114 III/30113	
--	--	------------------------	--

Zdroj: vlastní šetření MAS

Nejdůležitější silnicí z tohoto pohledu je silnice II. třídy II/302 mezi Broumovem a Náchodem. Tato silnice byla v r. 2013 částečně zrekonstruována, rekonstrukce 2. části je naplánována na r. 2015.

Z dotazníkového šetření se zástupci místní samosprávy vyplývá, že je obecně v obcích velmi špatný stav místních komunikací a chodníků. Důvodem jsou velmi vysoké náklady na jejich opravu a vybudování, ale také velmi malé možnosti na získání finančních prostředků z jiných zdrojů.

Závěrem lze pro oblast dopravy shrnout následující:

- přetrvává horší dostupnost Broumovska z jiných regionů ČR - zcela špatná dostupnost regionu ze směru od Jičína, Mladé Boleslavi, Trutnova, dostupnost směrem od Olomouce je lepší přes polské území než přes území ČR,
- přetrvává špatná dostupnost Broumovska z Polska (špatný stav komunikací, neexistující dostupnost hromadnou dopravou), přitom do 45 minut jízdy osobním automobilem se nacházejí města Nowa Ruda (23 tis. obyvatel), Klodzko (28 tis. obyv.), Walbrzych (125 tis. obyv.), do dvou hodin jízdy osobním automobilem, Wrocław (633 tis. obyv.).
- špatný stav komunikací II. a III. třídy v regionu
- dobré propojení autobusovou dopravou na místní úrovni a s jinými regiony v ČR
- špatné propojení vlakovou dopravou

3.4 Občanská vybavenost obcí a základní služby obyvatelům

Tabulka č. 12: Přehled občanské vybavenosti a základních služeb obyvatelům v obcích do 500 obyvatel v MAS Broumovsko+

obec	obchod – potraviny	Restaurace s možností stravování	Restaurace bez možnosti stravování	pošta	Hotely/penziony
Verněřovice	1	1	0	0	0
Božanov	1	2	0	1	1
Heřmánkovice	1	2	1	1	2
Jetřichov	1	1	1	0	1
Hynčice	0	0	1	0	0
Křínice	0	1	1	0	2
Otovice	1	2	0	0	0
Šonov	0	1	0	1	1

Zdroj: Dotazníkové šetření v obcích

Obce a města nad 500 obyvatel (Adršpach, Teplice nad Metují, Meziměstí, Martínkovice, Broumov a Hejtmánkovice) nejsou v tabulce zahrnuty.

Občanská vybavenost obcí do 500 obyvatel je rozdílná. Odráží se v ní nejen velikost, ale také poloha a vzdálenost od měst v regionu, ve kterých jsou služby zastoupeny dostatečně. Některé obce tak mají dobrou občanskou vybavenost, naopak v jiných schází i nezákladnější služby.

Pouze v obci Hynčice se nenachází žádné stravovací zařízení. Nejčastějším typem stravovacího zařízení je hospoda / restaurace s kuchyní, které uvedlo 7 obcí. Ve čtyřech z těchto obcí je navíc možnost dalšího občerstvení v restauraci bez stravování.

Údaje o ubytovacích zařízeních (hotely nebo penziony) uvedlo pouze 5 obcí. Důvodem je, že hlavní turistická oblast regionu se nachází v obcích s vyšším počtem obyvatel (Broumov, Adršpach, Teplice nad Metují) Pouze 3 obce – Vernéřovice, Hynčice a Otovice – uvedly, že na svém území nemají žádné ubytovací zařízení typu hotel nebo penzion.

Stálý obchod s potravinami funguje v 5 obcích. V obcích, ve kterých obchod není, mají obyvatelé velmi krátkou dojezdovou vzdálenost do měst nebo do obcí, kde je tato služba zajištěna.

U obcí do 500 obyvatel je zastoupení poboček pošty velmi malé. Důvodem ale není jejich zrušení v posledních letech, nýbrž v těchto obcích pošta historicky nikdy nebyla. U obcí s více jak 500 obyvateli jsou pobočky pošty zastoupeny ve všech, vyjma obce Hejtmánkovice.

Tabulka č. 13: Záměry obcí v oblasti dostupnosti služeb

Obec	Záměr obce - služby	Předpokládaný rok realizace	Předpokládané náklady
Adršpach	-	-	-
Božanov	-	-	-
Broumov	Logistika a likvidace bioodpadu	2014-2015	3 000 000.- Kč
Hejtmánkovice	-	-	-
Heřmánkovice	Zajišťování vaření obědů a rozvozy pro občany (pokračování)	2014 - 2020	200 000.- /ročně
Hynčice	-	-	-
Jetřichov	-	-	-
Křínice	Rozšíření ubytovacích kapacit	2016	6 000 000.- Kč
Martínkovice	-	-	-
Meziměstí	Provozní budova - koupaliště	2016	30 000 000.- Kč
Otovice	-	-	-
Šonov	Dům pro seniory s pečovatelskou službou	2014	12 000 000.- Kč
Teplice nad Metují	-	-	-
Vernéřovice	-	-	-

3.5 Životní prostředí

3.5.1 Přírodní podmínky

Geologická situace a geomorfologie

Celé území MAS Broumovsko+ se nachází v CHKO Broumovsko. Území MAS leží v severní části Broumovského výběžku, je ohraničeno Javořími, Jestřebími a Stolovými horami a ze je 3/4 obklopeno polským územím. Na jihu Broumovsko odděluje od dalších částí Čech Broumovské stěny. Oblast Broumovska patří do geologického celku vnitrosudetské pánve, jejíž větší část je v sousedním Polsku. Z hlediska geomorfologického členění leží sledované území v oblasti Broumovské vrchoviny, která patří do Orlické podsoustavy Krkonošsko-jesenické subprovincie České vysočiny. Vzhled krajiny ovlivňuje její reliéf tvořený členitými pahorkatinami v okolí řeky Stěnavy (pro území charakteristické kuesty – např. Broumovské stěny) a rozsáhlými skalními městy (Adršpašsko-teplické skály). Javoří hory na severu jsou budovány vulkanity, proto má zdejší reliéf oblejší vzhled. Mezi Javořími horami na severu a Broumovskými stěnami na jihu se nachází níže položená Broumovská kotlina. Nejvyšším místem Broumovska je Ruprechtický Špičák v Javořích horách (880 m n.m.), nejnižším bodem je koryto řeky Stěnavy na česko-polské hranici v Otovicích (350 m n. m.).

Broumovsko je po staletí utvářeno kulturní krajinou. Způsobem osídlení a hospodaření vznikla v ČR jedinečná ekologicky a esteticky cenná krajina. Lidským úsilím byla vytvořena mozaika lesů a zemědělských pozemků, doplněná menšími sídly, liniemi stromořadí, remízky a drobnými stavbami, do níž současně patří ostrůvky divoké přírody, zejména v oblasti skalních měst. Dalším typickým rysem krajiny je vysoký podíl mimolesní zeleně zejména v sídlech citlivě začleněných do krajinného rámce. Krajinu dotvářejí lokální dominanty kostelů, drobné stavební (zejména sakrální) památky a místní lidová architektura. Pro Broumovsko je současně charakteristické významné zastoupení druhově bohatých společenstev přirozeného i kulturního původu s výskytem vzácných a zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů.

V poměrně malé rozloze Broumovska je zformována pestrá středohorská krajina s výskytem široké skladby nejrůznějších geologických jevů. Je to území s velmi pestrá geologickou situací, která spočívá v bohaté skladbě různých suchozemských i mořských sedimentů, ale i vulkanických produktů od karbonu po současnost. Horniny se svým pestrým nerostným, paleontologickým i mineralogickým bohatstvím byly navíc do dnešního stavu utvářeny složitými tektonickými poměry. Unikátnost Broumovska spočívá ve výskytu pestrého zastoupení velké škály hornin sedimentárního, vulkanického i mořského původu na poměrně malé ploše. Tyto horniny jsou navíc obohaceny o četná naleziště minerálů a fosilií. Geologický vývoj je možné sledovat v období delším než 350 milionů let.

Různá odolnost hornin a různá tektonická porušenost vedou k nestejně rychlosti ve zvětrávání, rozvolňování hornin a jejich odnosu. Pro Broumovsko je charakteristickou formou vývoje reliéfu vznik pískovcových skalních útvarů až do podoby pískovcových měst. Mechanické působení – zvětrávání a gravitační vlivy – přispěly ke vzniku pseudokrasových jevů, tj. ke vzniku jeskyní, propastí, ponorů a závrtů apod., které jsou jinak typické v terénech tvořených krasovými horninami (vápence, mramory a další).

Broumovská kotlina je známá zoopaleontologickými nálezy a lokalitami v permských vápencích světově proslulými unikátními nálezy skelnošupinatých ryb, žraloků, krybtolebců apod. Místa výskytu jsou Správou CHKO evidována a ve spolupráci s geology a paleontology probíhá jejich zhodnocení. Pozornost státní správy je nutné zaměřit na mimořádně významná naleziště permských fosilií.

Klimatické poměry v MAS Broumovsko+

Členitost území s výškovými rozdíly terénu od 350 do 880 m vytváří poměrně značnou rozdílnost podnebí. Broumovská kotlina je řazena do klimatické oblasti mírně teplé s rozdíly mezi jižní a severní částí. Hřebenové partie Javořích hor, Broumovských stěn i okolí Teplic nad Metují a Adršpachu již patří do klimaticky chladné oblasti. Převládají větry západních směrů a srážkový úhrn je 650 – 1000 mm ročně, z toho podíl zimních srážek 250 – 400 mm. Půda je na Broumovsku podzolová, pro zemědělské obhospodaření vhodná v souvislosti s klimatem a nadmořskou výškou hlavně v nezalesněných částech Broumovské kotliny. Broumovsko odvodňují dvě řeky: Broumovskou kotlinu řeka Stěnavá s přítoky potoků z Javořích hor do řeky Odry, Teplicko-adršpašsko řeka Metuje do Labe. Rozvodí Metuje a Stěnavy je zároveň hlavním evropským rozvodím mezi úmořími Baltského a Severního moře.

Tabulka č. 14: Přehled nadmořských výšek obcí

obec	m n.m.	obec	m n.m.
Adršpach	554	Šonov	460
Božanov	405	Teplice nad Metují	463
Broumov	395	Vernéřovice	453
Hejtmánkovice	418		
Heřmánkovice	447		
Hynčice	416		
Jetřichov	449		
Křinice	430		
Martínkovice	390		
Meziměstí	432		
Otovice	354		

Zdroj: internetové stránky obcí, cs.wikipedia.org.

Velká členitost území MAS Broumovsko + probíhajícími horskými hřebeny a údolími ve směru SZ-JV a s výškovými rozdíly tohoto terénu od 354 do 554 m n. m. vytvářejí i na krátkou vzdálenost značné podnební rozdílnosti. Charakter klimatu podmiňuje hospodářské i společenské využití jednotlivých částí celé oblasti a svým dlouhodobým působením má také velký význam pro následné pochody utvářející reliéf krajiny, vznik charakteristických typů půd a výskyt rostlinných a živočišných společenstev.

V celé oblasti převládají větry západních směrů (kvadrant SZ-JZ). Srážkový úhrn je 650 - 850 mm, z toho podíl zimních srážek činí 250 - 400 mm. Sněhová pokrývka leží průměrně 70 - 90 dnů, lokálně až 120 dnů. Délka jejího trvání v závislosti na nadmořské výšce a expozici terénu se prodlužuje zhruba SZ směrem ke Krkonošům. V řadě extrémně chladných pseudokrasových jeskyní (v Adršpašsko-teplických skalách nebo v Broumovských stěnách) se led vyskytuje v rozmezí měsíců listopad - červenec, mimořádně říjen - srpen.

Broumovská kotlina a Javoří hory jsou převážně pod vlivem klimatu sousedního polského Slezska. Častý rozpad nízké oblačnosti v oblasti tohoto rozhraní přináší i zvýšené imisní zátěže z ovzduší i srážek a tím i negativní ovlivnění hlavně lesních ekosystémů, především v

návětrných hřebenových a vrcholových partiích Broumovských stěn a Adršpašsko-teplických skal. Tyto návětrné svahy hřbetů vykazují i vyšší počet dnů s mlhou, většinou z nízké oblačnosti a rovněž výskyt mohutných námraz zejména v období nástupu zimy (listopad, prosinec).

Výjimečný mezo a mikroklimatický charakter vykazují rozsáhlejší pískovcová skalní města (NPR Adršpašsko-teplické skály, NPR Broumovské stěny a další), kde v hlubokých a zastíněných roklích, soutěškách a četných pseudokrasových jeskyních a propastech se vytváří výrazná klimatická inverze se zvratem teplot. Tato situace umožňuje, aby v těchto vlhkých a podchlazených prostorách setrvala firn a led až hluboko do letního období. Zvláště chladné mikroklima některých částí skalních měst spolu se specifickými projevy pískovcového reliéfu pak vytvářejí podmínky pro výskyt řady horských druhů v poměrně nízké nadmořské výšce. Speleologický výzkum v těchto částech skalních měst eviduje i řadu vzácných druhů bezobratlých živočichů. Výskyt těchto glaciálních reliktních je vázán na vyhraněné chladné a vlhké mikroklima pískovcových pseudokrasových jeskyní, propastí a mocných blokových sutí. Zdroj: Quitt 1971

Flóra

Broumovsko je oblast floristicky středně bohatá, fytogeograficky a fytocenologicky velmi pozoruhodná. Mezi botanicky nejzajímavější lokality Broumovska patří zachovalé bučiny, suťové lesy na strmých svazích kuest a květnaté louky. Pískovcové skály jsou zajímavé flórou mechorostů (na Adršpašsko-teplicku více než 260 druhů). Rašeliništní vegetace je přítomna jen ve zbytcích. Mezi přírodní skvosty převážně na vrcholcích skal patří reliktní bory – ukázka vegetace, která se jako první uchýtila v době poledové.

Oblast se nachází v dubobukovém až smrkobukovém vegetačním stupni. V celkové skladbě lesů dle Plánu péče CHKO Broumovsko převládá smrk ztepilý (72%), další dřeviny: borovice lesní (8%), bříza (6%), buk lesní (5%), modřín opadavý (5%), olše lepkavá a šedá (1%), javor klen a mlč (1%). Ostatní druhy se podílejí jen zlomky procent. Monokulturní lesní porosty jsou ohroženy v případě větrných smrštů, které způsobují rozsáhlé polomy.

Přetrvávající nedostatky:

- nedořešené církevní restituce
- ojediněle státní správou nepovolená lesní těžba (krádeže celých stromů)
- ojediněle vlastníkem nepovolená lesní těžba (krádež dřeva)
- nedostatečná péče o nově založené lesní porosty
- škody zvěří na lesních porostech

Fauna

Území Broumovska zoogeograficky patří do provincie středoevropských listnatých lesů. Doloženo je 54 druhů savců, 18 druhů netopýrů. Na lesní rezervace je vázán sokol stěhovavý, výr velký, kulíšek nejmenší a sýc rousný. V oblasti hnízdí pravidelně čáp černý a čáp bílý. Některé zemědělsky hospodařící subjekty upravily způsob hospodaření kvůli výskytu

chřástala polního, vídat lze rovněž koroptev polní. Vzácně se objevuje čejka chocholátá. V posledních letech se šíří vydra říční a doložen je opakovaný výskyt rysa ostrovida.

Přetrvávající nedostatky:

- lesní pich
- neukázněnost lidí při hnízdění chráněných ptáků
- málo úkrytů pro zvěř (remízky)
- narůstající počet dopravních nehod v důsledku střetu se zvěří

3.5.2 Ochrana vod

a) Povrchové vody

Na Broumovsku se nachází velké množství zjevných i skrytých pramenů, které průběžně sytí vodní toky.

Území náleží ke dvěma hlavním povodím. Javoří hory a Broumovská kotlina jsou odvodňovány Stěnavou, která přes povodí Odry v Polsku ústí do Baltského moře. Povrchové vody z Teplicko-adršpašska odvádí Metuje přes Úpu a povodí Labe do Severního moře. Do Stěnavy i Metuje se vlévají jako jejich přítoky jednotlivé potoky, které zpravidla protékají jednotlivými obcemi, přičemž především v obcích byla koryta vodních toků zregulována.

Povodí Stěnavy je bohaté na rybníky. K největším patří Šlégrův (Křinice), Katovna a Cihelný, Břídlo a Pivovarský (Broumov), Meziměstský a nově budované rybníky u Starostína a Jetřichova.

Do povodí Metuje náleží vodní nádrže Adršpašské jezírko, Jezero – pískovna (Adršpach), Černé jezírko (Skály), jezírka v Teplicích nad Metují.

Dlouhodobé nebo přivalové deště způsobují vylití vodních toků z koryt s následnými materiálními škodami včetně obětí na životech. V roce 2010 vznikl varovný systém před povodněmi, který zahrnuje čidla na vodních tocích Dobrohošť, Heřmánkovický potok, Jetřichovský potok, Liščí potok, Metuje, Martínkovický potok, Ruprechtický potok, Starostínský potok, Stěnavá, Šonovský a Verněřovický potok. Varovný systém umožňuje přenášet aktuální údaje o průtocích a automaticky informuje zástupce měst a obcí při dosažení stupně povodňové aktivity.

Stěnavá protéká po nepropustném podloží permu a zemědělskou krajinou. Proto velké vody a povodňové vlny se značně liší i při totožných srážkách nebo prudkém jarním tání. Na Stěnavě a jejích přítocích je nástup povodňových vln rychlý a strmý a působí značné škody ve městech a obcích.

Vzhledem k nemalé intenzitě přeměny krajiny člověkem a narušení přirozeného vodního režimu krajiny existuje značná potřeba revitalizace říčních systémů. Krajina byla ve 2. polovině 20. století odvodněna vlivem budování velkého počtu melioračních systémů, napřímením toků, existencí příliš velkých lánů.

b) Podzemní vody

Hydrogeologická rajonizace rozdělila území Broumovska v důsledku jeho geologické pestrosti a tektonické stavbě do několika hydrogeologických rajónů. Každý z nich má specifické srážkovo-odtokové poměry. Území Broumovské kotliny a Meziměstsko patří do Dolnoslezské pánve – východní části. Teplicko-adršpašsko patří do Polické pánve. Celé území jsou regiony s významnými centry jímání podzemních vod pro veřejné zásobování.

Zdroje podzemní vody z Polické pánve jsou součástí Vodárenské soustavy Východních Čechy, kdy je vodovodní systém z Polické pánve propojen přes Náchod a Jaroměř do Hradce Králové. Největším odběratelem podzemní vody je VAK Náchod, a.s. Některé firmy (např. Hobra Školník s.r.o, Continental Adršpach a Pivovar Broumov-Olivětín) odebírají vodu z vlastních studní. Od roku 1992 se stáčí pitná voda v Teplicích nad Metují a balená prodává pod značkou Toma. Tato voda je jímána z hlubokých vrtů v podzemní štolě.

Kvalitní podzemní vody, využitelné pro zásobování, jsou vázané na oběh zasahující zpravidla do hloubek desítek až stovek metrů pod zemským povrchem. Proto jsou významná vodárenská jímací území chráněná ochrannými pásmy, v roce 1981 byla na jejich ochranu vyhlášena Chráněná oblast přirozené akumulace podzemních vod Polická pánev. V hlubších partiích (1 – 2 km) se vyskytují podzemní vody silně mineralizované, popř. s obsahy uhlovodíků. Jedná se o uzavřené akumulace, bez komunikace s využívanými podzemními vodami.

c) Monitorovací sítě

Režim odtoku povrchových a podzemních vod je systematicky sledován Českým hydrometeorologickým ústavem Praha sítí pozorovacích stanic – 4 sledují průtoky na větších tocích, 9 pozorovacích vrtů ke sledování hladiny podzemních vod. Sledovány jsou hladiny u 5 pramenů (Adršpach, Teplice n. Met., Dědov, Jetřichov, Martínkovice). Poblíž Adršpachu sledují pracovníci Výzkumného ústavu vodohospodářského Praha na malém experimentálním povodí toku Bučnice dlouhodobě srážkoodtokový režim. Výsledky slouží k sestavení odtokových bilancí a ke srovnání s jinými místy ČR.

d) Ovlivnění režimu a jakosti vod

Rizikem pro režim a jakost vod může být lidská činnost, např.:

- těžba surovin (lomy, doly, písníky),
- skládky vzniklé v minulosti (skládky prostředků na ochranu rostlin a galvanických kalů – PCB – v bývalém písníku Jetřichov-Pasa, staré skládky Broumov-Benešov, zeminy kontaminované ropnými látkami Hejtmánkovice),
- úniky lehkých topných olejů v průmyslových podnicích a domácnostech,
- úniky nebezpečných látek při automobilových a železničních nehodách,
- průzkum a případná těžba plyných uhlovodíků – břidlicový plyn,
- bez příslušných povolení hloubené hluboké studně a vrty pro tepelná čerpadla.

3.5.3 Ochrana půdy

Nejvíce půd vhodných pro zemědělskou činnost je v Broumovské kotlině. Vytvořily se zde hydromorfni a ilimerizované, bonitně dobré zemědělské půdy, jen při okrajích kotliny zčásti degradované štěrkopískovými sedimenty a svahovými kamenitohlinitými uloženinami na úpatí Broumovských stěn a Javořích hor. Ilimerizované půdy podzolové se vyskytují především v nižších polohách, ve výše položených chladnějších oblastech jsou podzoly a zejména hnědé půdy. Podél potoků a řek vznikly nivní a lužní hydromorfni půdy, v oblastech prameništních nebo jinak zamokřených pak pseudogleje a gleje, výjimečně i rašeliny.

Lidskou činností nejvíce pozměněné území tedy představuje Broumovská kotlina – je téměř odlesněná a intenzivně zemědělsky obhospodařovaná. Zemědělská výroba dosáhla v uplynulých padesáti letech značné intenzity. Přestože se v posledních deseti letech snížil podíl orné půdy, zůstávají v oblasti neúnosně velké hony, které jsou příčinou vodní (Teplicko, okolí Hejtmánovic a Otovic) a větrné (JV část Broumovské kotliny) eroze. V okolí Broumova vykazuje krajina značnou míru ekologické nestability.

Z hlediska ochrany zemědělského a lesního půdního fondu je největším problémem vodní eroze, s kterou souvisejí půdní sesuvy. Z tohoto pohledu je pozitivem zavádění zatravněných pásů vedených po vrstevnici a také celoplošné zatravnění orné půdy.

3.5.4 Ochrana ovzduší

Po rozsáhlé plynofikaci území v 90. letech se čistota ovzduší zlepšila, problémem zůstávají lokální zdroje vytápění. V inverzních dnech se vytvářejí v údolích a kotlinách mlhy, které jsou zejména v zimním topném období zdrojem smogového zatížení z lokálních topenišť a ve městech i z dopravy.

Přetrvávající nedostatky:

- Nedostatečná osvěta (spalování plastů a další odpadů)

3.5.5 CHKO Broumovsko

a) Charakteristika

Chráněná krajinná oblast Broumovsko byla vyhlášena v roce 1991 na ploše 410 km² za účelem:

- ochrany a postupné obnovy hodnoty krajiny, jejího vzhledu a jejích typických znaků,
- vytvoření a rozvíjení ekologicky optimálního systému všestranného využívání krajiny a jejích přírodních zdrojů v oblasti.

Nejcennější části přírody v území jsou chráněny v maloplošných zvláště chráněných územích. Nejblíže divoké přírodě jsou dvě národní přírodní rezervace (Adršpašsko-teplické skály a Broumovské stěny). Přírodní rezervací je Křížový vrch východně od Adršpachu, přírodní památkou je Borek a Kočičí skály, chráněna je Mořská transgrese u Verněřovic.

Ochrana přírody je odstupňována v CHKO 4 zónami:

- I. zóna – nejcennější území (cca 10 % území CHKO) zahrnuje přírodní ekosystémy pískovcových skalních oblastí, dochované zbytky přírodě blízkých lesů a údolní nivy s větší biologickou rozmanitostí.
- II. zóna – (cca 14 % území CHKO) zahrnuje lesy s různou druhovou skladbou, na zemědělské půdě pak polokulturní až kulturní travinné porosty.
- III. a IV. zóna (více než 75 %) je tvořena zemědělskými pozemky, které nelze zahrnout do II. zóny, a sídelními útvary.

V souvislosti s výskytem sokola stěhovavého a výra velkého je na Broumovsku vyhlášena ptačí oblast v rámci systému NATURA 2000.

Přetrvávající nedostatky

- nepovolená jízda motocyklů a čtyřkolek v terénu
- nedořešené náhrady škody způsobené zvláště chráněnými živočichy (volavka, kormorán, dravci - v důsledku toho dohází k jejich zabíjení)

b) Plán péče CHKO 2013 – 2022

Plán péče je hlavním odborným podkladem pro rozhodování Správy CHKO. Podle Plánu směřuje péče o území CHKO k zachování jejich přírodních a kulturně historických hodnot, k obnově přirozených funkcí krajiny, a to vše podle zásad udržitelného rozvoje.

Podle Plánu je dosažení dlouhodobých cílů ochrany přírody je možné pouze ve spolupráci s místní samosprávou, vlastníky a hospodáři i dalšími partnery v území s využitím organizačních, správních a ekonomických nástrojů, včetně finančních pobídek. Nezbytnou podmínkou úspěchu je přitom zohlednění oprávněných potřeb obyvatel CHKO, osvěta a práce s širokou veřejností; patří sem i podpora opětovného navázání blízkého vztahu lidí ke krajině, kterou obývají a využívají, včetně uvědomění si a akceptování její historické kontinuity.

Základními dlouhodobými cíli v ochraně přírody a krajiny v CHKO Broumovsko podle Plánu péče jsou:

- ochrana a zachování unikátní geomorfologie s typickými kuestami, stolovými horami a skalními městy, a to v celé její rozmanitosti až po jednotlivé geomorfologické jevy,
- ochrana a zachování jedinečných společenstev vázaných na typickou geomorfologii a specifické (často inverzní) mikroklima, např. skalních společenstev, reliktních borů, společenstev balvanitých sutí,
- ochrana a zachování typického krajinného rázu (zejména historickým vývojem podmíněné struktury a charakteru sídel) a udržení pestrosti krajiny, včetně zachování (případně obnovy) přírodních prvků v krajině,
- ochrana a zachování všech vyskytujících se přirozených lesních společenstev a zvyšování ekologické stability lesních porostů změnou prostorové a druhové skladby porostů,
- ochrana a zachování typických nelesních ekosystémů, udržování a zvyšování jejich přirozené druhové pestrosti, zejména druhově bohatých luk a mokřadů, zvyšování ekologické stability zemědělské krajiny s důrazem na průchodnost krajiny pro migrující organizmy,
- ochrana přírodě blízkého charakteru vodních toků, mokřadů a vodních ploch, postupná obnova přirozeného vodního režimu v krajině,
- udržování, příp. vytváření vhodných životních podmínek pro vzácné a chráněné druhy rostlin a živočichů a jejich společenstva, s důrazem na evropsky významné druhy,
- podpora šetrného využívání přírodních zdrojů,
- podpora šetrného rekreačního využití CHKO při zachování principu trvalé udržitelnosti

3.5.6 Odpadové hospodářství

a) Komunální a stavební odpady

EVROPSKÁ UNIE
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
INVESTICE DO VAŠÍ BUDOUCNOSTI

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Svoz komunálních odpadů je zajištěn v území MAS jedinou firmou, s níž sjednávají cenu za svoz jednotlivá města a obce samostatně. Každá obec samostatně upravuje podmínky a výši poplatků za svoz komunálního odpadu. Směsný komunální odpad je ukládán do sběrných nádob – popelnic a kontejnerů. K likvidaci je komunální odpad odvážen do vzdálenosti cca 50 km na skládku v Křovicích u Dobrušky, v Kryblicích u Trutnova nebo ve Rtyni v Podkrkonoší.

Ve všech obcích v území MAS se třídí sklo (v rozlišení na bílé a barevné), plasty a tetrapacky (společné odkládání), papír. V některých obcích se třídí kovové obaly, textil a je zaveden zpětný odběr elektrozařízení včetně baterií.

V Heřmánkovicích je v provozu třídírna odpadů, v níž se dotřídí odpady svezené z kontejnerů na tříděný odpad. Obyvatelé některých obcí mohou do třídírny odpadů odvézt stavební suť, velkoobjemový komunální odpad a nebezpečné odpady, pokud nebyla vytvořena podnikatelskými aktivitami. Některé obce mají zřízeny sběrné dvory (Broumov, Heřmánkovice, Meziměstí, Teplice nad Metují), kde vyřídí další druhy odpadů. K odložení kovů je možné využít sběrný a výkupný v Hejtmánkovicích, v Heřmánkovicích a v Jetřichově (zde vykupují i autovraky).

V roce 2015 bude uvedena do provozu kompostárna v Křinicích, která umožní třídít biologicky rozložitelný odpad.

b) Odpady z podnikání

Odpad z podnikání je likvidován většinou nezávisle na systému likvidace komunálního odpadu. Výjimku tvoří podnikatelé, kteří likvidují svůj odpad (či jeho část) podobný komunálnímu odpadu pomocí popelnic. Tito podnikatelé často nemají řešenu likvidaci odpadu z podnikání oddělně od odpadu vzniklého v domácnosti. Podnikatelé se mohou na základě písemné smlouvy s obcí zapojit do systému stanoveného obcí a odkládat tříděné odpady do kontejnerů na veřejném prostranství, které jsou určeny k ukládání tříděných odpadů z domácností.

c) Odpad ze zemědělství

U některých zemědělců stále přetrvává situace, že jsou statková hnojiva odpadem. Jedná se především o zimní období, kdy někteří zemědělci nemají odpovídající kapacity jímek na exkrementy, čímž dochází k vyvážení na zamrzlou zem či na sníh a následně při jarním tání ke znečišťování i nezemědělských ploch (zejména vodních toků) při jejich intenzivním odtoku. Problémem je pasení dobytka u vodních toků a melioračních příkopů a skladování hnoje na nevhodných místech - tím dochází ke znečišťování povrchových a podzemních vod.

d) Staré zátěže

Staré skládky jsou významným problémem v území zejména s ohledem na ohrožení zdrojů podzemních vod. Některé skládky jsou již rekultivovány (např., Broumov – Benešov, Skládky Jetřichov Pasa se dokončuje). Na území CHKO se stále nalézají staré skládky, které byly v minulosti pouze překryty zeminou (Dolní Adršpach, Starostín, Teplice n. M., Hejtmánkovice). Tyto skládky mohou v budoucnu působit potíže zejména ve vztahu k podzemní vodě. Je vhodné pokračovat dále v jejich monitoringu.

Největší starou zátěží na území CHKO Broumovsko byla skládka zbytků na chemickou ochranu rostlin a galvanických kalů v Jetřichově-Pasa na lesním půdním fondu v bývalém písničku. Rekultivace skládky byla zahájena v letech 2003–2004, v současné době se dokončuje rekultivace skládky, po celou dobu probíhá její monitoring.

Přetrvávající nedostatky a náměty ke zlepšení

- ojedinele zakládané nepovolené skládky,
- vyjeté oleje a automobilové akumulátory i pneumatiky,
- vraky automobilů a jejich části, demontování a ukládání na místech
- nezbytnost udržet a zlepšit množství vytříděného odpadu,
- zlepšit osvětu související se svozem a tříděním komunálního odpadu

3.5.7 Environmentální vzdělávání a osvěta

Vzdělávání a osvětu související s ochranou přírody je potřebné zaměřit:

- a) na obyvatele Broumovska (např. třídění odpadu, předcházení vzniku nepovolených skládek, vzhled obcí, údržba krajiny a veřejných prostranství v obcích, souvislosti cestovního ruchu a ochrany přírody),
- b) na návštěvníky regionu (např. k tématům, které budou rozšiřovat nabídku služeb).

Infrastruktura pro EVVO

- v průběhu školního roku Dům dětí a mládeže Ulita v Broumově s pobočkami v Meziměstí a Teplicích nad Metují,
- Zámek v Adršpachu,
- od r. 2015 Klášter Broumov, kulturní a vzdělávací centrum.

3.6 Život v obcích - spolky , kulturní a sportovní vybavenost a aktivity

Volnočasová a spolková činnost

V obcích MAS existuje řada volnočasových a sportovních organizací. Ve všech 14 obcích vyjma obce Heřmánkovice je sdružení dobrovolných hasičů. Všechny tyto jednotky jsou organizační složkou spolku s názvem Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska.

Druhým nejpočetnějšími spolky jsou sdružení tělovýchovných jednot (Sokol, Slovan, Slavoj, Jiskra a Lokomotiva), které působí dle výsledků z dotazníkového šetření ve všech obcích. Tyto organizace působí především v oblasti sportu a tělovýchovy (především lyžování -běžkové i sjezdové, fotbal, volejbal, cvičení žen apod.). V Meziměstí působí navíc rybářský svaz a detašované pracoviště Domu dětí a mládeže Ulita, v Broumově Junák – středisko šedého vlka, lyžařský oddíl, cykloteam Broumov a klub modelářů. V Božanově působí B-klub, v Martínkovicích myslivecké sdružení a v Heřmánkovicích Kulturní centrum Heřmánek.

Kulturní zařízení

Tabulka č. 15: Přehled kulturních a společenských zařízení v obcích MAS Broumovsko+:

Obec	Kulturní	Knihovna	Veřejný	Kino,	Venkovní	Zařízení pro
------	----------	----------	---------	-------	----------	--------------

	dům		internet	divadlo	zázemí pro setkávání	volnočasové aktivity
Verněřovice	ano	ne	ano	ne	ano	ano
Adršpach	ne	ano	ano	ne	ne	ne
Božanov	ano	ne	ano	ne	ano	ano
Broumov	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Hejtmánkovice	ne	ano	ano	ne	ne	ano
Heřmánkovice	ano	ano	ano	ne	ano	ano
Jetřichov	ano	ano	ne	ne	ne	ne
Hynčice	ano	ano	ano	ne	ano	ano
Křinice	ano	ano	ne	ne	ano	ano
Martínkovice	ano	ano	ano	ne	ne	ano
Meziměstí						
Otovice	ano	ano	ano	ne	ne	ano
Šonov	ano	ano	ano	ne	ne	ne
Teplice nad Metují	ne	ano	ano	ano	ano	ne

Nejdostupnějším kulturním zařízením v obcích je knihovna, které schází pouze ve Verněřovicích a Božanově. Zařízení typu kulturní (společenský) dům nebo společenský sál chybí ve 3 obcích. Již velmi omezená je nabídka kin a divadel. Kino nebo divadlo má pouze Broumov a Teplice nad Metují. Veřejný internet je taktéž dostupný ve všech obcích vyjma obcí Jetřichov a Křinice. Venkovní zázemí pro setkávání občanů obce má pouze 7 obcí, tedy necelá polovina. Zařízení pro volnočasové aktivity má 9 obcí.

Sportovní zařízení

Na území MAS se nachází velké množství sportovních zařízení a vybavenost většiny obcí je dobrá. To souvisí jednak s velikostní strukturou obcí (minimum velmi malých obcí), ale též s turistickým významem celé oblasti. Sportovní zařízení proto neslouží pouze místním obyvatelům, ale část sportovní infrastruktury i pro návštěvníky. Data o sportovní infrastruktuře byla získána z dotazníkového šetření na obcích

Ve všech obcích Broumova jsou volná hřiště využívána většinou jako fotbalová, s minimálním doprovodným vybavením. V Broumově je krytá sportovní hala, v Martínkovicích a Božanově je moderní víceúčelové hřiště s umělým povrchem, v Meziměstí Areál zdraví s třemi bazény a dalšími hřišti pro malé sporty, atletické hřiště a fotbalové hřiště s umělým povrchem.

Tabulka č. 15 Sportovní infrastruktura v obcích (zdroj vlastní šetření MAS):

Obec	Koupaliště a bazény	Hřiště	Tělocvična (vč. školních s přístupem s veřejností)	Stadiony kryté	Stadiony otevřené	Ostatní sportovní infrastruktura ¹
Adršpach	0	2	2	0	0	2
Božanov	0	1	1	0	1	0
Broumov	1	11	6	0	3	5
Hejtmánkovice	0	0	0	0	1	1
Heřmánkovice	1	0	1	0	1	2
Hynčice	0	1	0	0	0	0

Jetřichov	0	1	1	0	0	0
Křinice	0	1	1	0	0	0
Martínkovice	0	1	1	0	0	1
Meziměstí	1	7	1	0	1	3
Otovice	0	0	0	0	1	1
Šonov	0	1	0	0	0	0
Teplice nad Metují	1	3	1	1	1	3
Verněřovice	0	1	1	0	0	0
Obce v území MAS	4	30	16	1	9	17

¹⁾ např. golfové hřiště, jízdárna, bowling, sportovní střelnice, cyklostezka, letecké sporty

Kulturní, společenské a sportovní akce

Kulturní a společenský život v obcích na území MAS Broumovsko+ je velice bohatý a pestrý. Mezi nejčastější akce patří pořádání koncertů, plesů, rozsvěcení vánočního stromu, setkání seniorů, poutě, divadelní představení, horolezecký festival, cyklistické závody, turistické pochody, turnaje a pravidelné zápasy místních klubů ve fotbale, volejbale, běžné jsou soutěže v hasičském sportu atp. a řada různých akcí pro děti – pálení čarodějnic, dětské karnevaly, maškarní bály, dětské dny. Kompletní přehled kulturních a sportovních akcí je uveden v následující tabulce.

Tabulak č. 16: Přehled kulturních, sportovních a společenských akcí v MAS Broumovsko+:

Obec	Kulturní, sportovní a společenské akce
Verněřovice	Posvícenská zábava, maškarní ples, pálení čarodějnic, fotbalový turnaj, šachový turnaj, turnaj ve stolním tenise
Adršpach	Běh Adršpach – Chvaleč-Adršpach, lukostřelba
Božanov	Den pro obec, obecní ples, Den matek, dětský den, Božanovský zelák, posezení s důchodci, rozloučení s létem, pálení čarodějnic, Poslední kop, turnaj ve stolním tenise, karneval na ledě, sjezd na čemkoliv
Hejtmánkovice	Hasičská soutěž O pohár starosty, pohár starosty ve fotbale, Vánoční posezení, Vánoční besídka pro děti, rozsvěcení Vánočního stromu, Okolo Broumova – cyklistický závod
Heřmánkovice	Maškarní ples, dlabání dýní, závod psích spřežení, Vánoční koncerty v kostele, fotbalové utkání, Dětský den, Mikulášská nadílka, divadelní představení, obecní plesy, pálení čarodějnic atp.
Jetřichov	obecní ples, Memoriál Jiřího Němečka, hasičská soutěž
Hynčice	Turnaj v kulečnicku, turnaj v malé kopané, , dětský karneval, oslavy MDŽ, otevírání a zavírání studánky, Mikuláš pro děti, výlet s dětmi
Křinice	Myslivecký, hasičský a obecní ples, pouť, dožinky, Dětský den, Pochod Hvězdeckým pohořím, soutěž O pohár starostky
Martínkovice	Novoroční koncert, oecní a farní ples, Martínkovický košť, dětský karneval, Josefovský bál, Den matek, dětský den, Martínkovický ventilek, nohejbalový turnaj, Hobby jezdecký den, Hubertova jízda atp.
Metiměstí	Meziměstské divadelní hry, Noci s Andesrenem, Sportovní dny Meziměstí, Mezinárodní běh Měška a Doubravky, Meziměstské škrpál, Triatlon, Hasičská soutěž O pohár starostky města Meziměstí, Mezinárodní olympiáda mateřských školek atd.
Otovice	Soutěž v požárním sportu, Štědrovečerní zpívání, oslava Dne matek
Šonov	Pálení čarodějnic, dětský karneval, výstava drobného zvířectva, rozsvícení Vánočního stromu, Kulturní akce – SG Pitaš, rybářské závody

Teplice nad Metují	Mezinárodní horolezecký festival, Rallye Sudety, Zahrádkářská výstava, Trilogie MTB – cyklozávod, Bufo cross – běh teplíckými horami, Bouldering – lezení na umělé stěně
--------------------	--

Zdravotnické služby

Tabulka č. 17: Přehled zastoupení lékařských služeb obyvatelům v obcích MAS Broumovsko+

	Praktický lékař	Dětský lékař	Gynekolog	Stomatolog	Lékař - specialista	Lékárna
Verněřovice	-	-	-	-	-	-
Adršpach	x	-	-	x	-	-
Božanov	-	-	-	-	-	-
Broumov	x	x	x	x	x	x
Hejtmánkovice	-	-	-	-	-	-
Heřmánkovice	-	-	-	-	-	-
Jetřichov	-	-	-	-	-	-
Hynčice	-	-	-	-	-	-
Křinice	-	-	-	-	-	-
Martínkovice	-	-	-	-	-	-
Meziměstí	x	x	x	x	x	x
Otovice	-	-	-	-	-	-
Šonov	-	-	-	-	-	-
Teplice nad Metují	x	x	-	x	-	x

Zdroj: Dotazníkové šetření v obcích 2013

Vybavení zdravotnickými službami je zajištěno především ve městech regionu (Broumov, Meziměstí, Teplice nad Metují). Praktický lékař ordinuje navíc také v obci Adršpach. Dětský lékař ordinuje také pouze ve městech regionu. Gynekologická ordinace stejně jako specializovaní lékaři jsou pouze ve městech Broumov a Meziměstí. Stomatolog kromě třech měst ordinuje také v obci Adršpach. Státní ústav pro kontrolu léčiv eviduje na území MAS lékárny ve 3 městech regionu. Kompletně vybaveno základními zdravotními službami je tak pouze město Broumov a město Meziměstí. Celkem v 10 obcích neordinuje žádný lékař, ani zde není lékárna. Největší z nich je obec Hejtmánkovice s 654 obyvateli. Obyvatelé této obce mají však velmi krátkou dojezdovou vzdálenost do města Broumova. Obyvatelé obcí bez zdravotnického zařízení tak musí i za základními zdravotními službami dojíždět, což může být především pro seniory, případně rodiče s dětmi problematické. V Broumově existuje rovněž nemocnice, která je organizačně zařazena pod nemocnici v Náchodě a výjezdové stanoviště Zdravotnické záchranné služby Královéhradeckého kraje.

Sociální služby

Tabulka č. 18: Přehled zastoupených sociálních služeb v MAS Broumovsko+

obec	domov pro seniory	dům pečovatelskou službou	služby sociální prevence, poradny	terénní sociální služby	nízkoprahové centrum pro mládež	Denní stacionář (dětské centrum)
Verněřovice						
Adršpach						
Božanov						
Broumov	x	x	x	x	x	

Hejtmánkovice						
Heřmánkovice						
Jetřichov						
Hynčice						
Křinice						
Martínkovice						
Meziměstí		x		x		
Otovice						
Šonov						
Teplice nad Metují				x		

Zdroj: dotazníkové šetření v obcích, Sociální odbor ORP Broumov

Tabulka č. 19: Přehled poskytovatelů sociálních služeb v MAS Broumovsko+

Obec	Poskytovatel soc. služby	Poskytovaná služba
Broumov	Centrum sociálních služeb Naděje Broumov	Domovy pro seniory
		Pečovatelská služba
	Občanské sdružení dětí a mládeže ZAČÍT SPOLU	SAS pro rodiny s dětmi
		Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
	Romodrom o. p. s.	SAS pro rodiny s dětmi
		Terénní programy
		Odborné sociální poradenství
	Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR	Odborné sociální poradenství
Meziměstí	Pečovatelská služba Město Meziměstí	(Poradenství)* Pečovatelská služba
Teplice nad Metují	Pečovatelská služba Město Teplice nad Metují	(Poradenství)* Pečovatelská služba
	Domov Dolní zámek	Domovy se zvláštním režimem

Síť sociálních služeb v regionu je velmi řídká. Dům s pečovatelskou službou je zastoupen pouze ve městech Broumov a Meziměstí. Terénní sociální služby jsou zastoupeny v městech (Broumov, Teplice nad Metují a Meziměstí). V Broumově je dále domov seniorů, nízkoprahové centrum pro mládež, odborné sociální poradenství a SAS pro rodiny s dětmi. V celém regionu není denní stacionář pro seniory, hospic, azylový dům, ústav sociální péče pro dospělé nebo pro mládež. Z výše uvedeného vyplývá, že rozsah a nabídka sociálních služeb je dlouhodobě nedostatečná. Jedním z důvodů je nedostatek finančních prostředků. Při financování sociálních služeb je nutná spoluúčast obcí. Dalším důvodem je příhraniční oblast a s tím spojená omezená možnost dojíždění neziskových organizací zabývajících se touto službou.

3.7 Podnikání, výroba, zaměstnanost

Průmysl na Broumovsku se začal rozvíjet jako řemeslné činnosti doplňující tradiční zemědělství a lesnictví. Tak postupně vznikl z domácího tkalcovství textilní průmysl a z řemesel souvisejících s těžbou dřeva dřevozpracující průmysl. Zcela specifické a tradiční je na Broumovsku zpracování pískovce. Vedle průmyslu zpracovávajícího místní suroviny se

postupně vyvinul kovozpracující průmysl, zaměřený na materiálově nenáročné, přesné strojírenství.

Textilní průmysl se rozvíjel již od středověku jako domácí soukenictví. S rozvojem průmyslu a železnice se stala v 2. polovině 19. století hlavní textilní surovinou bavlna. Hlavními středisky byly Broumov, Meziměstí, Teplice n. M. s pobočkami i v menších obcích. Po r. 1990 prošel textilní průmysl řadou změn, některé provozovny zanikly nebo byly uzavřeny. Hlavní výrobce a. s. Veba Broumov a zároveň největší firma Broumovska, zaměstnávající přes 1300 lidí, však patří k nemnoha prosperujícím textilním podnikům v ČR a většinu své kvalitní produkce vyváží do zahraničí.

Dřevozpracující průmysl se po změnách ustálil na největší pile v Meziměstí (manipulační sklad Lesů ČR, a. s. – hrubá příprava dříví na další zpracování a zbytky pro topné účely), v Broumově a po roce 1989 v několika menších soukromých provozech.

Mezi další významné průmyslové podniky s dlouholetou historií patří například stávající společnost Hobra Školník. Závod vznikl okolo roku 1930. Důvodem byla potřeba zpracovat dřevěný odpad z polomů způsobených vichřicí. Výrobním programem byl sortiment ze dřeva a později dřevovláknité desky, které byly vyráběny s přestávkami až do roku 1965. Souběžně byla v roce 1950 zahájena výroba filtračních desek na bázi celulózy a azbestu. Jejich výroba byla ukončena roku 1986. Od roku 1945 patří firma pod různými jmény (Krkonošské papírny, Vertex) státu. V roce 1998 byla pak továrna odkoupena firmou HOBRA - Školník s.r.o.

Tradiční průmysl zpracování kamene kombinuje **těžbu a zpracování kamene**. Průmysl kamenosochařský tradičně zpracovává vysoce **kvalitní místní pískovce** (lom Božanov, lom Libná). Nejdůležitější firmou je Granit Lipnice, který těží v uvedených lomech a zároveň zpracovává kámen v Teplicích nad Metují. Vysoce kvalitní zdejší pískovec se používá na úpravu uměleckých památek i výstavbu prestižních budov. V Teplicích nad Metují sídlí i kamenická firma Bradle. Největší výrobce drceného kameniva pro stavební účely a pro zimní údržbu komunikací je umístěn v Rožmitále (melafyry a porfyry). Drobnou těžbu kamene provozují i Lesy ČR Broumov v několika menších lomech – na údržbu lesních cest. V roce 2001 byla zapsána v obchodním rejstříku firma Pískovce s.r.o. se sídlem v Broumově.

Vedle průmyslu zpracovávajícího místní suroviny se v minulosti postupně vyvinul **kovozpracující průmysl**, zaměřený na materiálově nenáročné, přesné strojírenství, např. Hynčické strojírny v Hynčicích, KOOH-I-NOOR v Broumově, Cedima v Meziměstí i druhý největší zaměstnavatel v regionu Continental Automotive Czech Republic v Adršpachu.

V oblasti dále fungují **opravárenská družstva a autoservisy** (Broumov) i jednotlivé drobné autoopravárenské dílny v soukromých rukou (Jetřichov, Teplice n. M., Broumov).

Stavební průmysl je zastoupen několika stavebními firmami (Broumovské stavební sdružení, Broumstav, Bezedos - Broumov, Myška - Teplice aj.).

Tabulka č. 20: Přehled zaměstnanců vybraných podniků

Přehled vybraných zaměstnavatelů (nad 100 zaměstnanců)

Firma	Převažující činnost
Broumovské strojírny Hynčice a.a.	výr.a opravy strojů a zařiz.pro zprac.pryže a plastů
CDS s.r.o. Náchod	silniční osobní a nákladní doprava+opravy a údržba mot.voz.
CEDIMA Meziměstí s.r.o.	výroba nástrojů a nářadí, kovoobráběčství
Diakonie Broumov	poskyt.humanit.a charit.pomoci potřeb.lidem v sociál.nouzi
Město Broumov	samospráva a přenesená působnost stát.správy

Pekárny a cukrárny Náchod s.r.o.	pekárenská a cukrárenská výroba
Siemens VDO Automotive s.r.o., provozovna Horní Adršpach	vývoj, výroba a odbyt měřících přístr. a čidel pro vozidla všeho druhu
VEBA, textilní závody a.s. Broumov	výroba textilu, výroba výrobků z textilu
PROMA-REHA, s.r.o.	výroba zdravotního vybavení a nábytku.

Přehled vybraných zaměstnavatelů (od 25 do 99 zaměstnanců)

Firma	Převažující činnost
B S B spol. s r.o. Hejtmánkovice	lisování umělých hmot
Broumovské stavební sdružení s.r.o.	provádění staveb, vč. jejich změn
BROUMSTAV s.r.o. Martínkovice	provádění staveb, vč. jejich změn
Dřevoterm s.r.o. Březová	výroba látkových svinovacích rolet a dřevovýroba
GENERAL BOTTLERS CR s.r.o. provozovna Teplice nad Metují	stáčení minerální a pitné vody do lahví a výroba nealkohol.nápojů
HOBRA - Školník s.r.o. provozovna Broumov	výroba papírenského zboží, filtračních desek a isolač.materiálu
KAREL FRANC LUTOMA Hejtmánkovice	nakládání s odpadem, zprostředkování velkoobchodu, obchod.čin.
KOH-I-NOOR HARDTMUTH a.s. provozovna Broumov	výroba rýsoadel, výr.drobných dílů na soustruž.automatech a galvanická povrchová úprava drobných dílů
KOMAP Dědov s.r.o.	výroba kovov.konstrukcí a kov.výrobků (výroba potrubních dílů)
Lesní společnost Broumov Holding a.s.	čin.související s těžbou dřeva, pěstební práce v lese
Maryan Beachwear Group CZ s.r.o. Broumov	výroba dámských a dívčích plavek
Město Meziměstí	samospráva a přenesená působnost stát.správy
Město Teplice nad Metují	samospráva a přenesená působnost stát.správy
Pivovar Broumov s.r.o.	výroba piva
RADIM PROKOPEC, P TRANSPORT Broumov	silniční osobní a nákladní doprava
Z - Trade s.r.o. Broumov	velkoobchod a zprostředkování velkoobchodu

Přehled vybraných zaměstnavatelů (od 20 do 24 zaměstnanců včetně)

BRONAS s.r.o. Hejtmánkovice	nástrojařství a kovoobrábění
PRIKNER-tepelné zprac.kovů s.r.o. Martínkovice	povrchová úprava a zušlechťování kovů
Veratex s.r.o. Teplice nad Metují	výroba textilních výrobků kromě oděvů

Na území MAS Broumovsko+ působí Podnikatelský klub Broumovska (PKB).

Podnikatelský klub Broumovska (PKB) spolupracuje s ostatními podnikatelskými sdruženími, včetně Hospodářské komory (nejbližší pobočka v Náchodě). Dohoda s Hospodářskou komorou umožňuje získávat veškeré informace, kterými HK disponuje, a zprostředkovávat je svým členům. PKB přispívá k diskusi nad budoucností regionu Broumovska.

Cílem sdružení je úsilí o ochranu a podporu zájmů hospodářské činnosti na území Broumovska a oblastí, která jsou s ním spjata svými překrývajícími se zájmy, posilování vzájemné komunikace mezi podnikateli na Broumovsku při projednávání aktuálních rozvoje podnikání v regionu, podnikatelského klimatu, rozvojové koncepce Broumovska s důrazem na vytváření příznivých podmínek pro podnikání a podporu vzájemné výměny zkušeností při formálních i neformálních setkáváních, podpora spolupráce veřejné a soukromé sféry při rozvoji Broumovska, včetně přeshraniční spolupráce

Podnikatelský klub Broumovska provozuje regionální burzu práce <http://prace.broumovsko.cz>. Regionální burza práce zprostředkovává nabídku a poptávku práce (brigády) v regionu. Funguje jako registr míst a životopisů. Dále funguje jako poradna - jak správně napsat životopis a průvodní dopis, jak se chovat u výběrového řízení, jak uspět u přijímacího pohovoru, jak vyjednávat o mzdě apod. Na regionální burze lze získat užitečné informace, které pomohou najít dobrou práci.

Skladba ekonomických subjektů

Tabulka č. 21: Počet podnikatelských subjektů v daných oblastech v obcích MAS Broumovsko+

obec	A- Zemědělství, lesnictví, rybářství	C- Zpracovatelský průmysl	F- Stavebnictví	G-Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel	I-Ubytování, stravování a pohostinství	Počet ekonomických subjektů na 100 obyvatel
Vernéřovice	8	3	4	1	0	11,4
Adršpach	10	5	11	5	15	7,95
Božanov	8	1	4	5	7	8,60
Broumov	55	82	137	151	57	9,95
Hejtmánkovice	18	15	9	16	7	7,26
Heřmánkovice	8	6	18	10	2	8,69
Jetřichov	6	5	12	10	5	8,32
Hynčice	3	4	3	2	0	9,00
Křinice	10	7	10	2	6	9,30
Martínkovice	13	8	7	3	1	8,83
Meziměstí	23	25	35	38	14	11,75
Otovice	13	6	4	4	2	8,66
Šonov	7	3	5	6	2	8,44
Teplice nad Metují	28	23	29	27	28	8,25
CELKEM	210	193	288	280	146	

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

K 31.12.2012 bylo dle údajů ČSÚ v oblasti evidováno celkem 1 747 ekonomických subjektů se zjištěnou aktivitou. To je pro sledování lepší údaj než jen počet registrovaných subjektů, kde jich řada již mohla ukončit činnost. Nejvyšší počet subjektů byl logicky zaznamenán ve městech regionu – Broumově (783), Teplicích nad Metují (205) a v Meziměstí (219). Největší podnikatelská aktivita (počet ekonomických subjektů na 100 obyvatel) byla zaznamenána v Meziměstí (2573 obyvatel), dále v obci Vernéřovice (343 obyvatel) a poté v Broumově 7793 obyvatel. Největší zastoupení zde mají firmy z oblasti stavebnictví v oblasti velkoobchodu a maloobchodu a zemědělství, lesnictví a rybářství. Dále jsou zastoupeny subjekty v oblasti zpracovatelského průmyslu, ubytování, stravování a pohostinství a nakonec v profesních, vědeckých a technických činnostech.

Ve skladbě firem v jednotlivých obcích lze sledovat některé logické závislosti. Nejvyšší podíl ekonomických subjektů ve všech oblastech má největší město Broumov, ve kterém žije

téměř polovina obyvatel celého území MAS. Nejvyšší podíl firem z oblasti zemědělství a lesnictví je kromě třech měst (Broumova, Teplic nad Metují a Adršpachu) v obcích Martínkovice, Hejtmánkovice a Otovice. Z těchto obcí obec Martínkovice a Otovice nejsou horskými oblastmi. Nejvyšší podíl firem z oblasti zpracovatelského průmyslu má kromě třech výše uvedených měst obec Hejtmánkovice. Nejvyšší podíl firem z oblasti stavebnictví mají kromě třech měst obce Hejtmánkovice, Jetřichov a Adršpach. Nejvyšší podíl firem z oblasti velkoobchod a maloobchod mají kromě třech měst obec Hejtmánkovice, Hejtmánkovice a Jetřichov. Nejvyšší podíl firem z oblasti ubytování, stravování a pohostinství mají kromě města Broumova a Teplic nad Metují obec Adršpach a následně město Meziměstí.

Z výše uvedeného vyplývá, že kromě oblasti ubytování, stravování a pohostinství jsou vždy na prvních třech místech v počtu podnikatelských subjektů města v regionu (Broumov, Teplice nad Metují a Meziměstí). V těchto třech městech žije 72% obyvatel celého regionu a to je hlavním důvodem vysokého počtu podnikatelských subjektů právě v těchto městech.

Ze srovnání vývoje mezi lety 2008 a 2012 plyne, že počet ekonomicky aktivních subjektů klesl za 4 roky o 4,5 %, v ČR však počet subjektů vzrostl o 12,4 %. Jedinou oblastí, ve které se zvýšil počet podnikatelských subjektů, je oblast ubytování, stravování a pohostinství. Tento nárůst souvisí s rozvojem cestovního ruchu v regionu. Ve všech ostatních oblastech došlo ke snížení počtu ekonomických subjektů.

Podle právní formy jsou zcela dominantní formou ekonomických subjektů živnostníci (76,8 %), výrazně méně častá je forma obchodní společnosti (11 %), zemědělských podnikatelů (6 %) a svobodných povolání (3,5 %). Ostatní právní formy jsou zanedbatelné.

Nezaměstnanost

Tabulka č. 22: Registrovaná míra nezaměstnanosti v obcích MAS v letech 2008 - 2012

Nezaměstnanost					
obec	2008	2009	2010	2011	2012
Vernéřovice	5,4	16,8	11,4	8,4	
Adršpach	7,0	9,3	9,3	9,0	
Božanov	8,7	19,5	14,1	14,8	
Broumov	6,8	10,7	11,7	11,2	
Hejtmánkovice	5,3	8,7	9,3	7,4	
Heřmánkovice	7,4	12,9	11,3	10,6	
Jetřichov	6,3	9,3	10,1	8,9	
Hynčice	6,5	20,4	17,2	17,2	
Křínice	7,8	10,6	14,0	11,7	
Martínkovice	6,3	10,9	12,9	9,8	
Meziměstí	5,3	7,8	8,2	8,2	
Otovice	5,3	7,9	7,9	6,9	
Šonov	7,3	12,0	11,3	10,7	
Teplice nad Metují	7,2	10,4	10,4	8,7	
Celkem MAS	6,61	11,94	11,36	10,25	
Česká republika	8,9	7,7	6,0	6,0	9,2

Zdroj: ČSÚ

Pozn.: Pro úroveň okresů, krajů a ČR neexistují data o míře nezaměstnanosti podle staré metodiky pro rok 2005, data se vztahují vždy k prosinci daného roku.

Mezi jednotlivými obcemi v rámci MAS existují v míře nezaměstnanosti poměrně velké rozdíly. Nejvyšší nezaměstnanost byla v roce 2009 v Hynčicích (20,4 %), kde je vysokých

hodnot dosahováno dlouhodobě. Dále je nezaměstnanost vysoká v obci Božanov – v r. 2009 – 19,5%, následně pak v obci Verněřovice v r. 2009 – 16,8%. Poměrně nízká míra nezaměstnanosti je v obcích Hejtmánkovice, Otovice a v Meziměstí, kde v r. 2008 klesla míra nezaměstnanosti až na 5,3%, což je hluboko pod průměrem ČR v daném roce. Míra nezaměstnanosti i v rámci jednotlivých obcí podléhá velkým výkyvům. K dramatickým výkyvům došlo v r. 2009, kdy se v některých obcích míra nezaměstnanosti zdvojnásobila, někde dokonce více než ztrojnásobila (Verněřovice, Hynčice). Důvodem částečně je fakt, že se jedná o malé obce, kde i malá změna v počtu uchazečů o zaměstnání může znamenat velký výkyv. Celkově je míra nezaměstnanosti v MAS výrazně vyšší než v České republice.

Tabulka č. 23: Struktura uchazečů o zaměstnání v MAS Broumovsko+:

	Míra nezaměstnanosti - muži	Míra nezaměstnanosti - ženy	Počet uchazečů celkem	Počet uchazečů do 18-ti let	Počet uchazečů ve věku 50 let a více	Průměrný věk uchazečů
2008	6,06%	7,35	602	14	152	39,96
2009	11,99	11,83	954	14	199	37,35
2010	10,78	12,2	995	14	235	38,85
2011	10,05	10,52	922	9	195	38,57

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že se v letech 2008 – 2010 zvyšoval počet uchazečů o zaměstnání. K mírnému snížení počtu uchazečů (o 3,5%) došlo v r. 2011. Uchazeči ve věku 50 let a více tvoří 23% z celkového počtu uchazečů. Znamená to tedy, že většina uchazečů o zaměstnání je ve věkové struktuře mezi 18 – 50 rokem života. Tuto skutečnost potvrzuje i výše průměrného věku uchazeče, který je necelých 39 let.

Zemědělství

Období po 2. světové válce spojené s vyhnáním původního německého obyvatelstva, znárodněním církevních pozemků, dosídlováním pohraničí a počátky kolektivizace vesnice znamenalo pro zemědělství na Broumovsku výraznou změnu k horšímu z hlediska výsledků hospodaření i vzhledu hospodářských budov a celých obcí. Od konce 50. let 20. století se stala kolektivizace neúprosně masovou a subjekty, které vznikly, prošly několika změnami organizační formy, poslední ještě v r. 1991. Současně prožil broumovský venkov v druhé polovině 20. století období „vylidňování“ obcí a chátrání veřejných i soukromých staveb, na něž obce a především občané dodnes doplácí. Přesto byl v zemědělství neustále zaměstnán velký počet lidí, hlavně nekvalifikovaných. V současné době figuruje zemědělství, lesnictví a rybolov jako odvětví s třetím nejvyšším počtem podnikajících právnických i fyzických osob.

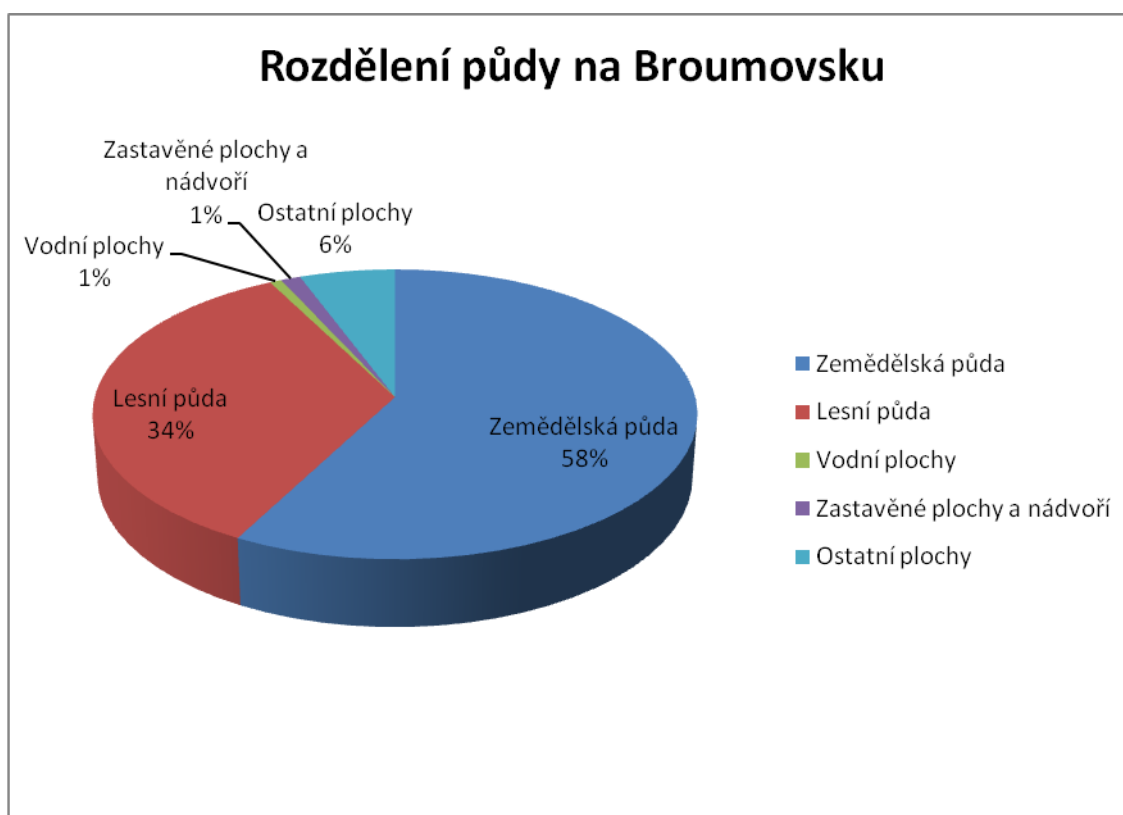
Broumovsko je z hlediska zemědělství podhorská oblast, v níž převažuje rostlinná výroba nad živočišnou. Živočišná výroba v současné době vyžaduje masivní investice do objektů pro chov dobytka, které jsou po desítkách let existence ve stavu brownfields, zatímco hospodáři v rostlinné výrobě jsou již lépe vybaveni moderní technikou. Chov ovcí se proti dobám družstevního hospodaření snížil. Na Broumovsku téměř není neobdělávaná půda a o pozemky je velký zájem. Zemědělská půda patřící před r. 1948 církvi je stále ve správě státu zastoupeného Pozemkovým fondem ČR (cca 500 ha). Zemědělsky v oblasti hospodaří 10 právnických osob, z nichž dvě na více než 1200 ha. Jedna z nich chová skot s tržní produkcí mléka. Registrovaných soukromě hospodařících zemědělců je na Broumovsku přes 100. Čtyři hospodáři obdělávají 500 – 1000 ha, dalších 19 hospodářů výměru od 100 do 500 ha půdy.

Desítky zemědělců vlastní půdu o výměře do 100 ha, další desítky pak do 10 ha. V poslední době se objevují ekologické farmy, chovy nezvyklých zvířat a agroturistická hospodářství, ale jsou to zatím ojedinělé jevy naznačující možnou cestu vývoje alternativních činností v zemědělství.

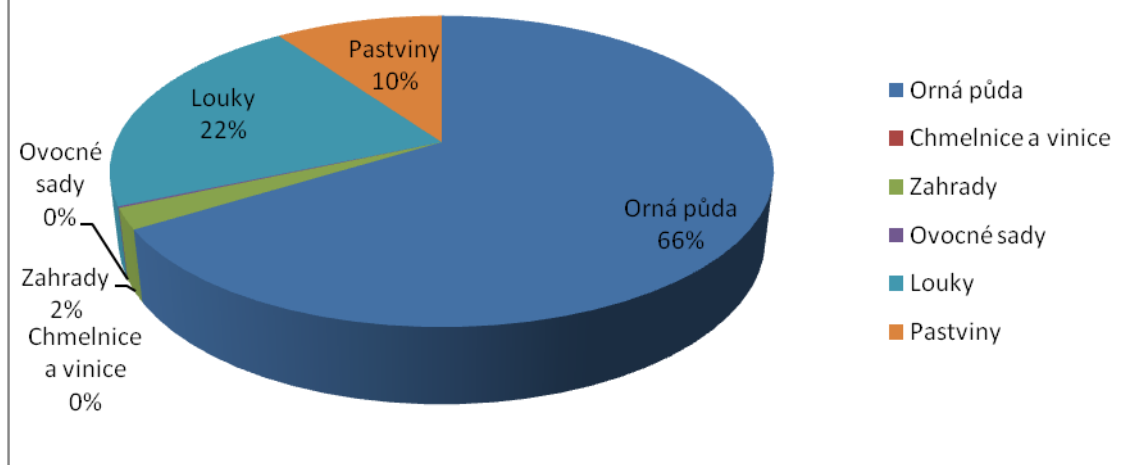
Tabulka č. 24: Nejvýznamnější zemědělské subjekty v MAS Broumovsko+:

Název subjektu	Místo podnikání	Zaměření zemědělského podnikání
Zemědělské družstvo Šonov, a.s.	Šonov	Živočišná a rostlinná výroba
Velká Ves, a.s.	Otovice	Živočišná a rostlinná výroba
Ekospol, s.r.o.	Meziměstí	Živočišná a rostlinná výroba
Ing. Jan Bošina	Vernéřovice	Živočišná a rostlinná výroba
Jaroslav Adamíra	Martínkovice	Živočišná a rostlinná výroba
Monika Menčíková	Šonov	Živočišná a rostlinná výroba
Šefc s.r.o.	Teplice nad Metují - Lachov	Živočišná a rostlinná výroba
Josef Vlach	Jetřichov	Živočišná a rostlinná výroba
Petr Žoček	Martínkovice	Rostlinná výroba
Radek Žoček	Martínkovice	Rostlinná výroba
Jiří Šlesarik	Broumov - Rožmitál	Živočišná a rostlinná výroba
Jakub Tůma	Teplice nad Metují - Dědov	Živočišná a rostlinná výroba
Bernard Lainka	Teplice nad Metují - Zdoňov	Živočišná a rostlinná výroba
Tomáš David	Božanov	Živočišná a rostlinná výroba
Jaroslav Šafář	Martínkovice	Rostlinná výroba

Výměrou svých zemědělských pozemků obce Broumovska zaujímají zhruba 1/3 území okresu Náchod. Plocha orné půdy na Broumovsku zaujímá přibližně 5,1 % orné půdy v Královéhradeckém kraji a necelých 29 % orné půdy v okrese Náchod. Velký vliv na ráz krajiny Broumovska mají louky a pastviny.

Struktura zemědělské půdy

Tabulka č. 25: Struktura pozemků v MAS Broumovsko+ (v ha):

Obec	Orná půda	Zahrady	Ovocné sady	Trvalé travní porosty	Zemědělská půda	Lesní pozemky	Vodní plochy	Zastavěné plochy a nádvoří	Ostatní plochy	Nezemědělská půda
Vernéřovice	469	10	-	115	594	285	4	10	47	346
Adršpach	467	5	-	429	901	952	10	13	96	1071
Božanov	939	9	-	246	1194	616	9	12	90	726
Broumov	1021	93	5	357	1476	371	30	83	266	750
Hejtmánkovi ce	645	25	5	230	905	323	10	14	50	397
Heřmánkovic e	618	21	3	221	863	1011	7	15	97	1130
Jetřichov	414	15	-	137	567	271	13	12	62	358
Hynčice	55	3	1	104	162	97	2	5	23	128
Křinice	824	13	-	156	993	536	31	14	73	654
Martínkovi ce	778	13	-	153	944	363	10	15	84	472
Meziměstí	633	50	1	657	1341	1018	20	38	154	1231
Otovice	661	7	-	213	882	87	12	12	66	178
Šonov	688	19	4	457	1167	769	5	13	120	907
Teplice nad Metují	1740	40	5	1149	2933	2324	33	47	267	2671

Současné zemědělství na Broumovsku představuje na jedné straně neúměrnou zátěž přírodního prostředí vyvíjenou intenzivně hospodařícími subjekty, na straně druhé první hektary neobhospodařované, zemědělci opuštěné půdy.

Lesnictví

Lesní pozemky zabírají skoro 35 % rozlohy Broumovska. Do roku 1948 spravoval většinu lesů řád Benediktinů. V současné době část lesů vlastní obce, soukromí majitelé a stát

(dohromady zhruba 1/3, což jsou asi 3 000 ha, z toho státu patří asi 1 000 ha), 2/3 lesních pozemků (asi 6 000 ha) jsou církevní ve správě Lesů ČR, a. s. Těžba dřeva je velmi intenzivní, ale bohužel se i mimořádně kvalitní dřevo většinou vyváží jako surovina a jeho zpracování probíhá mimo region. V lesnictví, zejména při těžbě dřeva, je zaměstnán poměrně velký počet lidí (v r. 2007 třetí nejvyšší počet podnikatelských subjektů podnikal v oboru zemědělství, lesnictví, rybolov, přičemž rybolov na Broumovsku prakticky není), přestože je dnes obvyklejší využívání těžké techniky v mnohých případech devastující lesy a lesní cesty. Velký význam pro budoucnost lesů má zalesňování vytěžených ploch vhodnými druhy, aby byla obnovena původní bukovo-jedlová skladba lesa odolávající lépe vlivům povětrnosti i škůdcům než rychle rostoucí smrkové porosty. Proto také roste význam pěstební činnosti v lesních školkách a nové výsadby místních původních druhů dřevin podle Lesních hospodářských plánů.

Regionální značení výrobků

Hlavním cílem regionálního značení je zviditelnit jednotlivé regiony (jak tradiční, známé např. svou zachovalou přírodou, zdravým prostředím, lidovými tradicemi, nebo i "nové" či zapomenuté) a upozornit na zajímavé produkty, které zde vznikají. Do systému regionálních značek se od roku 2004 zapojilo již 22 regionů, přičemž **region Broumovsko se do systému zapojil v roce 2011.**

Systém regionálního značení výrobků a služeb je koordinován na národní úrovni Asociací regionálních značek, o.s., která je sdružením regionů s vlastní značkou. Značení je určeno jak návštěvníkům regionů, kterým dovoluje objevovat region a užívat si jeho atmosféru novým netradičním způsobem, tak i místním obyvatelům, kteří mohou nákupem značených výrobků podporovat „své“ místní výrobce. Výrobci získají díky značce různé výhody, zejména jednotnou propagaci své produkce, nové kontakty a možnost nových forem spolupráce.

Zákazník, který si koupí produkt označený jednou ze značek systému „Domácí výrobky“, má jistotu, že tento produkt splňuje následující kritéria:

- původ výrobku v daném regionu,
- kvalita,
- výrobek nepoškozuje životní prostředí,
- jedinečnost plynoucí ze vztahu k regionu (např. tradice, místní suroviny, řemeslná práce, motiv regionu nebo jiná výjimečná vlastnost).

Značku na území regionu Broumovsko uděluje Společnost pro destinační management Broumova třem typům výrobků a produktů:

- Potravin a zemědělské produkty – např. mléčné výrobky, maso, ryby, pečivo, obiloviny, ovoce a zelenina, víno, pivo, nápoje (šťávy a mošty), včelí produkty apod.
- Řemeslné výrobky a umělecká díla – např. výrobky ze dřeva, skla, proutí nebo papíru, slaměné ozdoby, vlněné výrobky, šperky, keramika, nábytek, upomínkové předměty, pohlednice apod.
- Přírodní produkty – např. lesní plody, léčivé byliny, čaje, extrakty rostlin pro kosmetické účely, kompost, minerální voda apod.

Zájemci o regionální značku musí splnit tzv. certifikační kritéria, která se týkají jak požadavků na výrobce, tak požadavků na výrobek. Výrobce musí splňovat tato kritéria:

- Místní subjekt,
 - Živnostník, firma, organizace s provozovnou na Broumovsku
 - Zemědělec hospodařící na území Broumova
 - Včelař, jehož včelstva jsou umístěna na Broumovsku
 - Chovatel nebo pěstitel registrovaný u oficiálních chovatelských (např. ČSCH, SCHOK) zahrádkářských (např. ČZS) či zájmových organizací (např. ČMJ, ČRS)
 - Fyzická osoba nepodnikající, s trvalým bydlištěm na Broumovsku
- Kvalifikace pro příslušnou výrobu,
- Bezdlužnost,
- Zaručení standardní kvality výroby,
- Proces výroby nepoškozuje přírodu.

Výrobek musí splňovat následující kritéria:

- Spotřební zboží, zemědělské a přírodní produkty nebo umělecká díla vyrobená na Broumovsku,
- Zaručení standardní kvality,
- Šetrnost k přírodě,
- Jedinečnost spojená s regionem,
- Tradiční výrobek z Broumova,
- Produkt z místních surovin,
- Ruční, řemeslná nebo duševní práce,
- Díla s hlavním motivem Broumova/výrobky specifické pro Broumovsko,
- Výjimečné (nadstandardní) vlastnosti výrobku.

Jednotlivá kritéria jsou hodnocena certifikační komisí, která přiděluje každému kritériu určitý počet bodů (nejčastěji 0 až 5 bodů) v závislosti na míře jeho splnění.

Tabulka č. 26: Výčet regionálních produktů Broumovsko

Regionální produkt	Výrobce	Obec
Stínící technika Pavon s potiskem z kolekce Rosenberg	Dřevoterm s. r. o.	Březová
Biodžemy	Statek Tilia	Radešov
Broušené sklo	Jaromír Beran-Broušení a prodej skla	Bezděkov nad Metují
Kanafasové a žakárové produkty	Textil Zítka	Police nad Metují
Radešovský chléb	Statek Tilia	Radešov
Toma Natura-Pramenitá voda	Pepsico CZ, s. r. o., závod Teplice nad Metují	Teplice nad Metují
Dekorace a užité předměty ze železného drátu	Kateřina Smutná	Hronov
Fotografie s motivem Broumova	Jan Záliš	Křinice
Lotrandova mast	Nutricius s. r. o.	Broumov
Rokytnický med I	Včelí farma Rokytník	Rokytník
Výrobky z Kvíčerovské pekárny	Kvíčerovská pekárna s. r. o.	Broumov
Vyzrálé bio hovězí maso	Ekofarma Bošina	Vernéřovice
AGUAFLAM	HS Flamingo	Broumov
Dekorační doplňky	Lýdie Birkeová-Mrázová	Hronov

Krbová kamna HS Flamingo	HS Flamingo	Broumov
Ovčí sýry, jogurty, jogurtová mléka, tvarohy, tvarohové dezerty-probiotické, žinčice	Monika Menšíková-farma Šonov	Šonov u Broumova
Razítka	Martina Nosková	Teplice nad Metují
Včelí produkty	Ekofarma Vlkovi	Verněřovice
Vlněné výrobky, výrobky z vrbového proutí	Jakub Tůma-ekofarma Tůmovi	Dědov-Javor
Fermentované salámy	Madegroup	Police nad Metují
Měkké salámy	Madegroup	Police nad Metují
Výrobky z ovčího rouna a tkané výrobky z přírodního materiálu	Ines Šťovíčková	Broumov

Zdroje: <http://www.regionalni-znacky.cz/>; <http://www.regionalni-znacky.cz/broumovsko/>

Region Broumovsko a s ním spojené regionální značení přesahuje hranice MAS Broumovsko +. Regionální produkty spadající pod MAS Broumovsko + jsou zvýrazněny tučně. Celkem se jedná o 11 produktů z celkových 22, tedy přesně o polovinu výrobků.

Mezi prodejní místa regionálních výrobků patří Informační centrum Teplice nad Metují, ck.broumovsko s. r. o. a Turistické informační centrum Police nad Metují. Dále se v prostorách Benediktinského opatství sv. Václava konají 2x ročně farmářské trhy, kde jsou regionální výrobky prezentovány a kde je taktéž možné je zakoupit.

3.8 Školství

Po optimalizaci školské soustavy na Broumovsku působí 5 úplných základních škol s 1. – 9. postupným ročníkem a dvě neúplné Základní školy v Jetřichově a Verněřovicích. Jedna základní škola v Broumově se věnuje speciálnímu školství pro děti ze znevýhodněného sociokulturního prostředí. Tato síť základních škol je postačující pro stávající počet žáků, nevýhodou je pouze nutná dojíždka dětí z malých obcí. V minulých letech byl vytvořen integrovaný způsob autobusové a vlakové dopravy Iredo, který zajišťuje návaznost a hustou síť spojů ve vytižených ranních a odpoledních hodinách. Kromě obcí Křinice a Hynčice jsou ve všech ostatních místech dobře vybavené mateřské školy, v současné době plně obsazené.

Střední školství je na Broumovsku zastoupeno pouze Gymnáziem v Broumově a Středním odborným učilištěm společného stravování v Teplicích nad Metují. Chybí možnosti učňovského a středního odborného technického vzdělání, které by pomohly odstranit nesoulad mezi poptávkou a nabídkou profesí na trhu práce. Považujeme tuto skutečnost za jeden ze základních důvodů malé podnikatelské aktivity a pomalého rozvoje drobného průmyslu a řemesel na Broumovsku. V Broumově působí Základní umělecká škola s pracovišti v Meziměstí a Teplicích nad Metují a Ulita, dům dětí a mládeže, kde děti mohou navštěvovat až 80 kroužků.

Ve sledovaném území Broumovska se nachází 12 mateřských škol. Stávající síť základních škol pokrývá potřeby regionu Broumovska. V Broumově působí dvě základní školy. V regionu jsou pouze dvě střední školy - Gymnázium Broumov a SOU společného stravování v Teplicích nad Metují. Středoškolská síť je nedostatečná a je třeba ve spolupráci s podniky hledat nové možnosti učňovského a středního vzdělání v regionu nebo dosažitelném okolí a najít optimální strukturu středního vzdělání pro region. Gymnázium ve svých dalších záměrech vychází ze specifické regionální situace na Broumovsku, kde škola zůstala jedinou střední

školou poskytující úplné střední vzdělání. Střední odborné učiliště má mnohaletou tradici ve výuce gastronomických oborů.

EVROPSKÁ UNIE
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
INVESTICE DO VAŠÍ BUDOUCNOSTI

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Tabulka č. 27: Školská zařízení na území MAS Broumovsko+:

Obec	Základní škola	Kapacita ZŠ	Mateřská škola	Kapacita MŠ
Vernéřovice	Základní a mateřská škola Vernéřovice	30	Spojeno se ZŠ	21
Adršpach	Základní škola a mateřská škola Adršpach	25	Spojeno se ZŠ	28
Božanov			Mateřská škola Božanov	18
Broumov			Mateřská škola Broumov	263
	Masarykova základní škola Broumov	695		
	Základní škola Hradební Broumov	500		
	Základní umělecká škola Broumov	500		
	Dům dětí a mládeže Ulita Broumov	1 200		
Hejtmánkovice			Mateřská škola Hejtmánkovice	115
Heřmánkovice			Mateřská škola Heřmánkovice	20
Jetřichov	Základní a mateřská škola Jetřichov	30	Spojeno se ZŠ	26
Martínkovice	Základní a mateřská škola Martínkovice	150	Spojeno se ZŠ	25
Meziměstí	Základní škola Meziměstí	400		
			Mateřská škola Meziměstí	48
			Mateřská škola Meziměstí - Vižňov	42
Šonov			Mateřská škola Šonov	20
Teplice nad Metují	Základní škola a Mateřská škola Teplice nad Metují	286	Spojeno se ZŠ	80

3.9 Cestovní ruch

3.9.1 Přírodní a kulturní atraktivity využitelné pro cestovní ruch

1. Přírodní atraktivity

Hlavní přírodní zajímavosti souvisejí s pískovcovými útvary natolik významnými, že lokality, v nichž se vyskytují, byly prohlášeny národními přírodními rezervacemi a dále již zmíněná skutečnost, že celé území MAS je součástí Chráněné krajinné oblasti Broumovsko. Pro zužitkování přírodních zajímavostí pro cestovní ruch je tedy nezbytné najít shodu s ochranou přírody. To je možné při vhodné interpretaci přírodních atraktivit pro cestovní ruch se zaměřením na konkrétní segmenty turistů.

Hlavní témata přírodních atraktivit v cestovním ruchu:

- Broumovsko je chráněnou krajinnou oblastí
- NPR Adršpaško-teplické skály
- NPR Broumovské stěny
- PP Křížová cesta v Dolním Adršpachu
- PP Mořská transgrese ve Verněřovicích
- Pro cestovní ruch nejatraktivnější lokality: Hvězda, Koruna, Božanovský Špičák, Ruprechtický Špičák, cesta po hřebeni Broumovských stěn
- geotopy využitelné pro geoturistiku

Blízké sousedství Polska nabízí doplnění nabídky např. o Národní park Stolové hory.

2. Kulturní atraktivity

Kulturními atraktivitami se rozumí jednak existující stavební objekty, jednak aktivity lidí. Dále uvedené části analýzy zahrnují kulturní atraktivity využívané a realizované v běžném životě obyvatel regionu i zužitkovatelné v cestovním ruchu.

a) Architektonické a stavební atraktivity

Objekty zajímavé svou architekturou souvisejí se způsobem kolonizace regionu (vsi lánového typu), s využíváním místního materiálu – pískovcem - ke stavebním účelům, s významným stavitelským rozmachem na přelomu 17. a 18. století, jakož i s intenzivním rozvojem soukenictví a následným zpracováním bavlny ve století 19. Na nepříznivém stavu řady objektů se do současné doby projevují změny vlastnictví související s konfiskací majetku po roce 1945 a znárodněním po roce 1948. Některé průmyslové a zemědělské objekty nenašly své další využití po roce 1989.

Hlavní témata architektonických a stavebních atraktivit v cestovním ruchu:

- NKP Klášter v Broumově
- NKP Hřbitovní kostel Panny Marie v Broumově
- Broumovská skupina barokních kostelů (K. a K. I. Dientzenhofer),
- Děkanský kostel sv. Petra a Pavla v Broumově, kostel sv. Ducha v Broumově,
- Kostel sv. Vavřince v Teplicích n. Met., kostel Nejsvětější Trojice v Teplicích n. Met. – Zdoňově,

- Městská památková zóna v Broumově – gotický půdorys města, Mariánský sloup na náměstí v Broumově,
- venkovské statky broumovského typu
- Vesnická památková rezervace Křinice
- Zámek v Adršpachu

Blízké sousedství Polska nabízí doplnění nabídky např. o poutní místo Vambeřice a podzemní město Osówka.

b) Kulturně společenské aktivity

Zlepšení možností využití volného času sportem a kulturou je významné pro prodloužení pobytu a všestranné naplnění programu návštěvníků Broumovska. Kulturními aktivitami se rozumí činnost obyvatel směřující k využití volného času, přičemž kulturní aktivity, které přesahují místní význam, mohou být využity v cestovním ruchu. Přehled kulturních a společenských akcí v regionu je uveden v předchozích částech analýzy. Následující výčet obsahuje nejvýznamnější kulturně – společenské aktivity využitelné v cestovním ruchu:

- Hudební festival Za poklady Broumovska
- Horolezecký filmový festival v Teplicích nad Metují
- Broumovská kytara (dlouholetá přehlídka rokových kapel)
- divadelní přehlídka Malé letní divadelní v Broumově (červencová týdenní divadelní přehlídka)
- Vzdělávacím a kulturním centru Klášter Broumov (vzdělávací aktivity)
- kultura v klášterní Zahradě

V cestovním ruchu zcela chybí nabídka programů ve večerních hodinách, a to i v hlavní turistické sezóně (např. v Broumově není po 18. hodině po většinu prázdninových měsíců jakákoliv nabídka pro návštěvníky kromě televizních pořadů).

c) Sportovní aktivity a jejich infrastruktura

Vedle tradičních sportovních aktivit se v posledních letech na Broumovsku rozvíjejí další sporty. Vzhledem k velikosti regionu však návštěvníci ne vždy nacházejí nabídku srovnatelnou s jinými lokalitami.

Pro období v hlavní turistické sezóně nenabízí region dostatek možností pro deštivé počasí (tzv. mokrý program) a totéž platí pro období mimo hlavní turistickou sezónu (např. zcela chybí wellness nabídka, tělocvičny zůstávají pro cestovní ruch zcela nevyužity v důsledku nedostatečné spolupráce s poskytovateli služeb). Vzhledem k podhorské poloze regionu je možnost nabídky tzv. mokrého programu zcela určující pro rozvoj cestovního ruchu po velkou část roku (nabídka pro tzv. mokrý program je označena MP). Přehled zázemí pro sportovní aktivity na území MAS je uveden v předchozích částech analýzy. Následující výčet obsahuje nejvýznamnější sportovní aktivity a zázemí pro ně využitelné v cestovním ruchu:

- podmínky pro horolezectví
- koupaliště v Meziměstí
- horolezecké stěny v Broumově a ve Walzlovce v Meziměstí (MP)
- sportovní střešnice ve Walzlovce v Meziměstí (MP)

- bowling ve Walzlovce v Meziměstí (MP)
- od r. 2015 krytý 25 m bazén v Broumově (MP)
- Sportovní hala a Sokolovna v Broumově (MP)
- Ricochet a spinning na hřišti TJ Slovan Broumov (MP)
- Sportovní centrum v Teplicích nad Metují
- Jízdárna v Hejtmánkovicích
- golfové hřiště v Broumově-Velké Vsi
- půjčovny kol a dalšího sportovního vybavení v Broumově a Adršpachu
- MTB Rallye Sudety
- letiště v Broumově
- školní atletické hřiště v Broumově
- hřiště v Meziměstí
- sportovní hřiště v obcích, tenisová a volejbalová hřiště

d) Další turistické atraktivity:

V regionu je velmi hustá síť značených pěších turistických cest, cyklotrasy vedou převážně po lesních a polních cestách a po komunikacích. V krajině cca 10 vyznačených cyklotras, z toho dvě mezinárodní (Stěny a Stolové hory) propojují Broumovsko a polské příhraničí. Dokončená je cyklostezka Teplice nad Metují – Adršpach a před dokončením cyklotrasa Broumov Olivětín - Otovice.

V počtu cyklostezek, v jejich délce a propojení do sítí zaostává Broumovsko za jinými regiony, částečně i díky členitosti terénu. Tato členitost je naopak zajímavá pro náročnější cyklisty a pro ty, kdo hledají klidná místa s nádhernými vyhlídkami do krajiny. V regionu zcela chybí stezka pro in-line bruslení..

Pro zimní sporty slouží 2 lyžařské vleky a udržované trati pro běžecké lyžování v Javořích horách a na Teplicku. Pokud jsou dobré sněhové podmínky, dá se lyžovat i na nevyznačených místech, přitom je třeba dbát bezpečnosti v horských a skalnatých terénech.

Významnými nabídkami pro cestovní ruch jsou nástroje pro interpretaci místního přírodního a kulturního dědictví – muzea a naučné stezky (např. nové naučné stezky Geopark Vižňov a Lom Rožmitál, které zužitkovávají témata související s geologickým vývojem regionu).

Hlavní témata pro cestovní ruch:

- hustá síť značených turistických cest, trasy pro pěší turistiku s vyhlídkami do krajiny
- rozvíjející se síť cyklotras (např. Kamenná cesta, Okruh Stěny, Javoří hory, na Mioszów a do Radkówa v Polsku, Kolem skal, broumovská skupina kostelů) a cyklostezek (cyklostezky Teplice n. Met. – Adršpach, Meziměstí - Starostín, Broumov – Otovice - hranice s Polskem)
- lyžařské vleky v Teplicích n. Met. a v Hejtmánkovicích – Janovičkách
- upravované trasy pro běžecké lyžování rozhledny a vyhlídková místa (např. Ruprechtický Špičák, Hvězda, Supí koš, Křížový vrch v Dolním Adršpachu, Koruna)
- naučné stezky (např. Geopark Vižňov, Lom v Rožmitále, Křinická naučná stezka)

- Muzeum Broumovska, Pivovar Broumov-Olivětín včetně muzea
- mini-zoologická zahrada ve Velké Vsi

3.9.2 Ubytovací a stravovací kapacity pro cestovní ruch

Ubytovací a stravovací kapacita je v regionu nestabilizovaná, k čemuž přispívá krátká turistická sezóna. Zatímco v době špiček, tj. např. v době polských státních a církevních svátků, je stravovacích zařízení naprostý nedostatek, v době jarních a podzimních měsíců jsou kapacity nevyužité. Pro další rozvoj ubytovacích a stravovacích kapacit je důležité vnímání cestovního ruchu místními obyvateli, protože v části některých soukromých objektů (např. venkovské statky) by mohly vzniknout ubytovací kapacity, které by mohly pokrýt poptávku v době jejich tzv. špiček.

Ubytovací a stravovací kapacity v území MAS Broumovsko+ lze charakterizovat:

- jako dostatečné v části Adršpach – Teplice n. Metují,
- jako nedostačující v Broumovské kotlině.

Tabulka č. 28: Hromadná ubytovací zařízení (počty) k 31. 12. 2012 (zdroj ČSÚ)

Obec kód	Obec název	Hromadná ubytovací zařízení - hotely, motely	Hromadná ubytovací zařízení - penziony	Hromadná ubytovací zařízení - turistické ubytovna	Hromadná ubytovací zařízení - kempy, chatové osady	Hromadná ubytovací zařízení - ostatní
547786	Adršpach	1	3	0	0	0
573914	Božanov	0	0	0	0	1
573922	Broumov	2	0	0	0	0
574031	Hejtmánkovice	0	0	0	0	1
574058	Heřmánkovice	0	2	0	0	0
574163	Hynčice	0	0	0	0	0
574155	Jetřichov	0	0	0	0	0
574171	Křinice	0	0	0	0	0
574228	Martínkovice	0	0	0	0	0
574252	Meziměstí	0	1	0	0	0
574317	Otovice	0	0	0	0	0
574511	Šonov	0	0	0	0	0
574538	Teplice n. Metují	2	13	3	3	1
547743	Vernéřovice	0	0	0	0	0
za území MAS celkem 33 z toho		5	19	3	3	3

Tabulka č. 29: Vybrané ukazatele za území MAS v letech 2003 – 2012 (zdroj ČSÚ)

UKAZATEL	ROR									
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Podíl ekonomických subjektů podle vybraných odvětví ek. činnosti (%)										
zemědělství, lesnictví a rybářství	13,7	13,9	14,1	14,2	14,5	14,6	8,2	8,8	9,3	9,5

průmysl celkem	12,0	11,6	11,9	11,6	11,8	11,3	11,6	11,9	11,8	11,9
stavebnictví	12,9	13,1	13,2	13,4	13,7	13,6	15,2	15,1	14,8	15,1
obchod, ubytování, stravování a pohostinství	34,0	33,6	33,2	32,6	32,3	31,6	33,6	33,8	32,8	31,4
CESTOVNÍ RUCH										
Hromadná ubytovací zařízení ¹⁾	20	22	21	23	24	20	23	21	27	33
lůžka	1 467	1 593	1 505	1 687	1 721	1 481	1 746	1 475	1 582	1 826

1) zařízení s 5 a více pokoji nebo s 10 a více lůžky určenými pro cestovní ruch

Tabulka č. 30: Stravovací zařízení v Broumově a okolních obcích (zdroj analýza VKC Klášter Broumov)

	Počet zařízení celkem	Z toho v Broumově
Restaurace	24	8
Kavárna	1	1
Hospody	8	2
Bufety / Bistra	2	2
Bary	3	2

Přehled stravovacích zařízení v jednotlivých obcích MAS je uveden v předchozích částech analýzy. Pouze v obci Hynčice se nenachází žádné stravovací zařízení, ve všech ostatních je možnost stravování zajištěna.

Infrastruktura využitelná pro kongresovou turistiku:

Tato část nabídky v cestovním ruchu se v letech 2013 – 2015 nejvíce rozvíjela. Určující pro další udržitelný provoz bude zvládnutí jejich vlastních marketingových aktivit, avšak rovněž spolupráce v marketingu cestovního ruchu v rámci Broumovska, která může díky synergickým efektům pomoci rozvoji kongresové turistiky, pro niž nebyly v předcházejících letech na Broumovsku dostatečné kapacity:

- od 2014 školicí centrum resortu Hotel VEBA (70 míst)
- od 2015 Vzdělávací a kulturní centrum Klášter Broumov (450 míst)
- Walzlovka Meziměstí (250 míst)
- Infocentrum Broumov – víceúčelový sál (280 míst)
- pro dopravu letiště v Broumově

3.9.3 Informační zdroje zaměřené na CR nebo v CR využitelné

Tradičním zdrojem informací pro návštěvníky, kteří na Broumovsko přijdou, jsou informační centra. Všechna jsou vybavena internetem a kvalifikovaným personálem. Infocentra v regionu navzájem spolupracují, vyměňují si a vzájemně zveřejňují informace. Webové stránky obcí poskytují základní informace o dané obci. Webové stránky poskytovatelů služeb nemají vždy odpovídající grafickou úroveň a nejsou optimalizované, tj. neumísťují se na výhodných pozicích vyhledávačů. Poskytovatelé služeb nevyužívají dostatečně na webových stránkách výhodnost vzájemných odkazů a vzájemného umístování informací, tj. ani na internetu nevyužívají zapojení v sítích. Nedostatečně využívají poskytovatelé služeb poskytování informací po sociálních sítích. Ojedinělým informačním zdrojem je regionálně zaměřený zpravodajský server.

Přehled informačních zdrojů:

- a) Infocentra v Adršpachu, Broumově a Teplicích n. Met.
- b) Internetový zpravodajský server naše.broumovsko.
- c) Webové stránky měst a obcí, infocenter, poskytovatelů služeb
- d) tématicky zaměřené webové stránky (např. bike resort Broumovsko, geopark Broumovsko)
- e) tištěné turistické noviny Letní/Zimní.broumovsko
- f) tištěný Magazín Broumovsko využívaný regionálními podnikateli pro jejich zákazníky, avšak obsahově podporující cestovní ruch
- g) příležitostně využívané brožury, letáky, inzerce
- h) nové technologie (QR kódy, kvesty)

3.9.4 Propojení rozvoje CR a ochrany přírody

Broumovsko je mimořádně atraktivním územím pro aktivnější způsoby volnočasových aktivit a cestovního ruchu. Cestovní ruch je jedním ze směrů ekonomického rozvoje regionu, To však za předpokladu prodloužení turistické sezóny a nárůstu počtu návštěvníků. To přináší tlak na pohyb lidí v krajině a budování další turistické a volnočasové infrastruktury. Současně k udržení atraktivity území pro volnočasové aktivity a cestovní ruch je udržení kvalitního životního prostředí nezbytností.

V souvislosti s požadavky na ochranu přírody v CHKO Broumovsko je nezbytné předcházet nežádoucí koncentraci lidí v nejatraktivnějších lokalitách. To lze dosáhnout

- vyhledáváním nových témat vhodných k interpretaci území (např. geopark, geoturistika, singeltrek, barokní památky v obcích, statky broumovského typu, rozšíření venkovských expozic zaměřených na tradice, řemesla apod.),
- budováním návštěvnické infrastruktury v místech, která umožní rozložit počty návštěvníků (např. hřiště, cyklostezky, naučné stezky, nabídka kulturních a sportovních aktivit).

Přetrvávající nedostatky a náměty ke zlepšení:

- odpadky a exkrementy podél cyklistických tras
- převážně obtížné hledání shody v názoru se Správou CHKO
- malá ochota poskytovatelů služeb a pořadatelů akcí respektovat požadavky na ochranu přírody

4 Shrnutí analýzy problémů

4.1 Životní prostředí a ochrana krajiny

4.1.1 Obecná charakteristika území

Přetrvává nedostatečné porozumění místních obyvatele pro cíle, k nimž byla zřízena CHKO Broumovsko, tj. ochranu a postupnou obnovu hodnot krajiny, jejího vzhledu a jejích typických znaků, vytvoření a rozvíjení ekologicky optimálního systému všestranného využívání krajiny a jejích přírodních zdrojů v oblasti. Mění se vzhled měst a obcí bez přihlédnutí potřebám ochrany krajiny. Činností lidí jsou ohroženy pro území charakteristické druhově bohatá společenstva přirozeného i kulturního původu s výskytem vzácných a zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů. Ohroženy jsou zoopaleontologické nálezy a lokality se světově proslulými unikátními nálezy skelnošupinatých ryb, žraloků, krybtolebců apod. Nedaří se omezit nepovolenou jízdu motocyklů a čtyřkolek v terénu. Ojedinele nedostatečná je spolupráce státní správy ochrany přírody se samosprávami měst a obcí, s podnikatelskými subjekty v regionu.

4.1.2 Vodstvo

Ohrožení povrchových vod činností lidí. Vylití vodních toků z koryt při dlouhodobých nebo přívalových deštích s následnými materiálními škodami včetně obětí na životech. Rychlý a strmý nástup povodňových vln na Stěnavě a jejích přítocích v důsledku geologického podloží s následnými značnými škodami ve městech a obcích. V případě ohrožení podzemních zásob vod je ohroženo jejich jímání pro veřejné zásobování. V důsledku dodávek podzemní vody do Vodárenské soustavy Východní Čechy ohrožení zásobování pitnou vodou pro další části Královéhradeckého kraje. Těžba surovin (lomy, doly, písníky) jak na území regionu, tak v polském příhraničí. Sklárky vzniklé v minulosti (např. sklárka prostředků na ochranu rostlin a galvanických kalů – PCB – v bývalém písníku Jetřichov-Pasa, staré sklárky Broumov-Benešov, zeminy kontaminované ropnými látkami Hejtmánkovice). Případné úniky lehkých topných olejů v průmyslových podnicích a domácnostech, úniky nebezpečných látek při automobilových a železničních nehodách. Průzkum a případná těžba plyných uhlovodíků – břidlicový plyn. Hloubení hloubených hluboké studní a vrtů pro tepelná čerpadla bez příslušných povolení. Znečišťování povrchových a podzemních vod v důsledku pasení dobytka u vodních toků a melioračních příkopů a skladování hnoje na nevhodných místech.

4.1.3 Půdní podmínky, lesní porosty

Vodní eroze a související půdní sesuvy ohrožující zemědělský a lesní půdní fond. V případě větrných smrštů způsobujícími rozsáhlé polomy ohrožení monokulturních lesních porostů. Nedořešené církevní restituční a z toho vyplývající problémy (neochota lesů ČR řešit problémy související se správou lesů, nedostatečná péče o

lesní cesty apod.). Nezahájené komplexní pozemkové úpravy ve většině měst a obcí Broumovska. Ojedinele státní správou nepovolené lesní těžba. Ojedinele vlastníkem nepovolená těžba dřeva (krádež dřeva). Nedostatečná péče o nově založené lesní porosty. Škody způsobené zvěří na lesních porostech.

4.1.4 Fauna a flóra

Zajištění nekonfliktního způsobu hospodaření a podnikání v území vzhledem k výskytu chráněných druhů rostlin a živočichů. Lesní pich. Neukázněnost lidí při hnízdění chráněných ptáků. Málo úkrytů pro zvěř (remízky). Narůstající počet dopravních nehod v důsledku střetu se zvěří. Nedořešené náhrady škody způsobené zvláště chráněnými živočichy (volavka, kormorán, dravci - v důsledku toho dochází k jejich zabíjení).

4.1.5 Odpady

Nedostatečné třídění komunálního odpadu některými obyvateli Broumovska. Vzdálenost skládek využitelných pro ukládání odpadu z Broumovska. Statková hnojiva jsou považována nadále některými zemědělci za odpad. Nedostatek odpovídající kapacity jímek na exkrementy chovaného dobytka, následné vyvážení na zamrzlou zem či na sníh a následné znečišťování nezemědělských ploch (zejména vodních toků) při jarním tání. Staré skládky ohrožující zdroje podzemních vod. Doposud neexistující třídění biologicky rozložitelného odpadu. Nevyřešené ukládání kalů z čistíren odpadních vod. Ojedinele zakládání nepovolené skládky. Vyjeté oleje a automobilové akumulátory i pneumatiky, vraky automobilů a jejich části, demontování a ukládání na místech k tomu neurčených. Nezbytnost udržet a zlepšit množství vytříděného odpadu.

4.1.6 Čištění odpadních vod

Nákladnost vybudování kanalizace v obcích vzhledem k terénu a rozložení jednotlivých sídel včetně rozmístění domů v obcích (tzv. lánové obce umístěné podle vodního toku a místní komunikace). Nevyhovující technický stav stávající kanalizace, provozování kanalizace odvádějící částečně předčištěné nebo vůbec nečištěné odpadní vody do místních recipientů. Periferní části měst a obcí zůstávají často bez napojení na čistírny odpadních vod. Nedostatečná osvěta – povinnost používat pro čištění odpadních vod nejlepší dostupné technologie do 22. 12. 2015.

4.1.7 Čistota ovzduší

Spalování plastů a dalších odpadů v lokálních kotlích, nedostatečná osvěta.

4.1.8 Volnočasové aktivity a cestovní ruch

Vysoká koncentrace lidí v nejatraktivnějších lokalitách v hlavní turistické sezóně a v době státních a církevních svátků v Polsku. Odpadky a exkrementy podél cyklistických tras.

Převážně obtížné hledání shody v názoru na rozvoj volnočasových aktivit a cestovního ruchu se Správou CHKO. Malá ochota poskytovatelů služeb a pořadatelů akcí respektovat požadavky na ochranu přírody.

4.2 Cestovní ruch a kulturní dědictví

4.2.1 Přírodní atraktivity

Celé území MAS je součástí Chráněné krajinné oblasti Broumovsko, avšak pro zužitkování přírodních zajímavostí pro cestovní ruch je nezbytné najít shodu se státní ochranou přírody. Do hlavních lokalit NPR Adršpašsko-teplické skály přijíždí nadměrný počet návštěvníků v hlavní turistické sezóně a v době polských státních a církevních svátků. Hlavní turistická sezóna od poloviny června do konce srpna je krátká. V území MAS není dostatečně zpracovaná a využitá interpretace přírodních atraktivit pro cestovní ruch a se zaměřením na vhodné segmenty návštěvníků. Jako doplněk k přírodním atraktivitám není dostatečně rozvinuta nabídka programů při deštivém počasí (tzv. mokry program).

4.2.2 Kulturní atraktivity

V Broumově jsou dvě národní kulturní památky – Klášter v Broumově a Hřbitovní kostel Panny Marie. Nejvyšší počet návštěvníků architektonických, stavebních, církevních a kulturních památek se soustřeďuje na Národní kulturní památku Klášter v Broumově, a to zejména v hlavní turistické sezóně a v době polských státních a církevních svátků. I v hlavní turistické sezóně je počet návštěvníků závislý na počasí. Kulturní atraktivity nacházejí doposud malé zužitkování v cestovním ruchu. Nedostatečně využity pro cestovní ruch jsou témata církevní turistiky (např. kopie Turínského plátna v broumovském Klášteře), téma lánových vsí a statků Broumovského typu, osídlování Broumovska. Nedostatečně je využitý potenciál návštěvníků z Polska. V marketingu cestovního ruchu celého regionu převládá zaměření na Českou republiku.

Většina ze skupiny Broumovských barokních kostelů (architektů a stavitelů K. a K. I. Dientzenhofera) je ve špatném stavebním stavu. I přes stavební obnovu významné části Kláštera v Broumově zůstává jeho další část ve špatném stavebním stavu (Kostel sv. Vojtěcha, venkovní omítky, odvodnění venkovní omítky Rajského dvora). Ve špatném stavebním stavu je část statků broumovského typu. Obyvatelé si málo uvědomují význam celkového vzhledu měst a obcí jako cílů cestovního ruchu.

4.2.3 Další turistické atraktivity, organizace cestovního ruchu

Rozvoj a existence destinačního managementu Broumovska je ohrožena organizací cestovního ruchu ze strany státní správy a samosprávy (např. turisticky významná území Královéhradeckého kraje, vliv připravovaného zákona o cestovním ruchu). Obtížně se rozbíhá spolupráce poskytovatelů služeb. S doposud malou podporou poskytovatelů služeb se setkává společný marketing. Destinační společnost jako samostatný subjekt vzniká, a proto je slabá destinační společnost s nedostatečným finančním zajištěním. Chybí monitoring návštěvnosti v regionu. Region i poskytovatelé služeb jsou nedostatečně začleněni do tzv. sítí v cestovním ruchu (např. sítě aktérů, projektů, tématické). Nedostatečný je marketing zaměřený na polské návštěvníky.

Přetrvává nedůvěra obyvatel v cestovní ruch jako možnost rozvoje regionu a zvýšení zaměstnanosti. Je nedostatečná nabídka doprovodných služeb v CR (hlídání dětí, půjčovna automobilů apod.) Obyvatelé mají nízké povědomí obyvatel o významu udržení místních odlišností ve vzhledu měst a obcí pro cestovní ruch (význam originality a autenticity). Malý důraz kladou poskytovatelé služeb na atmosféru přátelství, ochotu ve službách, význam příjemných zkušeností a dobrý pocit z návštěvy regionu. Malé vědomí mají vlastníci a obyvatelé, že cesta k péči o památky vede přes cestovní ruch. Nedostačující schopnost využití stavebních památek pro cestovní ruch.

Není dostatečná nabídka atraktivit mimo hlavní turistickou sezónu. Chybějící nabídka večerních programů pro návštěvníky regionu. Významné je zajištění finanční udržitelnosti hlavních letních programů – festivalu Za poklady Broumovska a Festivalu horolezeckých filmů v Teplicích nad Metují. Nedostatečná je nabídka služeb v cestovním ruchu pro rodiny s dětmi, pro skupinu aktivních mladých turistů. Nedostatečně je využito místní potenciál pro expozice (venkovské tradice, zemědělské stroje). Nedostatečně využité je téma agroturistiky. Není dostatečná kapacita stravovacích kapacit. I vzhledem k přerušení kulturních tradic po roce 1945 je nedostatečná nabídka regionální kuchyně. Nedostatečná je znalost cizích jazyků poskytovateli služeb.

4.2.4 Sportovní aktivity a jejich infrastruktura

Vzhledem k poloze a velikosti regionu zaostává Broumovsko v nabídce ve srovnání s jinými lokalitami v ČR (např. sjezdovky, upravené běžkašské tratě). Zaostává ve srovnání s jinými regiony ČR rovněž v rozvoji cyklostezek, v propojení jednotlivých turisticky zajímavých lokalit cyklostezkami, v propojení obcí cyklostezkami, v jejich propojení s cyklostezkami v Polsku. Neexistuje samostatná stezka pro in-line bruslení. Doposud není dostatečně připravována trasa pro singeltrek. Malá je nabídka venkovních koupališť. Letiště v Broumově má nedostatečné zázemí pro sportovní aktivity (sportovní létání, seskoky padákem).

Pro období v hlavní turistické sezóně nenabízí region dostatek možností pro deštivé počasí (tzv. mokrý program) a totéž platí pro období mimo hlavní turistickou sezónu (např. zcela chybí wellness nabídka, tělocvičny zůstávají pro cestovní ruch zcela nevyužity v důsledku nedostatečné spolupráce s poskytovateli služeb). Přitom vzhledem k podhorské poloze regionu je možnost nabídky tzv. mokrého programu zcela určující pro rozvoj cestovního ruchu po velkou část roku.

4.2.5 Doprava v cestovním ruchu

Ačkoliv je vzhledem ke geografické poloze Broumovska - výběžek na severovýchodě Čech zasahující do polského území – pro rozvoj cestovního ruchu dopravní dostupnost velmi významná, přetrvává horší dostupnost Broumovska z jiných regionů ČR. Přetrvává zcela špatná dostupnost regionu ze směru od Jičína, Mladé Boleslavi, Trutnova, dostupnost směrem od Olomouce je lepší přes polské území než přes území ČR. Špatně je propojen region železniční dopravou.

Překážkou lepšího využití polského sousedství pro cestovní ruch je kromě jiného přetrvávající špatná dostupnost Broumovska z Polska (špatný stav komunikací, neexistující dostupnost hromadnou dopravou), přitom do 45 minut jízdy osobním automobilem se nacházejí Nowa Ruda (23 tis. obyvatel), Klodzko (28 tis. obyv.), Walbrzych (125 tis. obyv.), do dvou hodin jízdy osobním automobilem, Wrocław (633 tis. obyv.).

4.2.6 Ostatní (tj. nezaměřené na cestovní ruch) kulturní a jejich infrastruktura

Přetrvává špatný stavební stav některých mateřských a základních škol. Přetrvává špatný stavební stav některých kulturních a společenských sálů ve městech a obcích. Přetrvává špatný stavební stav některých sportovní sálů a tělocvičen ve městech a obcích. Přetrvává špatný stavební stav infrastruktury hřbitovnictví (hřbitovní zdi, opuštěné hroby, smuteční síň).

4.2.7 Ubytovací a stravovací kapacity pro cestovní ruch

Kapacity ubytovací a stravovací nejsou stabilizované v důsledku krátké turistické sezóny. Není dostatečná nabídka a struktura nabídky ubytovacích a stravovacích služeb v části území mimo Adršpach a Teplice nad Metují. Neexistuje certifikace služeb v cestovním ruchu.

4.2.8 Informační zdroje zaměřené na CR nebo v CR využitelné

Stabilita služeb poskytovaných v oblasti informací pro cestovní ruch je problematická např. aktuálnost všech webových stránek, jejich grafický vzhled, udržení místního zpravodajského serveru, turistických novin apod.). Vydávání informačních materiálů poskytovateli služeb, městy a obcemi není navzájem provázané, tím není využíván případný synergický efekt. Nedostatečný je marketing regionu na sociálních sítích.

4.3 Doprava

Nejvýznamnějším problémem celého regionu je špatná dopravní dostupnost území. Dopravní infrastruktura je nekvalitní a nedostatečná. S tím souvisí i složitá konfigurace terénu, což má výrazné dopady na stávající omezené parametry silnic a železnic a na jejich technický stav. Horší dopravní dostupnost území je jednou z hlavních překážek rozvoje Broumovska pro stávající podniky, potenciální investory i cestovní ruch. Stav regionálních silnic (silnice II. a III. třídy, místní komunikace) je ve špatném stavebně-technickém stavu.

Dále přetrvává horší dostupnost Broumovska z jiných regionů ČR (špatná dostupnost regionu ze směru od Jičína, Mladé Boleslavi, Trutnova, dostupnost směrem od Olomouce je lepší přes polské území než přes území ČR).

4.4 Obyvatelstvo

Ze srovnání vývoje počtu obyvatel za posledních 20 let je zřejmý negativní populační vývoj v MAS Broumovsko +. Zatímco v rámci celé ČR vzrostl počet obyvatel za stejné období o 1,8 %, v MAS Broumovsko + se naopak počet obyvatel snížil o 6,7 %.

Nepříznivé demografické jevy – stárnutí populace, odchod mladých vzdělaných lidí

4.5 Občanská vybavenost a kvalita života

Školství

Optimalizace financování školství prostřednictvím místních rozpočtů a zejména spolupráce při vyhledávání a využívání jiných zdrojů financování činnosti škol a zájmové činnosti žáků je problematika, která vyžaduje zlepšení spolupráce škol a vedení měst a obcí. Školní budovy jsou většinou v majetku měst a obcí s výjimkou budovy Gymnázia v Broumově. Nedostatek finančních prostředků v oblasti školství brání realizaci rozvojových projektů. Problémem je také oblast středního odborného vzdělávání, jehož nabídka není dostatečně zabezpečena.

Středoškolská síť je nedostatečná a je třeba ve spolupráci s podniky hledat nové možnosti učňovského a středního vzdělání v regionu nebo dosažitelném okolí a najít optimální strukturu středního vzdělání pro region.

Broumovsko je oblastí s nejnižší vzdělanostní úrovní obyvatelstva v ČR, je zde silně zastoupena romská menšina a na území regionu je velké množství trestných činů.

Zdravotnictví

Síť zdravotnických zařízení není dostačující. Základní zdravotní péči zajišťují spádová města, což kapacitně nepokrývá potřeby regionu. Zajištění základní zdravotní péče rovnoměrně dostupné je proto problematické. Síť základních sociálních služeb není dostačující. V některých částech regionu zcela chybí potřebné sociální služby.

Služby

Na Broumovsku jsou poskytovány různé služby občanské vybavenosti a obchodu, jejich zastoupení však pro většinu měst a obcí není vyhovující a nepokrývá potřeby regionu. Za

službami je nutné dojíždět do větších měst, která nemohou kapacitně a v dostatečné kvalitě zabezpečit síť tohoto typu služeb. Veřejná prostranství měst a obcí včetně nevyužitých či chátrajících objektů je nezbytné revitalizovat a využít jejich potenciálu.

Sociální služby

Síť sociálních služeb v regionu je velmi řídká. Dům s pečovatelskou službou je zastoupen pouze ve městech Broumov a Meziměstí. Terénní sociální služby jsou zastoupeny v městech (Broumov, Teplice nad Metují a Meziměstí). V celém regionu není denní stacionář pro seniory, hospic, azylový dům, ústav sociální péče pro dospělé nebo pro mládež. Z výše uvedeného vyplývá, že rozsah a nabídka sociálních služeb je dlouhodobě nedostatečná.

4.6 Technická infrastruktura

Problémem je v řadě případů nevyhovující technický stav již vybudovaných kanalizací. V některých obcích jsou provozovány kanalizace, které odvádějí pouze částečně předčištěné nebo vůbec nečištěné odpadní vody do místních recipientů.

Není tedy vyřešen stav čištění odpadních vod v některých obcích (nákladné vybudování – dlouhé lánové vesnice dlouhé několik km).

V oblasti čištění odpadních vod jsou v oblasti vyřešeny pouze města a větší obce, v ostatních obcích je čištění odpadních vod prováděno v minimální míře. Hodnocená lokalita není soběstačná v zásobování elektrickou energií zvláštních zdrojů. Značná zastaralost veškerých technických sítí v obcích omezuje v některých částech hodnocené lokality další možný rozvoj a to jak možné nové výstavby, tak i dalšího rozvoje podnikání a podnikatelských aktivit, včetně stávajících objektů.

4.7 Podnikatelské prostředí a zemědělství

Broumovsko se dlouhodobě vyznačuje vyšší mírou nezaměstnanosti a vysokou dojížděnkou za prací. Pro tuto oblast je také typická nižší míra zaměstnanosti, která souvisí s vyšším počtem ekonomicky neaktivních osob v produktivním věku. Jedním z důvodů je nesoulad profesní kvalifikace uchazečů o zaměstnání a volných pracovních míst. Překážkou rozvoje podnikání v regionu není pouze nedostatečně kvalifikovaná pracovní síla, ale hlavně zastaralé a nedostatečné vybavení jednotlivých firem. Problémem je zde také nízký stupeň podnikatelské aktivity. V této příhraniční oblasti lze díky restrukturalizaci průmyslu najít množství brownfields. Tyto opuštěné výrobní areály a plochy v sobě skrývají značný rozvojový potenciál pro celý region. Zemědělství je zde druhým nejčastějším oborem podnikání v regionu, proto je potřeba zajistit jeho efektivnost a dlouhodobou konkurenceschopnost.

Současné zemědělství na Broumovsku představuje na jedné straně neúměrnou zátěž přírodního prostředí vyvíjenou intenzivně hospodařícími subjekty, na straně druhé hektary neohospodařované, zemědělci opuštěné půdy.

5 Vyhodnocení rozvojového potenciálu území a zmapování relevantních strategií

5.1 Územní plánování

Tabulka č. 31: Vybavenost obcí MAS Broumovsko+ územními plány

Obec	Územní plán				Urbanistická studie	
	Druh	Poslední aktualizace	Zhotovitel	Poznámka	ANO/NE	Rok zpracování
Adršpach	ÚP	11.4.2014	SURPMO a.s.		ANO	2014
Božanov	ÚP	4.8.2014	Atelier TSUNAMI		NE	
Broumov	ÚP	13.5.2014	SURPMO a.s.		ANO	2013
Hejtmánkovice	ÚP	19.7.2008	URBAPLÁN		NE	
Heřmánkovice	ÚP	23.3.2011	ARCHTEAM		NE	
Hynčice	ÚP	6.1.2011	Ing.arch.D.Vaničková		NE	
Jetřichov	ÚP	18.4.2011	AURUM		NE	
Křínice	ÚP	9.7.2009	AURUM		NE	
Martínkovice	ÚP	17.2.2010	ARCHTEAM		ANO	2014
Meziměstí	ÚP	13.8.2008	URBAPLÁN		ANO	2012
Otovice	ÚP	6.1.2010	Ing.arch.K.Novotný		NE	
Šonov	ÚP	25.10.2010	Ing.arch.M.Vojtěch		NE	
Teplice nad Metují	ÚP	31.12.2012	SURPMO a.s.		NE	
Vernéřovice	ÚP	12.4.2011	Ing.arch.B.Prokop		NE	

Vysvětlivky: ÚP – územní plán dle 183/2006 Sb., ÚPO – územní plán obce, ÚPSÚ – územní plán sídelního útvaru

Zdroj: <http://www.uur.cz/iLAS>, dotazníkové šetření na obcích

Vybavenost obcí územními plány v území je velmi dobrá, protože všechny obce na území MAS mají územní plán zpracován. Ve všech případech se jedná o nejnovější typ územního plánu, jejichž stáří je do 6 let. Nejstarší územní plán má město Meziměstí a obec Hejtmánkovice (rok 2008). Všichni zpracovatelé územních plánů nepochází z regionu, nejčastější jsou ateliery z Hradce a Pardubic. Nejbližší má sídlo Atelier Tsunami z Náchoda.

5.2 Přehled strategií na území MAS Broumovsko+

Název strategie	Poznámka
Strategický rozvojový plán města Broumova do roku 2029	Pouze pro město Broumov (zpracování 2012)
Plán péče o CHKO Broumovsko (2013 – 2022)	Na celé území CHKO (širší než území MAS)
Koncepce rozvoje cestovního ruchu na Broumovsku	Zpracováno r.2013
Strategie rozvoje geoturistiky	Zpracováno v r. 2014 v rámci projektu OP Přeshraniční spolupráce (Geoturistika: první kroky)
Strategický plán rozvoje sociálních služeb Broumovska	Zpracováno v r. 2010
Strategie rozvoje kraje 2014 – 2020	Zpracováno r. 2014
Integrovaný plán rozvoje Broumovska 2007 – 2013 a jeho evaluace	Dokument, ze kterého MAS vycházela při zpracování ISRÚ
Program rozvoje obce 2012 – 2022 Božanov	Zpracováno r.2012

6 Analýza potřeb

6.1 Životní prostředí a ochrana krajiny

6.1.1 Obecná charakteristika území

Realizace aktivit vedoucích k naplnění cílů zřízení CHKO Broumovsko. Ochrana a zachování krajinného rázu (zejména historickým vývojem podmíněné struktury a charakteru sídel) a udržení pestrosti krajiny, včetně zachování (případně obnovy) přírodních prvků v krajině. Podpora šetrného rekreačního využití CHKO při zachování principu trvalé udržitelnosti. Vzdělávání a osvěta v oblasti ochrany přírody a krajiny, vytvoření nezbytného zázemí. Pokračování v evidenci a zhodnocení mimořádně významných nalezišť permských fosilií, jejich výzkum.

6.1.2 Vodstvo

Ochrana přírodě blízkého charakteru vodních toků, mokřadů a vodních ploch, postupná obnova přirozeného vodního režimu v krajině. Revitalizace říčních systémů vzhledem k nemalé intenzitě přeměny krajiny člověkem a narušení přirozeného vodního režimu krajiny. Podpora monitorovacích sítí režimu odtoku povrchových a podzemních (sledování průtoků na větších tocích, pozorovacích vrtů ke sledování hladiny podzemních vod, pramenů, srážkoodtokových režimů). Rozvoj výzkumu režimů povrchových a podzemních vod, výzkumu ovlivňování podzemních vod lidskou činností. Podpora šetrného využívání přírodních zdrojů.

6.1.3 Půdní podmínky, lesní porosty

Zavádění zatravněných pásů vedených po vrstevnici a celoplošné zatravnění orné půdy jako prevence před vodní erozí a souvisejícími půdními sesuvy ohrožujícími zemědělský a lesní půdní fond. Zahájení, popř. dokončení komplexních pozemkových úprav, realizace výstupů z nich vyplývajících. Podpora zalesňování a péče o nově založené lesní porosty. Zajištění infrastruktury související se správou lesů (např. péče o lesní cesty).

6.1.4 Fauna a flóra

Opatření k ochraně a zachování lesních společenstev a zvyšování ekologické stability lesních porostů změnou prostorové a druhové skladby porostů. Opatření k ochraně a zachování typických nelesních ekosystémů, udržování a zvyšování jejich přirozené druhové pestrosti, zejména druhově bohatých luk a mokřadů, zvyšování ekologické stability zemědělské krajiny s důrazem na průchodnost krajiny pro migrující organismy. Udržování, příp. vytváření vhodných životních podmínek pro vzácné a

chráněné druhy rostlin a živočichů a jejich společenstva, s důrazem na evropsky významné druhy.

6.1.5 Odpady

Pokračování v monitoringu starých skládek. Vybudování a zprovoznění systému třídění biologicky rozložitelného odpadu. Zlepšení osvěty související se svozem a tříděním komunálního odpadu.

6.1.6 Čištění odpadních vod

Dořešení čištění odpadních vod s přihlédnutím k ekonomice vynaložené investice i následného provozu. Zajištění osvěty v oblasti čištění odpadních vod.

6.1.7 Čistota ovzduší

Zajištění osvěty v oblasti čistoty ovzduší.

6.1.8 Volnočasové aktivity a cestovní ruch

Vyhledávání a realizace nových témat vhodných k interpretaci území (např. geopark, geoturistika, singeltrek, barokní památky v obcích, statky broumovského typu, rozšíření venkovských expozic zaměřených na tradice, řemesla apod.), které povedou k rozložení počtu návštěvníků v celém území. Budování návštěvnické infrastruktury v místech, která umožní rozložit počty návštěvníků (např. hřiště, cyklostezky, naučné stezky, nabídka kulturních a sportovních aktivit). Environmentální vzdělávání a osvěta zaměřená na obyvatele Broumovska (např. souvislosti cestovního ruchu a ochrany přírody, příklady dobré praxe pro poskytovatele služeb) a na návštěvníky regionu (např. k tématům, které budou rozšiřovat nabídku služeb).

6.2 Cestovní ruch a kulturní dědictví

6.2.1 Přírodní atraktivity

Interpretace přírodních atraktivit pro cestovní ruch a se zaměřením na vhodné segmenty návštěvníků. Hledání shody se státní ochranou přírody (Správa CHKO) v rozvoji cestovního ruchu, např. zvýšením snahy zužitkovat přírodní zajímavosti CHKO Broumovsko v cestovním ruchu (např. téma Geoparku Broumovsko). Rozvíjení programů environmentální výchovy a vzdělávání jak pro místní obyvatele, tak pro návštěvníky. Rozvoj vhodných programů pro návštěvníky NPR Adršpašsko-teplických skal, které umožní rozmělnit návštěvnost v hlavní turistické sezóně a v době polských státních a církevních svátků. Využití nových témat souvisejících s nabídkou přírodních atraktivit (např. geotopy, téma geoparku). Nezbytnost prodloužení turistické sezóny. Zužitkování přírodní pestrosti území v cestovním ruchu. Rozšiřování nabídky programů při deštivém počasí (tzv. mokry program).

6.2.2 Kulturní atraktivity

Stavební obnova Broumovské skupiny barokních kostelů (K. a K. I. Dientzenhofer), pokračování ve stavební obnově NKP Klášter v Broumově. Stavební obnova dalších církevních objektů na Broumovsku (např. Děkanského kostela sv. Petra a Pavla v Broumově, kostela sv. Ducha v Broumově, Kostela sv. Vavřince v Teplicích n. Met., kostela Nejsvětější Trojice v Teplicích n. Met. – Zdoňově. Obnova a využití dalších stavebních památek (např. zámek v Adršpachu). Pokračování v revitalizaci Městské památkové zóny v Broumově, především obnově zadních traktů domů, místních komunikací v zóně). Pokračování ve vhodné obnově venkovských statků broumovského typu. Uchování jedinečnosti vzhledu a originality měst a obcí Broumovska.

6.2.3 Další turistické atraktivity, organizace cestovního ruchu

Rozvoj destinačního managementu, rozvoj destinační společnosti. Lobbing ve prospěch samostatného destinačního managementu Broumovska. Rozvoj marketingu cestovního ruchu. Rozvoj nabídky produktů cestovního ruchu. Vytvoření monitoringu návštěvnosti regionu a jeho vyhodnocování. Finanční stabilizace destinační společnosti, zajištění jejího nezbytného zázemí. Pokračování v zužitkování shody na dvou hlavních tématech pro marketing v cestovním ruchu: Baroko a pískovec (tj. stavební památky a přírodní krásy). Pokračování v marketingu názvu regionu a jeho loga. Pokračování aktivní spolupráce s CzechTourismem. Podpora nabídky hlavních kulturních akcí v regionu v hlavní turistické sezóně, tj. Horolezeckého festivalu v Teplicích n. Met. a hudebního festivalu Za poklady Broumovska. Rozvoj marketingu pro kongresovou turistiku. Vzdělávání poskytovatelů služeb, nabízení příkladů dobré praxe. Rozvoj síťování v cestovním ruchu (síťování ubytovatelů, stravovacích služeb, doprovodných služeb apod.). Osvěta zaměřená na cestovní ruch pro místní obyvatele.

6.2.4 Sportovní aktivity a jejich infrastruktura

Pokračování přípravy singeltreku v Javořích horách, zpracování projektové dokumentace, vybudování singeltrekové trasy se zázemím. Další rozvoj cyklostezek, propojení jednotlivých turisticky zajímavých lokalit cyklostezkami, propojení obcí cyklostezkami, propojení s cyklostezkami v Polsku. Vybudování stezky pro in-line bruslení. Pokračování v obnově hřišť, sportovišť a tělocvičen.

6.2.5 Doprava v cestovním ruchu

Pokračování v rekonstrukci silnic jak z jiných regionů ČR, tak z Polska.

6.2.6 Ostatní (tj. nezaměřené na cestovní ruch) kulturní a jejich infrastruktura

Zlepšení stavebního stavu mateřských a základních škol. Zlepšení stavebního stavu kulturních a společenských sálů ve městech a obcích. Zlepšení stavebního stavu sportovní sálů a tělocvičen ve městech a obcích. Zlepšení stavebního stavu infrastruktury hřbitovnictví (hřbitovních zdí, opuštěných hrobů, smutečních síní).

6.2.7 Ubytovací a stravovací kapacity pro cestovní ruch

Prodloužení turistické sezóny, rozšíření nabídky doprovodných služeb a programů pro návštěvníky. Zvýšení počtu ubytovacích a stravovacích míst, zlepšení jejich struktury v Broumovské kotlině. Zavedení certifikace služeb v cestovním ruchu.

6.2.8 Informační zdroje zaměřené na CR nebo v CR využitelné

Využívání moderních technologií (internet, sociální sítě, webové stránky, QR kódy a kvesty apod.). Spolupráce v oblasti informací pro cestovní ruch mezi poskytovateli služeb navzájem, mezi veřejnou správou a podnikatelských sektorem.

6.3 Doprava

Zlepšení celkové dopravní dostupnosti regionu Broumovsko zkvalitněním regionální dopravní infrastruktury. Zlepšením kvality a rozsahu dopravní infrastruktury se zvýší dopravní dostupnost, atraktivita regionu pro investory i návštěvníky a mobilita pracovní síly.

Zlepšení dopravních vazeb a to jak z hlediska špatného stavu regionálních silnic, tak nedostatečné dopravní dostupnosti regionu. Jedná se zejména o rekonstrukci stávající nevyhovující či budování nové infrastruktury, převážně silnic II. a III. třídy, místních komunikací, infrastruktury pro chodce a dalších dopravních staveb včetně železnice, letiště a infrastruktury pro veřejnou dopravu.

Dále rozvoj cyklistické dopravy na území regionu a to jak pro účely cestovního ruchu, tak i dojíždky obyvatel do zaměstnání či škol apod. Jedná se především o další budování nových cyklostezek a propojení se stávajícími trasami. Území je vhodné pro rozvoj cykloturistiky, optimální je spojení s pěší turistikou. V oblasti je množství cest s minimální intenzitou automobilové dopravy, které lze pro účely cykloturistiky využít.

6.4 Technická infrastruktura

Podpora investic do vodohospodářské infrastruktury, zejména na zajištění spolehlivého odvádění a čištění odpadních vod v jednotlivých obcích pomocí kanalizačních sítí a jejich napojení na ČOV a dobudování vodovodních systémů.

Další rozvoj plynofikace v rámci hodnocené oblasti bude zapotřebí orientovat především na lokality, které jsou investičně průchodné, t.z., jednak s dostatečným předpokládaným odběrem plynu v návaznosti na investiční náročnost realizace místní plynovodní sítě, dále pak dosahu páteřního VTL/STL (středotlakého) plynovodu.

Rekonstrukce zastaralých popř. výstavbu nových energetických a technických systémů včetně veřejného osvětlení v obcích, podpora využívání alternativních zdrojů energie či ekologických technologií.

6.5 Podnikatelské prostředí a zemědělství

Využití ekonomického potenciálu regionu a to jak v oblasti zemědělství, tak v dalších oblastech podnikání. Díky efektivnějšímu využívání ekonomického potenciálu regionu dojde ke zvýšení ekonomické prosperity a zaměstnanosti v regionu.

Vytváření podmínek pro rozvoj podnikání např. revitalizace brownfields pro podnikatelské účely - revitalizaci starých chátrajících objektů, které dříve sloužily průmyslové výrobě. Vhodnou přestavbou a rekonstrukcí lze tyto brownfields přeměnit na objekty s novým funkčním využitím, konkrétně k podnikatelským účelům.

Podporu podnikatelských aktivit v oblasti zemědělství, konkrétně modernizace zemědělských podniků a podpora zemědělské výroby včetně jejich technického a technologického vybavení.

6.6 Občanská vybavenost a kvalita života

Rozvoj lidských zdrojů a zkvalitňování lidského potenciálu včetně zajištění dostupných kvalitních veřejných služeb. Zlepšení vzhledu sídel a zvýšení kvality bydlení. Zajištění dostupnosti a kvality veškerých veřejných služeb.

Zlepšení sítě sociálních a zdravotních služeb včetně zkvalitnění celé sítě občanské vybavenosti a infrastruktury škol včetně dostupnosti všech typů vzdělávání pro obyvatele. Dále podpora kvalitního bydlení a regenerace a revitalizace veřejných prostranství a budov.

6.7 SWOT analýza celková a za jednotlivé oblasti

Popis SWOT analýzy území MAS Broumovsko+

Výroky SWOT analýzy jsou v jednotlivých částech řazeny podle počtu bodů, které daný výrok obdržel (počet obdržených bodů je uveden v závorce za jednotlivými výroky) při veřejném setkání všech aktérů z území MAS, které se konalo dne 16. 1. 2014. Účastníci formulovali silné, slabé stránky regionu, příležitosti a ohrožení. Následně každý z účastníků získal určitý počet bodů ke každé části SWOT analýzy, které mohl rozdělit k jednotlivým výroky podle toho, jak se mu jevil daný výrok důležitý pro další rozvoj regionu.

Silné stránky

- kulturní a přírodní dědictví (30)
- shodné území MAS, ORP, DSO (19)
- kvalitní životní prostředí (19)
- otevřené hranice a přeshraniční spolupráce (18)
- stabilní velcí zaměstnavatelé (17)
- větší nabídka volnočasových aktivit pro děti a mládež (16)

- destinační management (13)
- existence spádové nemocnice (13)
- podmínky pro rozvoj cestovního ruchu (12)
- dostatek zdrojů kvalitní pitné vody (12)
- existence sociálních služeb (12)
- dostatečná kapacita sítě ZŠ a MŠ (11)
- dostupnost základní lékařské péče (11)
- regionální značení výrobků (11)
- aktivní DSO (10)
- bohatá nabídka kulturních aktivit (9)
- ochrana přírody a krajiny (9)
- zajištěné nakládání s komunálními odpady (8)
- v regionu není velké město (7)
- schopnost komunikovat a řešit spol. zájmy (6)
- kvalita středoškolského vzdělání (5)
- optimalizovaná ČOV v Broumově (4)
- lepší průjezdnost z vnitrozemí přes vrchol Pasa (3)
- volné pozemky a objekty k využití (3)
- údržba krajiny (3)
- návrat či udržení mladých lidí v regionu (3)
- síť cyklotras (3)
- dostatečná nabídka pracovních příležitostí (2)
- systém ochrany obyvatel před povodněmi (2)
- nižší hustota obyvatelstva (2)
- hustá síť silnic (1)
- dostatečné pokrytí mobilním signálem (1)
- stabilní síť maloobchodů s ostatním zbožím (1)
- dostupnost veřejné dopravy (1)
- vhodné podmínky pro zemědělství a lesnictví (1)
- kvalitní lesní školky (1)
- stabilita podnikatelské infrastruktury
- existence domova pro seniory v Broumově
- dostupný internet
- shodný management
- rozvinuté pastevectví
- síť potravinářských obchodů
- méně nákladná pracovní síla

Slabé stránky

- kriminalita a vandalismus (20)
- nedostatečná údržba silnic II. a III. třídy – i místních a účelových (20)
- odchod mladých lidí (18)
- zaostalá základní infrastruktura v malých obcích (14)
- špatný technický stav kulturních památek (13)
- vysoký počet osob ze soc. znevýhodněného prostředí (12)
- stárnutí populace (11)

- nedostatek policistů (11)
- špatný systém hospodaření ve státních lesích (11)
- vysoká nezaměstnanost (10)
- nedostatek kapacit pro volnočasové aktivity a cestovní ruch v případě špatného počasí (10)
- nízká vzdělanost obyvatel (10)
- špatná dostupnost odborného středního školství (9)
- nevhodná skladba zemědělských plodin (9)
- úbytek obyvatel (9)
- denní stacionář a odlehčovací služba pro seniory a ZP (9)
- malé využití chátrajících objektů (9)
- nedostatek kvalifikovaných pracovních příležitostí (8)
- vyšší míra rodin na hranici chudoby (7)
- absence specializovaných lékařských služeb (7)
- malá ochota vidět silné stránky regionu (7)
- nedostatečné využití přírodních krás pro cestovní ruch (7)
- sezónnost cestovního ruchu (6)
- nízká kupní síla (6)
- chybí železniční napojení na Polsko (5)
- zvýšená příhraniční kriminalita (5)
- čištění odpadních vod na vesnicích (5)
- špatná dopravní obslužnost (5)
- maloobchodní síť v malých sídlech (potravin) (4)
- nedostatek chodníků (4)
- devastace lesních a polních cest (4)
- nízké procento živočišné výroby (4)
- zrušení železničních spojů (3)
- zpřetrhání mezigeneračních tradic (3)
- neudržovaná krajina (2)
- nedostatek drobných výrobců (pekař, cukrář) (2)
- spolupráce policistů ČR – Polsko (2)
- nevýhodná příhraniční poloha (1)
- nedostatek služeb (1)
- nedostatek sociálních bytů (1)
- lokální znečištění ovzduší lokálním topením (1)
- málo lidí pracuje v zemědělství (1)
- vysoká přestupková činnost
- vysokorychlostní internet (pokrytí regionu)
- pokrytí regionu mobilní sítí
- pokrytí regionu soc. službami

Příležitosti

- využití kulturního a přírodního dědictví pro cestovní ruch (28)
- využití dotačních programů (18)
- využití místních přírodních zdrojů pro místní produkci (16)
- zlepšení dostupnosti dobudováním dálniční sítě (12)

- využití potenciálu mladých lidí (11)
- prostor pro uplatnění a život kvalifikovaných lidí (11)
- propojení potřeb zaměstnavatelů se školstvím (9)
- rozvoj služeb v rámci cestovního ruchu (9)
- církevní restituce (8)
- využití potenciálu železnice (7)
- rozvoj destinačního managementu (6)
- zkvalitňování dopravní sítě včetně veřejné dopravy (4)
- využití volných objektů (4)
- využití potenciálu přeshraniční spolupráce (4)
- zlepšení vzhledu krajiny rozčleněním větších územních celků (3)
- zlepšení kvality přístupových komunikací k výrobním objektům (3)
- digitalizace katastrálních map (3)
- využití odpadů pro kompostování (2)
- využití potenciálu vzdělávacího centra v Broumovském klášteře (2)
- rozvoj spolupráce v regionu (2)
- další rozvoj cyklotras a naučných stezek (1)
- využití potenciálu lidí s nízkým vzděláním
- pozemkové úpravy (řešení hospodářsko-technické úpravy pozemků - HTUP)

Ohrožení

- devastace přírodních zdrojů a znehodnocení krajiny činností člověka (15)
- rušení středních škol (14)
- těžba břidlicového plynu v regionu a okolí (11)
- rušení zdravotních služeb (10)
- nestabilní legislativa (8)
- rušení spojů veřejné dopravy (8)
- rasismus, extremismus (8)
- nestabilní podnikatelské prostředí (7)
- špatný demografický vývoj (6)
- centralizace (5)
- rozšiřování lomu u česko – polské hranice (4)
- nespolečné polských orgánů při ochraně živ. prostředí (4)
- vyhlášení aktivních záplavových zón (3)
- ohrožení povodněmi – neřešení vodohospodářských staveb (2)
- špatná komunikace ústředních orgánů státní správy (1)
- migrace nepřizpůsobivých občanů

SWOT analýza podle jednotlivých oblastí

Výroky ze SWOT analýzy byly rozděleny do 4 oblastí.:

1 – Životní prostředí a ochrana krajiny

Silné stránky

- kulturní a přírodní dědictví (30)

EVROPSKÁ UNIE
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
INVESTICE DO VAŠÍ BUDOUCNOSTI

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

- shodné území MAS, ORP, DSO (19)
- kvalitní životní prostředí (19)
- otevřené hranice a přeshraniční spolupráce (18)
- dostatek zdrojů kvalitní pitné vody (12)
- aktivní DSO (10)
- ochrana přírody a krajiny (9)
- zajištěné nakládání s komunálními odpady (8)
- schopnost komunikovat a řešit spol. zájmy (6)
- optimalizovaná ČOV v Broumově (4)
- volné pozemky a objekty k využití (3)
- údržba krajiny (3)
- systém ochrany obyvatel před povodněmi (2)
- shodný management

Slabé stránky

- špatný systém hospodaření ve státních lesích (11)
- nevhodná skladba zemědělských plodin (9)
- malá ochota vidět silné stránky regionu (7)
- nedostatečné využití přírodních krás pro cestovní ruch (7)
- čištění odpadních vod na vesnicích (5)
- devastace lesních a polních cest (4)
- neudržovaná krajina (2)
- lokální znečištění ovzduší lokálním topením (1)

Příležitosti

- využití kulturního a přírodního dědictví pro cestovní ruch (28)
- využití dotačních programů (18)
- využití místních přírodních zdrojů pro místní produkci (16)
- využití potenciálu přeshraniční spolupráce (4)
- zlepšení vzhledu krajiny rozčleněním větších územních celků (3)
- využití odpadů pro kompostování (2)
- využití potenciálu vzdělávacího centra v Broumovském klášteře (2)
- rozvoj spolupráce v regionu (2)
- pozemkové úpravy (řešení hospodářsko-technické úpravy pozemků - HTUP)

Ohrožení

- devastace přírodních zdrojů a znehodnocení krajiny činností člověka (15)
- těžba břidlicového plynu v regionu a okolí (11)
- nestabilní legislativa (8)
- rozšiřování lomu u česko – polské hranice (4)
- nespoupráce polských orgánů při ochraně živ. prostředí (4)
- vyhlášení aktivních záplavových zón (3)
- ohrožení povodněmi – neřešení vodohospodářských staveb (2)
- špatná komunikace ústředních orgánů státní správy (1)

2 – Podnikání, zemědělství a zaměstnanost

EVROPSKÁ UNIE
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
INVESTICE DO VAŠÍ BUDOUCNOSTI

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Silné stránky

- shodné území MAS, ORP, DSO (19)
- kvalitní životní prostředí (19)
- otevřené hranice a přeshraniční spolupráce (18)
- stabilní velcí zaměstnavatelé (17)
- destinační management (13)
- podmínky pro rozvoj cestovního ruchu (12)
- regionální značení výrobků (11)
- aktivní DSO (10)
- schopnost komunikovat a řešit spol. zájmy (6)
- lepší průjezdnost z vnitrozemí přes vrchol Pasa (3)
- návrat či udržení mladých lidí v regionu (3)
- dostatečná nabídka pracovních příležitostí (2)
- dostatečné pokrytí mobilním signálem (1)
- stabilní síť maloobchodů s ostatním zbožím (1)
- vhodné podmínky pro zemědělství a lesnictví (1)
- kvalitní lesní školky (1)
- stabilita podnikatelské infrastruktury
- dostupný internet
- shodný management
- rozvinuté pastevectví
- síť potravinářských obchodů
- méně nákladná pracovní síla

Slabé stránky

- odchod mladých lidí (18)
- špatný systém hospodaření ve státních lesích (11)
- vysoká nezaměstnanost (10)
- nedostatek kapacit pro volnočasové aktivity a cestovní ruch v případě špatného počasí (10)
- nízká vzdělanost obyvatel (10)
- nevhodná skladba zemědělských plodin (9)
- malé využití chátrajících objektů (9)
- nedostatek kvalifikovaných pracovních příležitostí (8)
- malá ochota vidět silné stránky regionu (7)
- nedostatečné využití přírodních krás pro cestovní ruch (7)
- sezónnost cestovního ruchu (6)
- nízká kupní síla (6)
- chybí železniční napojení na Polsko (5)
- maloobchodní síť v malých sídlech (potraviny) (4)
- nízké procento živočišné výroby (4)
- nedostatek drobných výrobců (pekař, cukrář) (2)
- nevýhodná příhraniční poloha (1)
- nedostatek služeb (1)
- málo lidí pracuje v zemědělství (1)

- vysokorychlostní internet (pokrytí regionu)
- pokrytí regionu mobilní sítí

Příležitosti

- využití kulturního a přírodního dědictví pro cestovní ruch (28)
- využití dotačních programů (18)
- využití místních přírodních zdrojů pro místní produkci (16)
- zlepšení dostupnosti dobudováním dálniční sítě (12)
- využití potenciálu mladých lidí (11)
- prostor pro uplatnění a život kvalifikovaných lidí (11)
- propojení potřeb zaměstnavatelů se školstvím (9)
- rozvoj služeb v rámci cestovního ruchu (9)
- církevní restituce (8)
- využití potenciálu železnice (7)
- rozvoj destinačního managementu (6)
- využití volných objektů (4)
- využití potenciálu přeshraniční spolupráce (4)
- zlepšení kvality přístupových komunikací k výrobním objektům (3)
- rozvoj spolupráce v regionu (2)
- využití potenciálu lidí s nízkým vzděláním
- pozemkové úpravy (řešení hospodářsko-technické úpravy pozemků - HTUP)

Ohrožení

- devastace přírodních zdrojů a znehodnocení krajiny činností člověka (15)
- nestabilní legislativa (8)
- nestabilní podnikatelské prostředí (7)
- centralizace (5)
- špatná komunikace ústředních orgánů státní správy (1)

3 – Cestovní ruch a kulturní dědictví

Silné stránky

- kulturní a přírodní dědictví (30)
- shodné území MAS, ORP, DSO (19)
- kvalitní životní prostředí (19)
- otevřené hranice a přeshraniční spolupráce (18)
- destinační management (13)
- podmínky pro rozvoj cestovního ruchu (12)
- aktivní DSO (10)
- bohatá nabídka kulturních aktivit (9)
- schopnost komunikovat a řešit spol. zájmy (6)
- lepší průjezdnost z vnitrozemí přes vrchol Pasa (3)
- síť cyklotras (3)
- dostupnost veřejné dopravy (1)
- shodný management

Slabé stránky

- kriminalita a vandalismus (20)
- nedostatečná údržba silnic II. a III. třídy – i místních a účelových (20)
- zaostalá základní infrastruktura v malých obcích (14)
- špatný technický stav kulturních památek (13)
- nedostatek kapacit pro volnočasové aktivity a cestovní ruch v případě špatného počasí (10)
- malé využití chátrajících objektů (9)
- malá ochota vidět silné stránky regionu (7)
- nedostatečné využití přírodních krás pro cestovní ruch (7)
- sezónnost cestovního ruchu (6)
- chybí železniční napojení na Polsko (5)
- špatná dopravní obslužnost (5)
- zrušení železničních spojů (3)
- nevýhodná příhraniční poloha (1)
- nedostatek služeb (1)
- vysokorychlostní internet (pokrytí regionu)
- pokrytí regionu mobilní sítí

Příležitosti

- využití kulturního a přírodního dědictví pro cestovní ruch (28)
- využití dotačních programů (18)
- zlepšení dostupnosti dobudováním dálniční sítě (12)
- rozvoj služeb v rámci cestovního ruchu (9)
- rozvoj destinačního managementu (6)
- zkvalitňování dopravní sítě včetně veřejné dopravy (4)
- využití volných objektů (4)
- využití potenciálu přeshraniční spolupráce (4)
- rozvoj spolupráce v regionu (2)
- další rozvoj cyklotras a naučných stezek (1)

Ohrožení

- nestabilní legislativa (8)
- nestabilní podnikatelské prostředí (7)
- špatná komunikace ústředních orgánů státní správy (1)

4 – Kvalita života v regionu

Silné stránky

- shodné území MAS, ORP, DSO (19)
- kvalitní životní prostředí (19)
- otevřené hranice a přeshraniční spolupráce (18)
- větší nabídka volnočasových aktivit pro děti a mládež (16)
- existence spádové nemocnice (13)
- dostatek zdrojů kvalitní pitné vody (12)

- existence sociálních služeb (12)
- dostatečná kapacita sítě ZŠ a MŠ (11)
- dostupnost základní lékařské péče (11)
- aktivní DSO (10)
- bohatá nabídka kulturních aktivit (9)
- zajištěné nakládání s komunálními odpady (8)
- v regionu není velké město (7)
- schopnost komunikovat a řešit spol. zájmy (6)
- kvalita středoškolského vzdělání (5)
- lepší průjezdnost z vnitrozemí přes vrchol Pasa (3)
- návrat či udržení mladých lidí v regionu (3)
- nižší hustota obyvatelstva (2)
- hustá síť silnic (1)
- dostupnost veřejné dopravy (1)
- existence domova pro seniory v Broumově
- dostupný internet
- shodný management
- síť potravinářských obchodů

Slabé stránky

- kriminalita a vandalismus (20)
- nedostatečná údržba silnic II. a III. třídy – i místních a účelových (20)
- odchod mladých lidí (18)
- zaostalá základní infrastruktura v malých obcích (14)
- vysoký počet osob ze soc. znevýhodněného prostředí (12)
- stárnutí populace (11)
- nedostatek policistů (11)
- špatná dostupnost odborného středního školství (9)
- úbytek obyvatel (9)
- denní stacionář a odlehčovací služba pro seniory a ZP (9)
- vyšší míra rodin na hranici chudoby (7)
- absence specializovaných lékařských služeb (7)
- malá ochota vidět silné stránky regionu (7)
- chybí železniční napojení na Polsko (5)
- zvýšená příhraniční kriminalita (5)
- špatná dopravní obslužnost (5)
- nedostatek chodníků (4)
- zrušení železničních spojů (3)
- zpřetrhání mezigeneračních tradic (3)
- spolupráce policistů ČR – Polsko (2)
- nevýhodná příhraniční poloha (1)
- nedostatek služeb (1)
- nedostatek sociálních bytů (1)
- vysoká přestupková činnost
- vysokorychlostní internet (pokrytí regionu)
- pokrytí regionu mobilní sítí

- pokrytí regionu soc. službami

Příležitosti

- zlepšení dostupnosti dobudováním dálniční sítě (12)
- využití potenciálu mladých lidí (11)
- církevní restituce (8)
- zkvalitňování dopravní sítě včetně veřejné dopravy (4)
- využití volných objektů (4)
- využití potenciálu přeshraniční spolupráce (4)
- digitalizace katastrálních map (3)
- využití potenciálu vzdělávacího centra v Broumovském klášteře (2)
- rozvoj spolupráce v regionu (2)
- využití potenciálu lidí s nízkým vzděláním
- pozemkové úpravy (řešení hospodářsko-technické úpravy pozemků - HTUP)

Ohrožení

- rušení středních škol (14)
- rušení zdravotních služeb (10)
- nestabilní legislativa (8)
- rušení spojů veřejné dopravy (8)
- rasismus, extremismus (8)
- špatný demografický vývoj (6)
- centralizace (5)
- migrace nepřizpůsobivých občanů

7 Strategická část

7.1 Popis strategické části

Strategická část se skládá následujících částí:

- **Vize a Mise**, které stručně popisují optimální stav území MAS, ke kterému se má realizací strategie přiblížit a popisují úlohu MAS, kterou k naplnění cílů strategie přispěje.
- **Strategické cíle**, které naplňují vizi a misi a rozdělují je na čtyři oblastí rozvoje, na něž bude realizace strategie a činnost MAS zaměřena
- **Specifické cíle**, které konkretizují strategické cíle
- **Opatření**, která naplňují jednotlivé specifické cíle, konkretizují je a specifikují kroky, jež povedou k naplnění strategie.

Vize

Kořeny, hodnoty, identita, tradice a klid

Broumovsko je plně aktivního přístupu k životu. Vychází z místních tradic, hodnot a kořenů, které jsou poznávány, pochopeny a dále rozvíjeny. Je vytvořena silná regionální identita obyvatelstva.

Struktura místního obyvatelstva překonává zátěže minulého vývoje. Obyvatelé mají vazbu na region. Aktivní regionální patrioti spolupracují a podněcují spolkový komunitní život. Sebevědomí a odpovědní lidé se identifikují s Broumovskem a zůstávají zde žít.

Broumovsko je ekonomicky pružné konkurenceschopné, je zde dostatek pracovních příležitostí a aktivní sféra místních podnikatelských subjektů. Je nastavena dynamická rovnováha mezi výrobními obory, službami a cestovním ruchem. Broumovsko je lákavou destinací pro turisty z ČR a zahraničí.

Přírodní i kulturně historické hodnoty krajiny Broumavska i jeho sídel jsou zachovány a rozvíjeny. Broumovsko je dobře dostupné. Infrastruktura je v souladu s krajinou, jejími hodnotami a tradicí a nenarušuje klidný ráz místního prostředí.

Mise

MAS Broumovsko+ působí na stejném území jako DSO Broumovsko a obě organizace vzájemně koordinují svoji činnost.

MAS je zapojena do všech relevantních nástrojů komunitně vedeného místního rozvoje a realizuje i vlastní projekty, na jejichž potřebě panuje shoda v území a které mají široký regionální dopad.

Podstatnou částí práce MAS je iniciace a propojování rozvojových aktivit všech subjektů z regionu (obce, NNO, podnikatelé) a jejich zastřešujících organizací. Na tyto aktivity je zajištěno dostatečné množství finančních prostředků a kapacita managementu MAS, díky čemuž pracovníci MAS aktivně působí na celém území. Management MAS je profesionální a vstřícný k žadatelům a má základní přehled o dotačních možnostech a o subjektech poskytujících dotační poradenství.

MAS spolupracuje s dalšími (především sousedními) MAS v ČR i v zahraničí na realizaci společných projektů a vzájemné výměně zkušeností.

7.2 Přehled strategických a specifických cílů

Realizací strategie budou naplněny následující strategické cíle:

1. Ochrana a zvyšování kvality životního prostředí na Broumovsku
2. Rozvoj podnikání, zemědělství a zaměstnanosti na Broumovsku
3. Posílení cestovního ruchu a obnova kulturního dědictví Broumova
4. Zvyšování kvality života na Broumovsku

Strategické cíle odpovídají oblastem rozvoje (viz výše – rozdělení SWOT analýzy).

Každému strategickému cíli odpovídá několik cílů specifických a jim jsou podřazeny opatření. Viz následující přehled:

Strategický cíl	1. Ochrana a zvyšování kvality životního prostředí na Broumovsku
Specifický cíl	1.1. Posilování péče o krajinu a ochrana životního prostředí
Opatření	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora opatření na údržbu a ochranu přírody a krajiny (včetně ochrany zdrojů pitné vody) • Posilování prostupnosti krajiny (obnova lesních a polních cest) • Podpora protipovodňových opatření v krajině i sídlech • Investice do vodohospodářské infrastruktury (výstavba a optimalizace ČOV a kanalizací) • Podpora modernizace a zvyšování účinnosti energetické infrastruktury (včetně lokálních zdrojů topení) a využívání OZE • Podpora přípravy a realizace pozemkových úprav
Specifický cíl	1.2 Zefektivnění systému nakládání s odpady
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora opatření pro efektivnější nakládání s komunálními a dalšími odpady (sběrné dvory, třídící linky, systémy nakládání s odpady...)

	Podpora systému třídění odpadů (včetně bioodpadů)
Specifický cíl	1.3 Posilování dopadů environmentálního vzdělávání
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora informačních a vzdělávacích akcí a dalších nástrojů EVVO
	<ul style="list-style-type: none"> • Zpracování studií obnovy a ochrany přírody a krajiny
	<ul style="list-style-type: none"> • Posilování spolupráce s CHKO Broumovsko
Specifický cíl	Rozvoj regionální a mezinárodní spolupráce v oblasti ochrany životního prostředí
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora projektů regionální a mezinárodní spolupráce

Strategický cíl	<u>2. Rozvoj podnikání, zemědělství a zaměstnanosti na Broumovsku</u>
Specifický cíl	2.1 Rozvoj podnikatelských aktivit a jejich zázemí
Opatření	<ul style="list-style-type: none"> • Výstavba, obnova a pořízení vybavení provozoven nezemědělských podnikatelů
Specifický cíl	2.2 Modernizace a rozvoj zemědělství a lesnictví
	<ul style="list-style-type: none"> • Výstavba a obnova objektů, pořízení vybavení, strojů a technologií pro zemědělskou a lesnickou činnost
	<ul style="list-style-type: none"> • Diverzifikace činností zemědělských subjektů (nové služby a výroba nezemědělské povahy)
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora obnovy lesů po kalamitách, posilování společenských funkcí lesů, podpora pěstební činnosti (lesní školky)
Specifický cíl	2.3 Zvyšování kvality celoživotního vzdělávání
	<ul style="list-style-type: none"> • Zvyšování kvalifikace osob na trhu práce (kariérní poradenství, osvojování kompetencí)
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora osob znevýhodněných na trhu práce
	<ul style="list-style-type: none"> • Rozvoj spolupráce se zaměstnavateli – navazování spolupráce, posilování společenské odpovědnosti firem, propojení potřeb zaměstnavatelů se školstvím

	<ul style="list-style-type: none"> • Vzdělávání a profesní rozvoj zaměstnanců
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora poradenství a vzdělávání v oblasti zemědělství a lesnictví
Specifický cíl	2.4 Rozvoj a zefektivňování marketingových nástrojů a propagace podnikatelských aktivit regionu
	<ul style="list-style-type: none"> • Propagace, zefektivňování a rozšiřování systému regionálního značení výrobků
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora vytváření a rozvoje dalších nástrojů propagace a marketingu podnikatelských aktivit regionu
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora vytváření místních dodavatelských řetězců (výroba – zpracování – prodej - propagace)
Specifický cíl	2.5 Rozvoj regionální a mezinárodní spolupráce v oblasti podnikání, zemědělství a zaměstnanosti
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora projektů regionální a mezinárodní spolupráce

Strategický cíl	<u>3. Posílení cestovního ruchu a obnova kulturního dědictví Broumovska</u>
Specifický cíl	3.1 Rozvoj infrastruktury cestovního ruchu
Opatření	<ul style="list-style-type: none"> • Rozšíření a zvýšení kvality ubytovacích a stravovacích kapacit
	<ul style="list-style-type: none"> • Vytváření nových a zkvalitňování služeb stávajících muzeí (včetně vytváření expozic a depozitářů)
	<ul style="list-style-type: none"> • Vytváření a obnova naučných stezek pro interpretaci místního přírodního a kulturního dědictví
	<ul style="list-style-type: none"> • Rozvoj a zvyšování kvality infrastruktury pro alternativní formy dopravy (pěší stezky, cyklostezky, cyklotrasy, hipostezky a další)
	<ul style="list-style-type: none"> • Budování a modernizace doplňkové infrastruktury cestovního ruchu (odpočívadla, parkoviště, infrastruktura pro zimní sporty...)
Specifický	3.2 Obnova kulturního dědictví

cíl	
	<ul style="list-style-type: none"> • Stavební obnova kulturních a historických památek (movitých i nemovitých), včetně obnovy jejich okolí a souvisejících ploch
Specifický cíl	3.3 Rozvoj služeb pro cestovní ruch
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora opatření pro propagaci regionu (rozvoj služeb destinačního managementu, tvorba propagačních a marketingových nástrojů, vzdělávací akce)
	<ul style="list-style-type: none"> • Zpracování studií obnovy, ochrany a interpretace kulturního dědictví
Specifický cíl	3.4 Rozvoj regionální a mezinárodní spolupráce v oblasti cestovního ruchu a obnovy a interpretace kulturního dědictví
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora projektů regionální a mezinárodní spolupráce

Strategický cíl	<u>4. Zvyšování kvality života na Broumovsku</u>
Specifický cíl	4.1 Rozvoj infrastruktury pro občanskou vybavenost, technické infrastruktury a obnova veřejných prostranství
Opatření	<ul style="list-style-type: none"> • Rozvoj bytového fondu, výstavba a obnova nízkonákladových, bezbariérových a sociálních bytů
	<ul style="list-style-type: none"> • Obnova a rozvoj infrastruktury pro vzdělávání (předškolní, základní, střední a celoživotní), poskytování sociálních, návazných a zdravotních služeb, činnost veřejné správy, volnočasové aktivity, spolkovou činnost a další prvky občanské vybavenosti (hřiště, sportoviště, bazény, koupaliště...), včetně vybavení
	<ul style="list-style-type: none"> • Obnova místních komunikací
	<ul style="list-style-type: none"> • Obnova veřejných prostranství a zeleně v sídlech
	<ul style="list-style-type: none"> • Obnova a regenerace nevyužívaných objektů a ploch
	<ul style="list-style-type: none"> • Vytváření nástrojů na propagaci a marketing možností využití nevyužívaných objektů a ploch
Specifický cíl	4.2 Rozvoj veřejné dopravy
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora modernizace a pořízení dopravních prostředků pro veřejnou dopravu

	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora nástrojů pro rozvoj veřejné dopravy (integrované systémy veřejné dopravy, studie, propagace)
Specifický cíl	4.3 Zvyšování kvality života v regionu
	<ul style="list-style-type: none"> • Zvyš kvality výuky (předškolní, základní a středoškolské), včetně potřebného vybavení
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora zvyšování kvality a rozvoje sociálních a návazných služeb
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora pořádání kulturních aktivit
	<ul style="list-style-type: none"> • Zvyšování kvality veřejné správy (vzdělávání, nové formy komunikace s občany,...)
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora činnosti NNO
Specifický cíl	Rozvoj regionální a mezinárodní spolupráce v oblasti služeb občanské vybavenosti a využívání nevyužívaných objektů
	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora projektů regionální a mezinárodní spolupráce